

**ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ**

Банасевич Ірина Іванівна

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

**Методичні вказівки для забезпечення самостійної роботи
здобувачів 3-го курсу денної форми навчання
спеціальності 081 «Право»**

**Івано-Франківськ
2024 рік**

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» (протокол №2 від 27 вересня 2024 р.)

Рецензенти:

Р.М. Гейнц – кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри цивільного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

І.В. Мироненко – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Банасевич І.І. Цивільне право України: методичні вказівки для забезпечення самостійної роботи здобувачів 3-го курсу денної форми навчання спеціальності 081 «Право». Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2024. 110 с.

Посібник розроблений на основі навчального плану освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 081 «Право» і призначений для забезпечення самостійної роботи здобувачів освіти із навчальної дисципліни «Цивільне право України». В посібнику викладені завдання для самостійної роботи із навчальної дисципліни «Цивільне право України», які включають короткі методичні рекомендації, що полегшать самостійне опрацювання навчального матеріалу, практичні та інші завдання, питання для самоконтролю. До кожної теми поданий перелік рекомендованої літератури, до якого включена монографічна література та інші наукові джерела по темі, а також нормативно-правові акти.

Посібник призначений для здобувачів освіти та викладачів.

© Банасевич І. І., 2024

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
ТЕМИ ТА ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	16
Тема 35-36. Загальні положення про зобов'язання. Забезпечення виконання зобов'язань	16
Тема 37. Цивільно-правовий договір.....	23
Тема 38. Зобов'язання з договору купівлі-продажу.....	28
Тема 39. Зобов'язання з договорів дарування, ренти та довічного утримання	32
Тема 40. Зобов'язання з договорів майнового найму (оренди), лізингу і позички ..	36
Тема 41. Зобов'язання з договору найму (оренди) житла	40
Тема 42. Договори та інші правочини щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.....	43
Тема 43. Договір комерційної концесії (франчайзингу)	51
Тема 44. Зобов'язання з договору підряду	53
Тема 45. Зобов'язання з договору надання послуг	58
Тема 46. Транспортні й експедиційні зобов'язання	60
Тема 47. Зобов'язання з договору зберігання	67
Тема 48. Зобов'язання з надання посередницьких послуг	71
Тема 49. Зобов'язання зі страхування	75
Тема 50. Зобов'язання з договорів позики, кредиту і фінансування під уступку грошової вимоги	80
Тема 51. Зобов'язання з договорів банківського рахунка і банківського вкладу. Розрахункові зобов'язання	98
Тема 52. Зобов'язання з договору про спільну діяльність та з договору простого товариства	90
Тема 53. Поняття, види і функції недоговірних зобов'язань	95
Тема 54. Зобов'язання з публічної обіцянки винагороди та з вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення	95
Тема 55. Зобов'язання, що виникають унаслідок заподіяння шкоди	100
Тема 56. Зобов'язання у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави	108

ПЕРЕДМОВА

У сучасних умовах кредитно-модульної системи навчання посилюється роль самостійної роботи здобувачів освіти. Самостійна робота є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Самостійна робота є не чим іншим, як способом формування самостійності та активності особистості, її репродуктивних і творчих здібностей, уміння орієнтуватися в теорії та практичних ситуаціях, ставити й самостійно вирішувати теоретичні і практичні завдання. Самостійна робота здобувача вищої освіти – це самостійна діяльність та навчання здобувача, яку викладач планує разом зі здобувачем, але виконує її здобувач за завданнями та під методичним керівництвом і контролем науково-педагогічного працівника без його прямої участі.

Під час вивчення навчальної дисципліни виокремлюють такі види самостійної роботи здобувача:

- слухання лекцій, участь у семінарських заняттях, виконання практичних завдань;
- відпрацювання тем лекцій та семінарських занять, виконання практичних робіт здобувачами заочної форми навчання;
- підготовка рефератів і курсових робіт;
- підготовка до модульного контролю та іспитів;
- робота з літературою, правозастосовною практикою та ін.

Кожен із зазначених видів потребує від здобувачів наполегливої самостійної праці.

Здобувач має оволодіти методикою самостійної роботи під час лекційного заняття. Насамперед здобувачам денної і заочної форм навчання необхідно сформулювати вміння слухати і конспектувати лекції, оскільки робота над ними безпосередньо на занятті й у позааудиторний час потребує значних зусиль: уміти не лише слухати, а й сприймати, усвідомлювати зміст лекції; систематизувати і групувати одержані знання в конспектах; уміти творчо осмислювати матеріал лекції у процесі самостійної роботи та ін. Під час лекційного заняття здобувачам необхідно ознайомитися зі змістом попередньої лекції для встановлення логічного зв'язку з наступною; намагатися осмислювати матеріал у процесі його викладення; уважно слухати викладача, виокремлювати головне.

Самостійна робота здобувачів забезпечується всіма навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення конкретної навчальної дисципліни чи окремої теми: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій тощо. Здобувачам також рекомендується для самостійного опрацювання відповідна наукова література та періодичні видання.

Для підготовки до семінарських занять і для самостійної роботи здобувачам рекомендовано наступні підручники, що можуть бути використані при вивченні всіх тем, які охоплює «Цивільне право України»:

1. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
2. Договірне право України. Особлива частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2009. 1200 с.
3. Заїка Ю.О. Українське цивільне право: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2018. 358 с.
4. Зобов'язальне право: теорія і практика. Навчальний посібник / О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова, В.В. Луць та ін.; За ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2011.
5. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.
6. Луць В.В. Контракти у підприємницькій діяльності. К.: Юрінком Інтер, 2008. 576 с.
7. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця; наук. ред. М.М. Хоменко. Київ: Юрінком Інтер, 2019. Т. 2 / О.О. Кот та ін.— 6-те вид., перероб. і допов. 2019. 1046 с.
8. «Оновлення цивільного кодексу України: формування підходів»: колективна монографія. За ред. проф. Довгерта А.С. і проф. Харитонова Є.О. Одеса. Видавничий дім «Гельветика», 2020. 674 с.
9. Цивільне право. Академічний курс: Підручник у 2-х т. / За заг. ред. Я.М. Шевченко. Т.2. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2010.
10. Цивільне право України: Підручник у 2-х кн. / За заг. ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової. Кн. 2. К.: Юрінком Інтер, 2014. 1176 с.
11. Цивільне право України: Підручник: У 2 т. / За заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Т.2. К.: Юрінком Інтер, 2012.

Окрім того до кожної теми поданий перелік літератури, до якого включена монографічна та інші наукові джерела по темі, а також перелік нормативно-правових актів.

В посібнику використані практичні завдання із практикуму з цивільного права за відповідальною редакцією Р.А. Майданика, Н.С. Кузнєцової, Є.О. Рябоконея (Цивільне право. Практикум: Навчальний посібник. 3-тє вид., перероб. і доп. / За ред. Р.А. Майданика, Н.С.Кузнєцової, Є.О. Рябоконея. К.: Алерта, 2019. 622 с.), а також Цивільне право (Особлива частина). Методичні вказівки до семінарських занять для здобувачів вищої освіти спеціальності 081 «Право» ОПП «Цивільна та господарська юстиція (Суд. Нотаріат. Правова допомога)» / Укл.: Колодій І.М. Чернігів: ННІ права і соціальних технологій НУ «Чернігівська політехніка». 2020. 132 с, Навчально-методичний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів з обов'язкової навчальної дисципліни «Цивільне право України» (частина 2) для студентів 3 курсу денної форми навчання (першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» освітньо-професійної програми «Право») / уклад. : В. І. Борисова, І. Й. Пучковська та ін. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 168 с.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 9.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНОГО ПРАВА

Тема 35. Загальні положення про зобов'язання.

Поняття зобов'язального права. Зобов'язальне право як підгалузь цивільного права. Система зобов'язального права. Основні тенденції розвитку зобов'язального права.

Поняття зобов'язання. Зміст зобов'язання. Підстави виникнення зобов'язань, їх класифікація.

Система зобов'язань, її поняття і значення. Класифікація зобов'язань. Види зобов'язань. Особливості зобов'язань, що виникають при здійсненні підприємницької діяльності. Грошові зобов'язання.

Суб'єкти зобов'язань. Зобов'язання з множинністю осіб. Зобов'язання за участю третіх осіб. Заміна сторін у зобов'язанні.

Виконання зобов'язань. Принципи виконання зобов'язань. Умови виконання зобов'язання.

Припинення зобов'язань. Поняття і підстави припинення зобов'язань.

Тема 36. Забезпечення виконання зобов'язань.

Загальна характеристика способів забезпечення виконання зобов'язань.

Неустойка. Поняття і види неустойки. Співвідношення неустойки і збитків.

Завдаток. Доказова і забезпечувальна функції завдатку. Особливі види завдатку.

Порука. Ознаки і види поруки. Зміст і виконання зобов'язання з договору поруки.

Банківська гарантія. Зміст і види банківської гарантії. Виконання і припинення зобов'язань, що впливають з банківської гарантії.

Застава. Види застави. Іпотека. Суб'єкти заставного правовідношення. Предмет застави. Підстави виникнення заставного правовідношення. Зміст заставного правовідношення. Звернення стягнення на заставлене майно. Застава товарів в обороті.

Притримання. Предмет права притримання. Права й обов'язки кредитора і боржника.

Довірча власність. Об'єкт довірчої власності. Виникнення довірчої власності. Користування об'єктом довірчої власності. Обов'язкове стягнення на об'єкт довірчої власності. Порядок звернення стягнення на об'єкт довірчої власності. Припинення довірчої власності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 10.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОГОВІРНОГО ПРАВА

Тема 37. Цивільно-правовий договір.

Сутність і значення цивільно-правового договору. Поняття договору. Роль договору в умовах ринкової економіки. Договір як юридичний факт і як засіб (інструмент) регулювання взаємин його учасників. Свобода договору. Зміст принципу свободи договору і його обмежень.

Види договорів у цивільному праві. Майнові й організаційні договори. Змішані договори. Публічний договір і договір приєднання. Попередній договір. Договір на користь третьої особи.

Зміст договору. Істотні умови договору. Інші умови договору. Тлумачення договору.

Укладення договору. Порядок і стадії укладення договору. Оферта. Акцепт. Укладення договору на торгах. Форма договору. Момент укладення договору.

Розірвання і зміна договору. Наслідки зміни і розірвання договору. Розірвання і зміна договору за згодою сторін. Відмова від договору. Розірвання і зміна договору за вимогою однієї зі сторін у судовому порядку. Розірвання і зміна договору в зв'язку з істотною зміною обставин.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 11.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ЗВ'ЯЗКУ З ПЕРЕДАЧЕЮ МАЙНА У ВЛАСНІСТЬ

Тема 38. Зобов'язання з договору купівлі-продажу.

Поняття і значення договору купівлі-продажу. Основні елементи договірної зобов'язання купівлі-продажу. Предмет договору купівлі-продажу. Права та обов'язки сторін у зобов'язанні купівлі-продажу.

Виконання договору купівлі-продажу. Перехід права власності на товар. Відповідальність продавця за евікцію. Права покупця і відповідальність продавця за продаж речі неналежної якості; за порушення умов про кількість, комплектність і асортимент товару.

Договір купівлі-продажу об'єктів нерухомості. Поняття та ознаки нерухомості як предмета договору купівлі-продажу об'єктів нерухомості. Форма договору купівлі-продажу нерухомості. Зміст договору купівлі-продажу нерухомості. Права на земельну ділянку при продажі нерухомості, що знаходиться на ньому. Передача нерухомості набувачу.

Договір роздрібної купівлі-продажу. Права та обов'язки сторін договору роздрібної купівлі-продажу. Особливості захисту прав споживачів за договором роздрібної купівлі-продажу. Види договору роздрібної купівлі-продажу.

Договір поставки товарів. Поставка як різновид договору купівлі-продажу. Суб'єкти договору поставки. Структура договірних зв'язків при поставках. Форма договору поставки. Виконання договору постачання. Кількість і асортимент товарів. Якість і комплектність товарів. Місце і терміни виконання. Прийняття товару покупцем. Зміна і розірвання договору поставки.

Постачання енергетичних та інших ресурсів через приєднану мережу. Договір контракції. Договір міни (бартеру).

Тема 39. Зобов'язання з договорів дарування, ренти та довічного утримання.

Договір дарування. Зміст і форма договору дарування. Обіцянка дарування. Обмеження і заборона дарування. Підстави припинення договору дарування. Пожертва як різновид дарування.

Договори ренти і довічного утримання. Поняття договору ренти та його різновиди. Істотні умови договору ренти. Обтяження рентою нерухомого майна. Захист інтересів одержувача ренти. Припинення договору ренти. Поняття та ознаки договору довічного утримання. Зміст договору довічного утримання. Підстави та правові наслідки розірвання договору довічного утримання.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 12. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ЗВ'ЯЗКУ З ПЕРЕДАЧЕЮ МАЙНА У КОРИСТУВАННЯ

Тема 40. Зобов'язання з договорів майнового найму (оренди), лізингу і позички.

Договір найму (оренди), його основні елементи. Предмет договору найму (оренди). Зміст договору найму (оренди). Відповідальність орендодавця за недоліки зданого в оренду майна. Обов'язки сторін по утриманню і ремонту орендованого майна. Орендна плата. Виконання і припинення договору найму (оренди).

Договір прокату. Елементи договору прокату. Договір найму (оренди) транспортних засобів. Поняття та зміст найму транспортного засобу. Припинення договору найму транспортного засобу та відповідальність сторін. Договір найму будівлі або іншої капітальної споруди. Права на земельну ділянку при оренді будівлі.

Договір лізингу. Правове регулювання лізингу. Поняття лізингу як договірною зобов'язання. Види лізингу. Істотні умови договору лізингу. Правові наслідки порушення лізингових зобов'язань.

Договір безплатного користування майном (позички). Елементи договору позички. Зміст договору позички. Припинення договору позички.

Тема 41. Зобов'язання з договору найму (оренди) житла.

Поняття і види договору найму (оренди) житла. Договори соціального і комерційного найму (оренди) житла.

Об'єкт договору найму (оренди) житла. Сторони договору найму (оренди) житла. Права й обов'язки учасників договору найму (оренди) житла. Договір піднайму житла і договір про вселення тимчасових мешканців.

Поняття й умови зміни договору найму (оренди) житла. Розірвання договору найму (оренди) житла. Порядок виселення наймача і членів його родини.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 13.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЩОДО РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Тема 42. Договори та інші правочини щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Поняття договору на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Види договірних зобов'язань на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.

Поняття і елементи ліцензійного договору. Види ліцензій. Зміст ліцензійного договору. Укладення та припинення ліцензійного договору.

Договори про передачу прав на засоби індивідуалізації товарів і їх виробників.

Договори на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт. Договір на передачу науково-технічної продукції. Договір про передачу ноу-хау.

Тема 43. Договір комерційної концесії (франчайзингу).

Поняття франчайзинга. Поняття, форма і зміст договору комерційної концесії. Комерційна субконцесія. Обмеження прав сторін за договором комерційної концесії. Виконання і припинення договору комерційної концесії.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 14.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ЗВ'ЯЗКУ З ВИКОНАННЯМ РОБІТ

Тема 44. Зобов'язання з договору підряду.

Поняття договору підряду. Розмежування підрядного і трудового договорів. Сторони договору підряду. Елементи і зміст договору підряду. Виконання договору підряду. Організація роботи і ризик підрядника. Права замовника під час виконання роботи. Приймання результату роботи. Оплата результату роботи. Кошторис. Відповідальність підрядника за неналежну якість роботи. Зміна і розірвання договору підряду.

Договір побутового підряду. Захист прав споживачів за договором побутового підряду. Виконання договору побутового підряду. Відповідальність підрядника за недоліки виконаної роботи і за прострочення її виконання.

Договір будівельного підряду. Поняття і правові форми здійснення капітального будівництва. Поняття і зміст договору будівельного підряду. Сторони договору будівельного підряду. Структура договірних зв'язків. Укладення і оформлення договору будівельного підряду. Цивільно-правове значення технічної документації на капітальне будівництво. Контроль замовника за виконанням робіт. Договір замовника з інженерною організацією. Виконання договору будівельного підряду. Здача і приймання результату робіт, виконаних за договором. Особливості договору підряду на будівництво об'єктів «під ключ». Майнова відповідальність за порушення умов договору будівельного підряду.

Договір підряду на виконання проектних і пошукових робіт, його елементи і зміст. Укладення і виконання договору. Експертиза і приймання технічної документації.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 15.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ НАДАННЯМ ПОСЛУГ

Тема 45. Зобов'язання з договору надання послуг.

Поняття і види договірних зобов'язань по наданню послуг. Поняття договору про надання послуг, його співвідношення з підрядним договором. Класифікація договорів про надання послуг. Предмет і зміст договору про надання послуг. Укладення і виконання договору про надання послуг. Відповідальність сторін за невиконання чи неналежне виконання договору про надання послуг.

Тема 46. Транспортні й експедиційні зобов'язання.

Транспортні зобов'язання, їх поняття і види. Правове регулювання транспортних зобов'язань.

Договір перевезення вантажу, його основні елементи. Укладення договорів про перевезення вантажів. Сторони договору перевезення вантажу. Зміст і виконання договорів про перевезення вантажів. Відповідальність за порушення транспортних зобов'язань. Підстави і межі відповідальності перевізника. Відповідальність перевізника за прострочення доставки вантажу. Загальна і приватна аварія. Відповідальність відправника вантажу і вантажоодержувача Претензії і позови в транспортних зобов'язаннях.

Особливості договору перевезення вантажу на різних видах транспорту. Договір залізничного перевезення вантажів. Договір повітряного перевезення вантажів. Договір повітряного чартеру. Договір морського перевезення вантажів. Договір чартеру (фрахтування). Договір автомобільного перевезення вантажів. Мультимодальні перевезення.

Договори перевезення пасажирів і багажу. Цивільно-правовий захист прав споживачів транспортних послуг.

Поняття і види експедиційних послуг. Експедиційні зобов'язання. Договори транспортної експедиції, їх відмінність від суміжних цивільно-правових договорів. Предмет договору транспортної експедиції. Зміст і виконання договору транспортної експедиції. Відповідальність за порушення договору транспортної експедиції, її підстави і межі.

Тема 47. Зобов'язання з договору зберігання.

Поняття і предмет договору зберігання. Обов'язки сторін договору зберігання. Зберігання зі знеособленням. Відповідальність зберігача.

Договір зберігання на товарному складі. Складські документи і права їх власників. Зберігання речей із правом їхнього використання.

Окремі види зберігання. Особливості зберігання в ломбардах, у банківських сейфах, у камерах схову транспортних організацій, у гардеробах і в готелях. Зберігання в порядку секвестру. Обов'язок зберігання в силу закону.

Тема 48. Зобов'язання з надання посередницьких послуг.

Поняття, види та особливості посередницьких послуг. Цивільно-правове оформлення посередництва. Субпосередництво.

Договір доручення. Зміст і виконання договору доручення. Фідуціарний характер відносин доручення. Припинення договору доручення.

Договір комісії. Відмінність договору комісії від договору доручення. Зміст договору комісії. Виконання і припинення договору комісії. Відповідальність

комісіонера. Договір консигнації та його особливості. Агентський договір. Зміст агентського договору. Припинення агентського договору.

Загальнотеоретична характеристика договору управління майном. Правова природа договору управління майном. Об'єкти управління. Особливості правового режиму майна, що знаходиться в управлінні. Зміст і виконання договору управління майном. Відповідальність управителя. Припинення договору управління майном. Особливості управління цінними паперами.

Тема 49. Зобов'язання зі страхування.

Поняття і значення страхування. Законодавство про страхування. Поняття і система страхових зобов'язань. Класи страхування. Майнове й особисте страхування. Добровільне й обов'язкове страхування. Співстрахування, подвійне страхування і перестрахування.

Підстави виникнення зобов'язань по страхуванню. Договір страхування. Форма договору страхування. Страховий поліс.

Елементи зобов'язання по страхуванню. Страховий інтерес і форми його прояву в майновому й в особистому страхуванні. Учасники (суб'єкти) зобов'язання по страхуванню. Страховики. Об'єднання страховиків, товариства взаємного страхування. Страхові агенти і страхові брокери. Страхувальник (полісовласник). Вигодонабувач (беніфіціар) і застрахована особа. Строк у зобов'язанні по страхуванню.

Зміст зобов'язання по страхуванню. Обов'язки страхувальника. Страховий ризик. Страховий випадок. Обов'язки страховика. Страхова сума. Виконання зобов'язань по страхуванню. Система розрахунку страхового відшкодування в майновому страхуванні. Суброгація. Звільнення страховика від обов'язку здійснення страхових виплат.

Відповідальність у зобов'язаннях по страхуванню. Припинення і недійсність зобов'язань по страхуванню.

Види зобов'язань по майновому страхуванню. Страхування майна. Страхування цивільно-правової відповідальності. Страхування підприємницького ризику.

Види зобов'язань по особистому страхуванню. Страхування життя. Страхування від нещасних випадків і хворіб. Добровільне медичне страхування.

Тема 50. Зобов'язання з договорів позики, кредиту і фінансування під уступку грошової вимоги.

Договір позики. Предмет договору позики. Форма договору позики. Зміст і виконання договору позики. Відсотки за договором позики. Наслідки порушення

позичальником обов'язку по поверненню суми позики. Окремі різновиди зобов'язань з позики. Новація боргу в зобов'язаннях з позики.

Кредитний договір, його поняття і співвідношення з договором позики. Види кредитних договорів. Сторони кредитного договору. Зміст і виконання кредитного договору. Проценти за кредитним договором. Підстави та правові наслідки недійсності кредитного договору.

Договір фінансування під уступку грошової вимоги. Поняття і види факторингу. Відмінність факторингу від кредитного договору і від цесії. Уступка грошової вимоги як спосіб забезпечення виконання кредитного зобов'язання. Зміст і предмет договору фінансування під уступку грошової вимоги. Виконання договору. Переуступка грошової вимоги.

Тема 51. Зобов'язання з договорів банківського рахунка і банківського вкладу. Розрахункові зобов'язання.

Договір банківського рахунка. Укладення договору банківського рахунка. Виконання договору банківського рахунка. Операції за рахунком, що виконуються банком. Обмеження права розпоряджання рахунком. Списання грошових коштів з рахунка. Правові наслідки порушення договору банківського рахунка. Розірвання договору банківського рахунка.

Окремі види договорів банківського рахунка. Правовий режим окремих банківських рахунків (розрахункових, поточних, бюджетних, кореспондентських і ін.). Договір рахунка умовного зберігання (ескроу). Договір платіжного рахунку.

Договір банківського вкладу. Сторони договору. Предмет договору банківського вкладу. Види банківських вкладів і їх оформлення. Внески на користь третіх осіб. Виконання договору банківського вкладу. Правові наслідки порушення договору банківського вкладу.

Обов'язок по збереженню банківської таємниці. Цивільно-правовий захист прав вкладників і інших клієнтів банку.

Поняття і правове регулювання готівкових і безготівкових розрахунків. Розрахунки готівкою як форма виконання грошових зобов'язань. Поняття і зміст безготівкових розрахунків. Розрахункові правовідносини. Основні види безготівкових розрахунків.

Поняття та види платіжних послуг. Надавачі платіжних послуг. Договір про надання платіжних послуг. Платіжні операції та порядок їх виконання.

Розрахунки за акредитивом. Види акредитива. Виконання акредитива і відповідальність банку за порушення умов акредитива. Розрахунки із застосуванням чеків. Чек як цінний папір. Порядок оплати чека і передачі прав по ньому. Відмова від оплати чека і відповідальність за його несплату.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 16. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 52. Зобов'язання з договору про спільну діяльність та з договору простого товариства.

Поняття договору про спільну діяльність, його види. Поняття договору простого товариства. Зміст договору простого товариства. Учасники договору простого товариства. Внески учасників договору простого товариства.

Правовий режим загального майна товаришів. Ведення загальних справ товариства Відповідальність товаришів по загальних зобов'язаннях. Припинення договору простого товариства. Види договорів простого товариства.

Установчий договір як вид договору про спільну діяльність. Відмінність установчого договору від договору простого товариства. Сторони установчого договору. Зміст установчого договору. Функції установчого договору. Виконання установчого договору і корпоративне праввідношення. Установчий договір і статут юридичної особи (корпорації). Зміна і розірвання установчого договору.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 17. НЕДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Тема 53. Поняття, види і функції недоговірних зобов'язань

Поняття й основні ознаки недоговірних зобов'язань; їх відмінність від договірних зобов'язань. Види недоговірних зобов'язань. Функції недоговірних зобов'язань і недоговірної відповідальності. Недоговірні зобов'язання як охоронні зобов'язання. Інші функції недоговірних зобов'язань.

Тема 54. Зобов'язання з публічної обіцянки винагороди та з вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення

Поняття і види зобов'язань з односторонніх правочинів. Зобов'язання з публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу. Зобов'язання з публічної обіцянки нагороди за результатами конкурсу.

Поняття зобов'язань з вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення. Умови виникнення зобов'язань з вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення. Укладення договору в інтересах іншої особи без її доручення. Безпідставне збагачення внаслідок дії в інтересах іншої особи без її доручення.

Правові наслідки здійснення дій у зв'язку з рятуванням життя та здоров'я фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи.

Зобов'язання у зв'язку із створенням загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.

Тема 55. Зобов'язання, що виникають унаслідок заподіяння шкоди

Поняття і юридична природа зобов'язань, що виникають унаслідок заподіяння шкоди (деліктних зобов'язань). Співвідношення понять «деліктне зобов'язання» і «деліктна відповідальність».

Підстава й умови виникнення деліктних зобов'язань. Принцип генерального делікту. Зобов'язання, що виникає в зв'язку з попередженням заподіяння шкоди.

Суб'єкти й об'єкт зобов'язання, що виникає внаслідок заподіяння шкоди. Боржник і кредитор у деліктному зобов'язанні. Спільне заподіяння шкоди декількома особами і їх відповідальність. Регресна вимога при відшкодуванні шкоди. Об'єкт зобов'язання, що виникає внаслідок заподіяння шкоди.

Зміст зобов'язання, що виникає внаслідок заподіяння шкоди. Обов'язок правопорушника відшкодувати шкоду. Принцип повного відшкодування. Врахування вини потерпілого і майнового становища особи, що спричинила шкоду.

Поняття моральної шкоди; випадки її компенсації.

Окремі види зобов'язань, що виникають унаслідок заподіяння шкоди. Відшкодування шкоди, завданої фізичній чи юридичній особі незаконними діями органів публічної влади чи посадових осіб при виконанні ними своїх обов'язків. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми, неповнолітніми, недієздатними фізичними особами, а також фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена. Відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними.

Особливості відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

Особливості відшкодування збитків, завданих військовими діями.

Тема 56. Зобов'язання у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави.

Поняття зобов'язання, що виникає внаслідок безпідставного збагачення (кондикційного зобов'язання). Умови виникнення зобов'язань з безпідставного збагачення. Форми і види безпідставного придбання чи заощадження майна. Одержання набувачем неналежного. Заощадження майна за рахунок зазіхання на чужі права. Зміст зобов'язання з безпідставного збагачення. Безпідставне збагачення, яке не підлягає поверненню.

Субсидіарне застосування зобов'язань з безпідставного збагачення. Співвідношення кондикційного позову з договірним, віндикаційним і деліктним позовами.

ТЕМИ ТА ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ТЕМИ 35-36. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Методичні вказівки: При вивченні цієї теми потрібно звернути увагу не тільки на поняття зобов'язання, що наведене в ЦК України, але й на дефініції запропоновані вченими-цивілістами. Доцільно виділити ознаки зобов'язання як цивільного правовідношення. Оскільки зобов'язання є цивільним правовідношенням, воно складається з тих самих елементів, що і будь-яке правовідношення: це суб'єкт, об'єкт та зміст. Виконання зобов'язання – це здійснення сторонами дій, спрямованих на реалізацію прав та обов'язків, що становлять зміст зобов'язання. Розглядаючи дане питання необхідно в першу чергу охарактеризувати загальний принцип виконання зобов'язання, закріплений ЦК України, а також умови виконання зобов'язань (строк, місце, час, спосіб тощо). При вивченні способів забезпечення виконання зобов'язань потрібно звернути увагу на додатковий (акцесорний) характер забезпечувального зобов'язання, звернути увагу на спільні та відмінні риси окремих способів забезпечення виконання зобов'язання. Припинення зобов'язання – це припинення існування прав та обов'язків його учасників, які становлять зміст зобов'язання. Слід мати на увазі, що способи припинення зобов'язання можна поділити на дві групи: 1) способи припинення зобов'язання, які залежать від волі сторін, та 2) способи припинення зобов'язань, які не залежать від волі сторін. До першої групи підстав припинення зобов'язань належить виконання зобов'язання, зарахування, угода сторін (відступне, новація, прощення боргу), а до другої – неможливість виконання зобов'язання, поєднання боржника і кредитора в одній особі, смерть фізичної особи або ліквідація юридичної особи.

Питання для опрацювання:

1. Поняття та види цивільно-правових зобов'язань.
2. Елементи цивільно-правових зобов'язань.
3. Підстави виникнення цивільно-правових зобов'язань.
4. Зобов'язання з множинністю осіб.
5. Зобов'язання за участю третіх осіб.
6. Заміна осіб у зобов'язанні.
7. Поняття та принципи виконання зобов'язання.
8. Суб'єкти виконання зобов'язання.

9. Предмет виконання зобов'язання.
10. Строк, місце та спосіб виконання зобов'язання.
11. Поняття та підстави припинення зобов'язання.
12. Поняття та загальна характеристика способів забезпечення виконання зобов'язань.
13. Неустойка: поняття, значення та види.
14. Поняття та значення завдатку. Відмежування завдатку від авансу.
15. Поняття поруки. Особливості відповідальності поручителя.
16. Поняття та загальна характеристика гарантії. Відмежування гарантії від поруки.
17. Поняття, функції та сфера застосування застави.
18. Види застави.
19. Предмет застави. Користування та розпорядження предметом застави.
20. Зміст заставного правовідношення.
21. Підстави та порядок звернення стягнення на заставлене майно.
22. Підстави припинення застави.
23. Притримання як спосіб забезпечення виконання зобов'язань.
24. Право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання зобов'язання.
25. Об'єкт довірчої власності та користування об'єктом довірчої власності.
26. Порядок звернення стягнення на об'єкт довірчої власності.
27. Припинення довірчої власності.

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: зобов'язальне право, зобов'язання, зобов'язання на користь третьої особи, регресні зобов'язання, цесія, неустойка, штраф, пеня, завдаток, порука, гарантія, застава, іпотека, заклад, притримання, довірча власність, новація.

2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

3. Додаткові практичні завдання:

№1. Белих і Скрипкіна володіють будинком на праві спільної часткової власності. Белих належить 2/3 будинку, а Скрипкіній – 1/3. Восени 2017 року в результаті пожежі будинок суттєво постраждав. Власники будинку уклали договір підряду з ТзОВ «Альфа-буд», яке зобов'язалось зробити ремонт. Вартість робіт за договором склала 300 тис. грн. По закінченні робіт Белих заплатив підрядчику 200 тис. грн. Скрипкіна в цей час знаходилась на лікуванні в стаціонарі у закладі охорони здоров'я, і з цієї причини ніяких сум підрядчику не сплачувала. ТзОВ «Альфа-буд» пред'явило вимоги до Белих про сплату суми,

яка залишилась. Белих проти цього заперечував, оскільки, на його думку, свою частину він уже сплатив.

Яке зобов'язання виникло? Вирішіть справу.

№2. Між ТзОВ «Спецтехніка» та ТзОВ «Будівельник» укладено договір оренди будівельного крану строком на один рік. За умовами договору доставка крану на територію ТзОВ «Будівельник» здійснювалось за рахунок та засобами останнього. По закінченню строку оренди орендодавець почав вимагати повернення будівельного крану. Орендар не був проти його повернення, але відмовився робити це за власний рахунок, посилаючись на те, що в умовах договору спосіб повернення не оговорено.

Як трактує місце виконання зобов'язання діюче цивільне законодавство? Яким чином вирішити спір, що виник?

№3. 20 січня 2015 року між комерційним банком «Дельта» та АТ «Мрія» було укладено кредитний договір на суму 850 000 грн. Відповідно до договору кредит підлягав поверненню 20 червня 2015 року. В цей же день (20 січня) між комерційним банком «Дельта» та АТ «Імпульс» було укладено договір поруки в бз забезпечення виконання зобов'язання по вищеназваному кредитному договору. Строк поруки зазначений не був. Кредит не було вчасно повернено позичальником. У зв'язку з цим 20 червня 2016 року комерційний банк звернувся до господарського суду з позовом до АТ «Імпульс» про стягнення 1 700 000 грн., що складало суму кредиту, проценти за користування ним, пені за прострочення його повернення.

Яке рішення має прийняти суд? Обґрунтуйте.

№4. Банк (гарант) в забезпечення виконання зобов'язання постачальника по поставці товарів видав покупцю (бенефіціару) гарантійний лист, за яким брав на себе зобов'язання сплатити покупцю визначену суму у випадку невиконання постачальником в обумовлений строк зобов'язання по поставці. Коли у зв'язку з невиконанням зобов'язання по поставці товару покупець пред'явив до банку письмову вимогу про сплату суми гарантії, останній відмовився зробити виплату, зазначивши, що, на його думку, не була дотримана проста письмова форма, в силу чого правочин не є дійсним.

Чи відповідає нормам закону відмова гаранта від сплати суми заявленої вимоги? Чи є допустимою відповідальність гаранта за неналежне виконання вимоги про сплату гарантійної суми?

№5. За умовами укладеного між ТзОВ «Сила» та ТзОВ «Енергетик» договору на поставку вузлів електродвигунів на суму 200 тис. грн. оплата за поставлений товар мала бути зроблена ТзОВ «Енергетик» протягом 10 днів з моменту відвантаження. За прострочення оплати передбачалась неустойка за кожний день в розмірі 5% від вартості поставленого товару. Прострочка в оплаті, допущена покупцем, склала 20 днів. В зв'язку з цим постачальник звернувся до суду з позовом про стягнення з покупця неустойки за прострочення оплати в розмірі 200 тис. грн. При вирішенні спору в суді покупець заявив клопотання про зменшення розміру неустойки, так як прострочення в оплаті виникло через відсутність необхідних грошових коштів внаслідок відкриття процедури визнання неплатоспроможним банку, послугами якого відповідач користувався. Покупець заявив також, що заявлений розмір неустойки, яка підлягає оплаті, не співрозмірний з наслідками порушення зобов'язання та просив суд взяти до уваги, що її розмір за 20 днів прострочення і ціна договору співпадають, і, крім того, розмір неустойки суттєво перевищує розмір відсотків за користування банківським кредитом за той же період.

Яке рішення прийме суд? Чи є можливим і в яких випадках зменшення розміру неустойки?

№6. Комерційний банк «Кредитпрофі» надав товариству з обмеженою відповідальністю «Альфа-С» кредит строком на один рік під гарантію акціонерного банку «Південний». В забезпечення гарантійного зобов'язання банк «Південний» і ТзОВ «Альфа-С» уклали договір застави, відповідно до якого ТзОВ «Альфа-С» заставило в банку валютні кошти, якими могла бути погашена заборгованість товариства перед банком «Південний» у випадку невиконання основного зобов'язання і погашення боргу за кредитним договором гарантом – банком «Південний». Предметом застави виступали валютні кошти, які знаходились на депозитному рахунку ТзОВ «Альфа-С» в банку «Південний»; товариство також мало кошти і на інших депозитних рахунках цього банку. На момент укладення договору застави сума валютних коштів, які виступали предметом застави, дійсно перевищувала суму коштів, які знаходились на рахунку. 69 Боржник не виконав зобов'язання за кредитним договором в обумовлений строк, в результаті чого банк «Південний» був вимушений виконати свої зобов'язання по гарантії, сплативши борг кредиторю. Через деякий час банк «Південний» звернув стягнення на закладену суму валютних коштів в безспірному порядку, посилаючись на те, що умови договору передбачали таку можливість. При цьому були реалізовані валютні кошти з декількох депозитних рахунків. ТзОВ «Альфа-С» оскаржило дії банку «Південний» до суду,

посилаючись на те, що банк, вчинивши означені дії, порушив положення законодавства стосовно звернення стягнення на заставлене майно.

Вирішіть спір. Позицію обґрунтуйте.

№7. На забезпечення повернення наданого ФОП Томіну кредиту банк «Приватбанк» уклав з ТОВ «Мета» договір застави вантажного автомобіля. Кредит не був повернений Томіним у строк, у зв'язку з чим банк звернувся з вимогою до майнового поручителя ТОВ «Мета» про сплату заборгованості за кредитним договором. Майновий поручитель відмовився задовольнити вимогу банку, мотивуючи тим, що банк не намагався отримати борг безпосередньо з позичальника – ФОП Томіна, хоча той, як достовірно відомо майновому поручителю, має необхідну суму на одному з своїх банківських рахунків, і саме у «Приватбанку». Банк як кредитор за кредитним договором звернувся до господарського суду з позовом про стягнення з позичальника та майнового поручителя солідарно суми заборгованості за кредитним договором відповідно до положень ст. 554 ЦК України.

Чи є підстави для задоволення позову? Розкрийте зміст поруки та застави як видів забезпечення Яким майном «відповідає» перед кредитором поручитель і майновий поручитель за наданим ним забезпеченням?

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть визначення цивільно-правового зобов'язання.
2. У чому полягає «співвідношення цивільно-правове зобов'язання» та «цивільно-правовий обов'язок»?
3. Наведіть визначення «зобов'язання з множинністю осіб».
4. Назвіть види множинності.
5. Охарактеризуйте солідарні зобов'язання.
6. У яких випадках виникають регресні зобов'язання?
7. Які підстави заміни кредитора і боржника у зобов'язаннях?
8. Розкрийте поняття відступлення права вимоги.
9. У чому полягає правова природа виконання зобов'язання?
10. Проведіть характеристику елементів виконання договірною зобов'язання.
11. Які правила прийняття виконання зобов'язання кредитором?
12. Наведіть поняття та ознаки видів (способів) забезпечення виконання зобов'язань.
13. Які види неустойки?
14. Які функції завдатку? Наведіть критерії відмежування завдатку від авансу.

15. У чому полягає сутність поруки та зміст зобов'язання поручителя?
16. Які ознаки гарантії?
17. Наведіть поняття та види застави.
18. У чому полягає притримання як спосіб забезпечення виконання зобов'язання?
19. Який порядок користування об'єктом довірчої власності?
20. Який порядок звернення стягнення на об'єкт довірчої власності?
21. Які підстави припинення довірчої власності?
22. Охарактеризуйте підстави припинення зобов'язання.

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23 лютого 2006 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.
3. Про заставу: Закон України від 2 жовтня 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12#Text>.
4. Про іпотеку: Закон України від 5 червня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>.
5. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>.
6. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 12 листопада 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/543/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
7. Боднар Т.В. Виконання договірних зобов'язань у цивільному праві України. К.: Юрінком Інтер, 2005. 272 с.
8. Бондаренко К.С. Правова природа довірчої власності та особливості її запровадження як способу забезпечення виконання зобов'язання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №11. С. 131-134.
9. Голубєва Н.Ю. Зобов'язання в цивільному праві України: методологічні засади цивільно-правового регулювання: Монографія. Одеса: Фенікс, 2013. 639 с.
10. Гудима М.М. Правова природа субсидіарних зобов'язань в цивільному праві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №8. С. 10-15.
11. Гуйван П.Д. Особливості виконання цивільно-правових зобов'язань із невизначеним строком. *Нове українське право*. 2023. Вип. 4. С. 23-29. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/508/459>
12. Заборовський В.В., Стойка А.В. Деякі проблемні аспекти застосування інституту притримання як засобу забезпечення виконання зобов'язань. *Науковий*

вісник Ужгородського національного університету. 2017. Вип. 47. Том 2. С.7-12

13. Канфазарова І. С. Забезпечувальний (гарантійний) платіж як непоіменований спосіб забезпечення виконання зобов'язання. *Правова держава*. №42. 2021. С.154 – 163.

14. Кот О.О. Перехід прав кредитора до третіх осіб як зміна осіб у зобов'язанні: загальні питання. *Нове українське право*. 2021. Вип. 2. С. 22- 26. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/9/9>

15. Майданик Р.А. Поняття зобов'язання в цивільному праві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. №3. С.67-71.

16. Майданик Р.А. Місце зобов'язання в праві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. №4. С.3-6.

17. Пучковська І.Й. Теоретичні проблеми забезпечення зобов'язань: Автореф. ... доктора юрид. наук. Харків, 2018.

18. Пучковська І. Й. Про основне призначення видів забезпечення виконання зобов'язання. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 148. С. 36–44.

19. Ратушняк В.В. Вплив воєнного стану на правове регулювання і виконання договірних зобов'язань. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №6. С. 104-106.

20. Слома В.М. Цивільно-правові зобов'язання з множинністю суб'єктів: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 384 с.

21. Слома В.М. Поняття та види зобов'язань з множинністю осіб в цивільному праві. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. №4. С. 149-151.

22. Слома В. М. Поняття зобов'язання у цивільному праві. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2016. № 1 (38). С. 123–128.

23. Слома В. М. Суб'єкти цивільно-правових зобов'язань. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2016. № 3 (40). С. 113–117.

24. Слома В. Елементи цивільно-правового зобов'язання. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 2 (10). С. 79–82.

25. Слома В. М. Виконання зобов'язань із множинністю осіб за цивільним законодавством України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 6 (15). С. 67–69.

ТЕМА 37. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ДОГОВІР

Методичні вказівки: на початку розгляду даної теми слід з'ясувати, яке місце в цивільному праві займає договір. У визначенні питання про сутність цивільно-правового договору слід виходити із багатозначного розуміння договору: як юридичного факту, що породжує зобов'язання, як саме зобов'язання, і як форму, яку приймає відповідне зобов'язання. При розгляді питання класифікації договірних зобов'язань слід чітко розмежовувати окремі їх види за певними правовими критеріями. Вивчення загальних положень про договори включає у себе дослідження правової природи, змісту та умов дійсності публічного, попереднього договорів, договору приєднання та договору на користь третьої особи. Порядок укладення договору є визначеною законом системою дій учасників договірних правовідносин і важливою складовою договірного права. Укладення договору відбувається на підставі загальних норм цивільного законодавства. Проте в окремих випадках існує спеціальний порядок укладення договірних зобов'язань. Ст. 629 ЦК України проголошує принцип обов'язковості договору. Однак, після укладення договору в процесі його виконання може виникнути потреба у внесенні змін до умов договору за ініціативою однієї або обох сторін чи договір може бути припинений шляхом його розірвання або іншим способом. Студентам при підготовці до семінарського заняття слід розмежувати припинення та розірвання договору, а також охарактеризувати правове регулювання відмови від договору.

Питання для опрацювання:

1. Сутність та значення цивільно-правового договору.
2. Договір як юридичний факт і як засіб (інструмент) регулювання взаємин його учасників.
3. Свобода договору та її обмеження.
4. Види договорів у цивільному праві.
5. Зміст цивільно-правового договору та його тлумачення.
6. Порядок і стадії укладення цивільно-правового договору.
7. Вирішення переддоговірних спорів.
7. Момент та форма укладення договору.
8. Зміна та розірвання цивільно-правового договору.
  - А) Розірвання і зміна договору за згодою сторін.
  - Б) Розірвання і зміна договору за вимогою однієї із сторін у судовому порядку.
  - В) Розірвання і зміна договору у зв'язку із істотною зміною обставин.
9. Відмова від виконання договору.

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: договір, публічний договір, договір приєднання, змішаний договір, договір на користь третьої особи, попередній договір, істотні умови договору, оферта, акцепт.

2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

3. Додаткові практичні завдання.

№1. Петренко та Гуменюк у жовтні 2023 р. у письмовій формі уклали попередній договір купівлі-продажу квартири. У договорі встановлено, що основний договір купівлі-продажу буде укладений сторонами до 1 грудня поточного року, а також закріплена ціна квартири.

Наприкінці листопада Гуменюк звернувся до власника квартири Петренка з вимогою укладення основного договору відповідно до попереднього договору. Петренко йому відмовив, бо вважав, що основний договір має бути укладений 1 грудня. В обумовлений термін Петренко відмовився продавати квартиру Гуменюку на узгоджених умовах, пояснюючи тим, що ціни на ринку нерухомості значно підвищилися, до того ж він отримав вигіднішу пропозицію.

Гуменюк звернувся до суду з вимогою про визнання договору купівлі-продажу укладеним на умовах попереднього договору, а також про стягнення збитків, завданих простроченням, відповідно до законодавства.

Чи є достатніми умови даного попереднього договору для укладення основного договору? Яке рішення має прийняти суд?

№2. Перебуваючи у відрядженні, Сидоренко вирішив зупинитися в готелі. Адміністратор готелю відмовив Сидоренку в заселенні через значну завантаженість закладу у зв'язку із проведенням мистецького фестивалю в їх місті. До того ж він зауважив, що чинними правилами проживання в готелі міста, затвердженими міським головою, встановлено можливість пріоритетного заселення готелю окремими категоріями громадян. Зокрема, готелем укладений договір з місцевою адміністрацією про першочергове заселення осіб, які прибувають до міста за запрошенням адміністрації.

Проте Сидоренко категорично не погодився з думкою адміністратора, вважаючи, що готель зобов'язаний заселити його за наявності вільних номерів. Оскільки іншого готелю у місті не було, Сидоренко звернувся для оскарження дій адміністратора готелю до органу із захисту прав споживачів.

За яких підстав суб'єкт підприємницької діяльності може відмовитись від укладення договору зі споживачем?

№3. ТОВ «Ранок» (відправник і одержувач вантажу в одній особі), укладаючи договір морського перевезення з пароплаванням «Морське», запропонувало включити до ого тексту дві умови: 1) про розмір відповідальності перевізника за втрату, нестачу і пошкодження вантажу в межах його дійсної вартості та 2) нестягування з відправника додаткової плати за оголошену цінність вантажу. Пароплавання, погодившись перевезти вантаж, разом з тим заявило, що включення першої умови до договору не доцільне, тому що вона міститься у п.1 ч.1 ст. 179 Кодексу торговельного мореплавання України. Другу умову пароплавання також заперечувало, вважаючи, що це йому не вигідно з фінансової точки зору.

Які підстави зміни умов договору приєднання? Які правові наслідки включення до умов договору положень, що обмежують відповідальність пароплавання?

№4. Березовський запропонував своєму знайомому Абрамовичу придбати у нього картину відомого майстра. Наступного дня Абрамович направив Березовському по факсу відповідь, в якій містилася згода купити картину та вказувалася ціна купівлі. Через п'ять днів Березовський повідомив Абрамовича, що згодний продати йому картину, але з ціною на 25% більше, ніж ціна, запропонована Абрамовичем. Абрамович не погодився, зазначивши, що, на його думку, договір вже укладений на умовах, що містяться в його факсимільному повідомленні, яке є акцептом.

Дайте визначення оферти та акцепту. Чиї дії в даному випадку можна розглядати як оферту або акцепт? Чи був укладений договір?

№5. Костюченко купив у Безвершого будинок за 60000 грн. Через місяць після належного оформлення договору купівлі-продажу продавець звернувся з позовом про його розірвання або зменшення покупної ціни під приводом того, що попередній власник навмисне приховав недоліки будинку, який потребує капітального ремонту. У двох кімнатах необхідно замінити підлогу, віконні рами, провести малярні роботи, в деяких місцях замінити стропила. Продавець проти позову заперечував, посилаючись на те, що до укладення договору купівлі-продажу Костюченко протягом 4 місяців мешкав у будинку як наймач і мав змогу з'ясувати його стан.

Чи обґрунтована вимога Костюченка? Як вирішити спір?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Бервено С.М. Проблеми договірного права України: Монографія. К.: Юрінком Інтер, 2006.
3. Бервено С, Дзера О. До питання реальності та консенсуальності цивільно-правових договорів. *Юридична Україна*. 2005. № 4. С 43-48.
4. Біленко М. С. Загальні положення про договір у цивільному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №1. С. 347-349. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2022/87.pdf
5. Боднар Т. Приватні і публічні аспекти в правовому регулюванні договірних відносин у сфері підприємництва. *Право України*. 2009. №8. С.28-31.
6. Бородовський С.О. Укладення, зміна та розірвання договору у цивільному праві України: Дис. ... канд.. юрид. наук. К., 2005.
7. Вавженчук С. Підстави, порядок зміни та розірвання договору з огляду на істотну зміну обставин. *Право України*. 2009. №12. С.191-196.
8. Ваганова І.М. Публічні договори та договори приєднання в цивільному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №1. С. 126-128. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2024/28.pdf
9. Васильєва В.В. Зобов'язання, що виникають з приводу укладення та недійсності договору. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наук. статей*. Ів.-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2012. Вип. 29. С.119-126.
10. Васильєва В.В. Реальний договір як юридичний склад. Правова природа реального договору. *Право і суспільство*. Ів.-Франківськ: Фоліант, 2015. №1. С.22-30.
11. Дзера І.О. Прогалини у правовому регулюванні попереднього договору. *Юридичний електронний журнал*. 2023. №10. С. 86-91.
12. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг. ред. проф. В.А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
13. Кармаза О. О. Укладення цивільно-правових договорів із використанням інформаційно-комунікаційних систем. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2024. Випуск 64. С.94-104. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/view/7897/8114>
14. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.
15. Коструба А. В. Формула тлумачення змісту правочину: прикладні аспекти правозастосування. *Часопис Київського університету права*. 2021. №2. С. 155 – 158.
16. Кот О.О. Способи захисту сторін договору в приватному праві України. *Приватне право*. 2013. №2. С. 203-210.

17. Кузнєцова Н.С. Договір у механізмі регулювання цивільно-правових відносин. К.: Юридична практика, 2014. с.397-409.

18. Кузьмич О.Я. Договори на користь третіх осіб у цивільному праві України: монографія. Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2014. 334 с.

19. Лідовець Р.А. Змішані договори в цивільному праві України: Автореф. дис. ... юрид. наук. Львів., 2005.

20. Мороз О.В. Акцепт як стадія укладення цивільно-правового договору. *Право та інновації: наук.-практ. журн.* Харків. 2020. № 2(30). С. 45-49.

21. Мороз О.В. Предмет цивільно-правового договору. *Право та інновації: наук.-практ. журн.* Харків. 2020. № 1(29). С. 40-45.

22. Олюха В.Г. Цивільно-правовий договір (поняття, функції і система): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К., 2003. 20 с.

23. Пленюк М. Домовленість сторін як юридичний факт – основа договірної зобов'язання. *Юридична Україна*. К.: Юрінком Інтер, 2016. 11. с.12-18.

24. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року № 9. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>.

25. *Проблеми поділу договорів на реальні та консенсуальні*: Матеріали круглого столу кафедри цивільного права Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника (27 червня 2014 р., м. Івано-Франківськ) / за заг. ред. д-ра юрид. наук., проф. В.А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2014. 39 с.

26. Рекодифікація цивільного законодавства України: виклики часу: монографія / за заг. ред. Н.С. Кузнєцової. Одеса: Гельветика, 2021. 690 с.

27. Родоман Т.О. Зміна умов договору як спосіб захисту цивільних прав та інтересів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / НДІ приватного права та підприємництва ім. Ф.Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2018. 23 с.

28. Схаб-Бучинська Т.Я. Обмеження договірної свободи в цивільному праві України: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2020. 211 с.

29. Яворська О. Договори приєднання: проблеми правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №10. С. 93-97.

ТЕМА 38. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Методичні вказівки. Договір купівлі-продажу є одним із найважливіших інститутів цивільного права. Відносини купівлі-продажу регулюються як ЦК України, так і багатьма спеціальними законодавчими актами, що обумовлює певні труднощі у вивченні даної теми. Вивчаючи цю тему, необхідно надати особливої уваги загальним положенням про купівлю-продаж, правовим ознакам цього договору. Особливу увагу слід звернути на істотні умови договору купівлі-продажу, якість, комплектність, асортимент, ціну та строк в договорі купівлі-продажу. Оскільки ЦК України трактує купівлю-продаж як загальнородове поняття, яке охоплює всі види зобов'язань по відчуженню майна за встановлену ціну, то необхідно ознайомитись і з усіма існуючими на сьогодні різновидами договору купівлі-продажу. Тому після вивчення загальних правових засад купівлі-продажу необхідно перейти до ознайомлення з особливостями окремих видів купівлі-продажу: поставка, роздрібна купівля-продаж, купівля-продаж земельної ділянки та інших об'єктів нерухомості, зовнішньоекономічна купівля-продаж тощо.

Питання для опрацювання:

1. Поняття та загальна характеристика договору купівлі-продажу.
2. Сторони та форма договору купівлі-продажу.
3. Предмет договору купівлі-продажу.
4. Права та обов'язки сторін за договором купівлі-продажу.
5. Момент виникнення права власності та ризик випадкової загибелі речі.
6. Правові наслідки порушення договору купівлі-продажу.
7. Поняття та особливості договору купівлі-продажу об'єктів нерухомості.
8. Поняття та правові ознаки договору роздрібною купівлі-продажу.
9. Договір поставки як різновид договору купівлі-продажу.
10. Договір контрактації сільськогосподарської продукції.
11. Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу.
12. Договір міни (бартеру).

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: купівля-продаж, кількість товару, якість товару, асортимент, комплектність, евікція, договір роздрібною купівлі-продажу, договір поставки, договір контрактації с/г продукції, договір міни, бартерні операції, договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу.

2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

3. Додаткові практичні завдання.

№1. 28 листопада 2011 р. АТ "Світанок" (позивач) звернулось із позовом до АТ "Насіння" (відповідача) про розірвання договору поставки насіння кукурудзи та сої. Під час судового розгляду справи були встановлені наступні обставини. 1 січня 2010 р. між позивачем та відповідачем був укладений договір, за умовами якого відповідач був зобов'язаний постачати позивачу перед початком посівних сезонів (2011 - 2012 рр.) насіння кукурудзи та сої. Означений договір був укладений позивачем з метою забезпечення своїх постійних партнерів - сільськогосподарських підприємств "Данко", "Нібулон" та інших посівним матеріалом та отримання від останніх за договорами поставки кукурудзяної та соєвої муки, необхідної для власного виробництва. У визначений договором термін (за 1 місяць до початку посівного сезону 2011 р.) позивач не отримав насіння кукурудзи та сої, у зв'язку із чим неодноразово звертався до відповідача з листами про відпуск насіння і, в кінцевому результаті, був вимушений купувати насіння у інших суб'єктів господарювання для забезпечення своїх партнерів посівним матеріалом. Тільки після закінчення посівного сезону відповідач повідомив позивача про свою готовність виконати зобов'язання за договором та відшкодувати понесені позивачем збитки. Утім позивач відмовився від прийняття простроченого відповідачем виконання зобов'язання та направив йому пропозицію про розірвання договору. Відповідач не погодився на розірвання договору та у своїй відповіді позивачу зазначив, що останній неправомірно відмовляється від прийняття запропонованого ним виконання, оскільки така відмова є оперативно-господарською санкцією, яка не передбачена в укладеному між ними договорі. Зазначені обставини і стали підставою для звернення АТ "Світанок" до суду.

Яке рішення повинен постановити суд? Які правові наслідки несвоєчасного виконання господарсько-договірного зобов'язання? Чи правомірною є відмова АТ "Світанок" від прийняття виконання зобов'язання? У яких випадках сторона договору може розірвати договір в односторонньому (позасудовому) порядку?

№2. Згідно з договором, укладеним між АТ «Пошук» і ФОП Крутовим, товариство зобов'язалося передати останньому вантажний автомобіль «Mercedes-Benz» в обмін на трикімнатну квартиру, що належала Крутову. Однак замість німецької вантажівки Крутову було запропоновано автомобіль «КамАЗ». Враховуючи те, що ціна автомобіля «КамАЗ» значно нижча за ціну квартири, Крутов погодився прийняти його за умови, що АТ здійснить доплату у розмірі 130 000 грн. Відповідну домовленість було оформлено додатковою угодою до

основного договору. Через деякий час АТ відмовилося від сплати 130 000 грн і стало вимагати від Крутова повернення «КамАЗу», посилаючись на те, що договір поставки, який було укладено між сторонами, не передбачав такої 46 істотної умови, як строк виконання, і тому не може вважатися укладеним. Крутов же вважає, що сторони уклали договір міни, а строк не є істотною умовою цього договору. Сама ж по собі умова про доплату не перетворює договір міни на договір купівлі-продажу або поставки. Спір було передано до господарського суду.

На яке питання розраховане завдання? Назвіть істотні умови договору міни. У якій формі може укладатися договір міни? Чи може договір міни передбачати обмін майна на роботи або послуги?

№3. Полтавська обласна рада 17.10.1998 р. оголосила прилюдні торги об'єктів нерухомості, які знаходяться в м. Полтава, в м. Кременчук та в м. Миргород, власником яких вона стала у відповідності до Постанови Кабінету Міністрів України від 5 листопада 1991 р. № 311 «Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною власністю).

Іноземна фірма «ТВ трейдинг» (Франція) зацікавилась одним із об'єктів, які запропоновані до продажу, а саме, адміністративним будинком у м. Миргород, і вирішила прийняти участь у торгах. Представник іноземної фірми звернувся до українського адвоката з питанням надати юридичну допомогу в укладенні угоди купівлі-продажу.

Обґрунтуйте, за яких умов договір купівлі-продажу названого об'єкту буде дійсним. Які документи необхідно оформити покупцю для участі в торгах і купівлі об'єкту? Складіть проект договору купівлі-продажу

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть класифікацію договорів купівлі-продажу.
2. Що може бути предметом договору купівлі-продажу?
3. Хто має право на продаж товару?
4. Які правові наслідки відмови продавця передати товар?
5. Хто несе ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження товару і з якого моменту?
6. Які правові наслідки передання товару неналежної якості?
7. Які правові наслідки передання некомплектного товару?
8. Які правила визначення ціни товару при купівлі-продажу передбачено ЦК України?

9. Які права виникають у споживача у випадку виявлення протягом встановленого гарантійного строку недоліків придбаного товару?
10. Якими нормативно-правовими актами регулюється договір поставки?
11. Які особливості договору постачання енергетичних та інших ресурсів через приєднану мережу?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.
3. Про захист прав споживачів: Закон України від 10 червня 2023 року №3153-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text>
4. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 року №675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>
5. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23 лютого 2006 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.
6. Про порядок провадження торгівельної діяльності та правила торгівельного обслуговування на ринку споживчих товарів: Постанова КМУ від 15.06.2006 року №833 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/833-2006-%D0%BF#Text>.
7. Правила роздрібної торгівлі непродовольчими товарами: Наказ Міністерства економіки України від 19.04.2007 року №104 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1257-07#Text>.
8. Банасевич І.І. Захист прав споживачів за дистанційними договорами. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2024. Випуск 66. С. 2.11-2.20. DOI: <https://doi.org/10.15330/apiclu.66.2.11-2.20>
9. Бєседіна Т. Класифікація договорів (контрактів) поставки в зовнішньоекономічній діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №8. С.33-37.
10. Білоус Ж. А. Предмет договору купівлі-продажу та поставки. *Часопис Київського університету права*. К., 2002. № 3. С 35-42.
11. Вавженчук С. Щодо предмету договору купівлі-продажу та його ціни. *Правничий часопис Донецького університету*. 2010. №2. С. 99-103.
12. Демченко С. Договір постачання електричної енергії через приєднану мережу: правова природа та місце в системі зобов'язань з енергопостачання. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №9. С. 108-112.
13. Єгоричева О. Договір роздрібної купівлі-продажу як підстава

виникнення у покупця статусу споживача. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. №3. С. 28-32.

14. Єгоричева О. Ю. Цивільно-правова відповідальність за продаж споживачам товарів неналежної якості: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К., 2014. 20 с.

15. Кальковець В.Л. Проблематика законодавчого визначення договору поставки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №7. С. 123-126.

16. Коссак В.М., Якубівський І.Є. Правова природа договору постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №2. С. 121-124.

17. Кузьміна М. Умови якості продукції в договорі поставки. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №4. С. 19-23.

18. Мирославський С.В. Правове регулювання відповідальності сторін за договором купівлі-продажу: проблемні аспекти. *Правова інформатика*. 2015. №2. С. 73-78.

19. Осетинська Г. А. Цивільно-правовий захист прав споживачів за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К., 2006. 20 с.

20. Паєнок А.О. Договір роздрібної купівлі-продажу товарів за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К., 2018. 21 с.

21. Письменна О. П. Правовідносини, що виникають у зв'язку з порушенням прав споживачів внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. О., 2006. 19 с.

22. Пожоджук Р. В. Поняття та правова природа договору постачання електричної енергії через приєднану мережу як споживчого договору. *Приватне право і підприємництво*. 2015. Вип.14. С.119-122.

23. Пожоджук Р. В. Захист прав споживачів за договором постачання електричної енергії через приєднану мережу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К., 2016. 20 с.

ТЕМА 39. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ДОГОВОРІВ ДАРУВАННЯ, РЕНТИ ТА ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ

Методичні вказівки. При вивченні даної теми слід мати на увазі, що договори дарування, ренти та довічного утримання так само як і купівля-продаж

опосередковують перехід майна у власність. Про те, кожен із цих договорів наділений своїми особливостями, які дозволяють виділити його.

Розглядаючи договір дарування необхідно пам'ятати, що цей договір так само належить до групи договорів, що опосередковують перехід майна у власність, проте перехід права власності на дарунок від дарувальника до обдаровуваного здійснюється безумовно і безстроково (назавжди). При цьому особливу увагу слід звернути на момент переходу права власності від дарувальника до обдаровуваного, який законодавець пов'язує з моментом прийняття дарунка обдаровуваним (ч. 1 ст. 722 ЦК України). До того ж необхідно врахувати, що ЦК України у ч. 4 ст. 722 містить новелу, відповідно до якої прийняттям дарунка також вважається прийняття обдаровуваним документів, які посвідчують право власності на річ, інших документів, які посвідчують належність дарувальникові предмета договору, або символів речі (ключів, макетів тощо). Безспірною ознакою договору дарування є його безоплатний характер, оскільки, передаючи майно у власність обдаровуваного, дарувальник не отримує від нього зустрічного задоволення. Різновидом договору дарування є договір пожертви - дарування нерухомих і рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів фізичним особам, юридичним особам, державі, АРК, територіальний громаді для досягнення ними певної, наперед обумовленої мети.

При вивченні договору довічного утримання (догляду) слід звернути увагу на ряд специфічних ознак цієї договірної конструкції, які дозволяють віднести його до договорів про передачу майна у власність. Необхідно проаналізувати новели ЦК України у сфері суб'єктного складу даного договору, його предмету, прав та обов'язків сторін, підстав припинення договірного зобов'язання.

Питання для опрацювання.

1. Поняття, предмет та форма договору дарування.
2. Зміст договору дарування та його розірвання.
3. Поняття та види договору ренти.
4. Предмет договору ренти. Захист інтересів одержувача ренти.
5. Підстави припинення договору ренти.
6. Поняття, сторони та форма договору довічного утримання (догляду).
7. Предмет договору довічного утримання (догляду).
8. Права та обов'язки сторін за договором довічного утримання (догляду).
9. Особливості припинення договору довічного утримання (догляду).

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: договір дарування, договір ренти, безстрокова рента, строкова рента, оплатна рента, безоплатна рента, договір довічного утримання.

2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

3. Додаткові практичні завдання:

Пархоменко І. заключила в письмовій формі договір дарування з Фадєєвим К. За цим договором Пархоменко повинна була передати Фадєєву телевізор вартістю 15 750 грн., а Фадєєв повинен був відремонтувати і пофарбувати Пархоменко будинок. Фадєєв зробив вказану роботу, Пархоменко відмовилася передати Фадєєву телевізор. Фадєєв звернувся до суду з позовом до Пархоменко, в якому вимагав від неї виконання умов договору.

Вирішіть справу.

Питання для самоконтролю:

1. Що може бути предметом договору дарування?
2. Який є момент виникнення права власності в обдаровуваного на дарунок?
3. Назвіть підстави розірвання договору дарування.
4. Наведіть основні ознаки договору ренти.
5. Наведіть основні ознаки договору довічного утримання.
6. Яке співвідношення договорів ренти та довічного утримання?
7. Що може бути предметом договору довічного утримання?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
3. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.12.2004 року №1952-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1952-15>.
4. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Пленуму Верховного суду України від 06.11.2009 р. №9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09#Text>.
5. Апанасюк М.П. Договір ренти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Харків, 2004. 18с.
6. Великорода О. М. Відповідальність за порушення умов договору довічного утримання догляду. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2011/12.pdf/.
7. Гавінська О.А. Правове регулювання посвідчення договору довічного

утримання (догляду). *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*, 2019. №1. С. 201-215.

8. Коротюк О.В. Судова практика у справах про визнання недійсними договорів довічного утримання, договорів дарування. К.: ОВК, 2015.

9. Новикова В. Особливості договору дарування. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №1. С. 14-18.

10. Розгон О.В. Теоретичні та практичні аспекти виконання договору довічного утримання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. №2. С. 39-42.

11. Розгон О.В. Визнання недійсним договору дарування, вчиненого фізичною особою помилково або під впливом обману. *Офіційний бюлетень Національної асоціації адвокатів України*. 2019. № 1-2 (50). С. 21-35.

12. Сердюк А.О., Федчишин Ю.В., Назарова І.В. Договір довічного утримання: порівняльно-правовий аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №8. С. 156-159.

13. Стаднік Ю.В. Окремі аспекти поняття та характеристик договору довічного утримання (догляду) в цивільному праві України. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2019. Випуск 2. С. 123-135.

14. Ткаченко М.В. Суб'єктний склад договору довічного утримання. Суб'єктний склад договору довічного утримання. Актуальні проблеми держави і права. 2017. № 78. С. 163–170.

15. Ткаченко М.В. Договір довічного утримання (догляду) в цивільному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.03 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2018. 22 с.

16. Ткаченко М. В. Припинення договору довічного утримання в цивільному праві зарубіжних країн. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 34–38.

17. Ткаченко М.В. Особливості укладення договору довічного утримання на користь третьої особи. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 24-29.

18. Цопіна Н. Л. Майно як об'єкт договору довічного утримання. *Юридична Україна*. 2017. № 7–8. С. 21–27.

19. Цопіна Н.Л. Договір довічного утримання (догляду): питання правової характеристики. *Юридична Україна*, 2017. №4. С. 34-39.

20. Цопіна Н.Л. Договір довічного утримання (догляду) в цивільному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.03 / Науково-дослідний інститут приватного права та підприємництва ім. Ф.Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2018. 19 с.

ТЕМА 40. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ДОГОВОРІВ МАЙНОВОГО НАЙМУ (ОРЕНДИ), ЛІЗИНГУ І ПОЗИЧКИ

Методичні вказівки. Договір найму (оренди) опосередковує відносини з передачі майна у платне тимчасове володіння і користування. Сутність цих відносин полягає в тому, що власник або інший законний володілець майна на платних засадах дозволяє господарську або іншу експлуатацію свого майна іншими особами, зберігаючи за собою право власності або інше речове право. У §1 гл. 58 містяться загальні положення про договір майнового найму (оренди), які поширюються на всі види найму. Водночас у ЦК, інших законодавчих актах можуть встановлюватися спеціальні положення щодо врегулювання окремих видів найму. При вивченні даної теми необхідно звернути увагу на особливості предмету договору, яким може бути індивідуально визначена неспоживна річ. ЦК визначив, що предметом договору оренди можуть бути майнові права (майнові права автора та суб'єкта авторського права, володільця об'єкта права промислової власності, права на чужі речі тощо). Крім загальних положень про договір майнового найму (оренди) ЦК України містить спеціальні норми, якими регулюються окремі види договорів найму (оренди), до яких належать: прокат; найм (оренда) земельних ділянок; найм (оренда) будівлі або іншої капітальної споруди; найм (оренда) транспортного засобу та лізинг. Розглядаючи зазначені види договорів, слід звернути увагу на те, що всі вони є різновидами договору майнового найму (оренди), а отже, на відносини, що впливають із таких договорів, розповсюджуються всі основні положення щодо договору майнового найму (оренди), крім випадків, коли спеціальними нормами передбачений інший спосіб регулювання відносин. Тобто в даному випадку діє принцип співвідношення загального та спеціального законодавства: спочатку треба звернутися до спеціальних норм, що присвячені врегулюванню цього виду відносин, а якщо щось не врегульоване спеціальними нормами, треба застосовувати загальні положення про договір майнового найму (оренди).

Питання для опрацювання:

1. Поняття та загальна характеристика договору майнового найму (оренди).
2. Предмет, сторони та строк договору майнового найму (оренди).
3. Права та обов'язки наймача за договором майнового найму (оренди).
4. Права та обов'язки наймодавця за договором майнового найму (оренди).
5. Підстави та порядок припинення договору майнового найму (оренди).
6. Поняття та особливості договору прокату.
7. Договір найму (оренди) транспортних засобів.
8. Договір найму будівлі або іншої капітальної споруди.

9. Поняття та види договору лізингу.
10. Суб'єкти та об'єкти договору лізингу.
11. Зміст договору лізингу.
12. Поняття та загальна характеристика договору позички.

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: договір майнового найму (оренди), прокат, лізинг, фінансовий лізинг, непрямий лізинг, прямий лізинг, основні фонди, позичка.

2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

3. Додаткові практичні завдання:

№1. 3 січня 2014 року Селезньова домовилася з Іванівською про те, що остання надає їй в користування арфу строком на 6 місяців. Після спливу цього строку Іванівська не вимагала від Селезньової повернення арфи і Селезньова продовжувала нею користуватися. Плата за арфу вносилася нею щомісячно. 5 39 вересня 2018 року. Квартиру Селезньової з вини її сусіда було залито водою, арфа була пошкоджена. Іванівська звернулася з позовом до Селезньової, в якому вимагала стягнути вартість арфи. Селезньова заперечувала проти позову, посилаючись на те, що її вини у пошкодженні арфи немає, тому вона не повинна нести відповідальність за її пошкодження.

Вирішіть справу, наведіть аргументи на користь кожної сторони спору.

№2. Шульгін здав Мілюкову в суборенду на один рік склад, орендований ним у Романова на півроку для зберігання будівельних матеріалів. Мілюков встановив в складському приміщенні швейні машини і організував пошиття пальто на продаж. Дізнавшись про це, Романов зажадав від Шульгіна дострокового розірвання договору оренди і в рахунок відшкодування збитків - орендну плату за весь термін оренди, вказаний в договорі.

Чи законні дії орендаря Шульгіна і орендодавця Романова? Як повинен вчинити суборендар Мілюков?

№3. Акціонерне товариство «Агробуд» передало в найм акціонерному товариству «Трест 12» бетонозмішувач строком на 5 років. Із згоди наймодавця наймач передав бетонозмішувач у піднайм товариству з обмеженою відповідальністю «Зоря» строком на 3 роки. Через 6 місяців «Агробуд» і «Трест 12» вирішили розірвати договір найму за згодою сторін. Відповідно вони зажадали повернення бетонозмішувача від ТОВ «Зоря». Останнє відмовилося

повернути відповідний об'єкт, посилаючись на укладений договір піднайму строк якого ще не закінчився.

Вирішіть справу. Чи зміниться рішення, якщо: 1) договір найму був розірваний в зв'язку з несплатою наймачем плати за найм? 2) бетонозмішувач був зданий в піднайм без згоди наймодавця?

№4. Каравайкин, не вказавши недоліки електричної пили, за договором позички передав її Клейнману, що будував собі будинок. При розпилуванні дошок Клейнман виявив, що диск у пили викривлений і розпил виходить нерівномірним, а мотор працює з явним перевантаженням. З відома Каравайкина Клейнман змінив диск новим і виставив рахунок до оплати за ремонт електричної пили. Каравайкин відмовився оплатити рахунок, мотивуючи це тим, що Клейнман і так користується електричною пилою безоплатно.

Хто має рацію: позичкодавець Каравайкин чи користувач Клейнман?

№5. Приватному підприємству “Агропромбуд” за результатами аукціону надано в оренду земельну ділянку для будівництва адміністративної будівлі. Орендар за договором суборенди передав частину земельної ділянки в користування приватному підприємству “Стелсі” для розміщення кондитерського цеху. Представник Державної інспекції сільського господарства України звернувся до суду з позовом про розірвання договору оренди і вилучення земельної ділянки у зв'язку з її нецільовим використанням.

Вирішіть справу. Охарактеризуйте інститут орендного землекористування.

№6. Фермер Онишко взяв в оренду у сільськогосподарського підприємства автофургон для перевезення овочів та фруктів на ринок. Сільськогосподарське підприємство передало автофургон без документів на нього. Працівник ДАІ, виявивши відсутність у Онишка документів на автофургон, затримав автомобіль для з'ясування питання про його власника. За час затримання вантаж зіпсувався. Фермер вимагає від сільськогосподарського підприємства відшкодування завданих збитків.

Чи правомірні вимога фермера Онишка до сільськогосподарського кооперативу? Які дії вправі був здійснити фермер Онишко, коли сільськогосподарське підприємство не передало йому документів на автофургон?

№7. Зайцев Ігор, 16 років, студент коледжу, в липні взяв напрокат на човновій станції човен вартістю 35 000 грн. В установлений час Зайцев човен не

повернув, пояснив, що його в нього украли, коли він купався. Завідувач човною станцією звернувся до юрисконсульта за роз'ясненням, чи буде Зайцев нести майнову відповідальність, якщо з'ясується, що у нього човна немає.

Яку відповідь повинен надати юрисконсульт?

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть визначення та основні ознаки договору найму (оренди).
2. Наведіть критерії класифікації договорів найму (оренди).
3. Що може бути предметом договору найму (оренди)?
4. Які правові наслідки продовження користування майном після закінчення строку договору найму (оренди)?
5. Які правові наслідки поліпшення наймачем речі, переданої в найм?
6. Які підстави та наслідки розірвання договору найму (оренди)?
7. Назвіть особливості договору прокату.
8. Назвіть особливості договору найму транспортного засобу.
9. Які особливості договору найму будівлі або іншої капітальної споруди?
10. Що може бути предметом договору лізингу?
11. Які істотні умови договору лізингу?
12. Які ознаки договору фінансового лізингу?
13. Які особливості договору позички?

Нормативні акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.12.2004 року №1952-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1952-15>.
3. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
4. Про фінансовий лізинг: Закон України від 04 лютого 2021 року: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text>.
5. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 10 квітня 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text>.
6. Про оренду землі: Закон України від 6 жовтня 1998 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>.
7. Бойко Н.М. Договір позички: монографія. Івано-Франківськ, Нова зоря. 2015. 290 с.
8. Габріадзе М.Р. Правове регулювання договору лізингу за цивільним законодавством України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019.

Випуск 5. Том 1. С. 47-52.

9. Гончаренко В.О. Особливості договору лізингу як виду договору найму (оренди) за цивільним законодавством України. URL: <http://www.apdp.in.ua/v43/20.pdf>.

10. Калаур І.Р. Договірні зобов'язання з передання майна в користування: проблеми теорії і практики: Монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2015. 480 с.

11. Лепех М. Сторони споживчого договору фінансового лізингу. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №6. С. 34-38.

12. Мороз М. Захист прав орендаря на орендоване майно. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №2. С. 88-94.

13. Мудрий О. А. Грошові зобов'язання за договором фінансового лізингу. *Нове українське право*. 2023. Вип. 6. С. 13-19. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/548/496>

14. Ночовкіна О.В. Договір позички за Цивільним кодексом України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2016. 212 с.

15. Обіход О.М. Договір найму будівлі або іншої капітальної споруди за цивільним законодавством України. *Часопис цивілістики*. 2017. Випуск 24. С. 20-26. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9137/20-26.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

16. Трофімова О.В. Поняття та ознаки договору лізингу. *Вісник господарського судочинства*. 2004. №4.

17. Федорончук А.В. Договір прокату в сучасному цивільному обороті. *Право і суспільство*. Ів.-Франківськ: Фоліант, 2017. С.151-160.

18. Якубівський І.Є. Співвідношення договору фінансового лізингу і кредитного договору. *Підприємництво, господарство і право*. 2001. №8.

ТЕМА 41. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ЖИТЛА

Методичні рекомендації: При вивченні даної теми необхідно звернути увагу на те, що договір найму житла має багато спільного з договором майнового найму, проте в системі договорів посідає самостійне місце. Це зумовлено тим, що договір найму житлового приміщення спрямований на забезпечення громадян житлом і відповідно має специфічний предмет. За своєю природою житлові правовідносини є зобов'язальними. Учасниками цих відносин є сторона, яка надає житлове помешкання в користування (наймодавець) і особа, якій воно

надається (наймач).

Певні особливості найму житла встановлюються законодавством залежно від виду житлового фонду. ЦК містить положення, які регулюють договір найму жилих приміщень, що не є об'єктом права державної або комунальної власності.

Питання для опрацювання:

1. Поняття договору найму (оренди) житла та його види.
2. Предмет договору найму (оренди) житла.
3. Сторони у договорі найму (оренди) житла. Поняття члена сім'ї наймача та тимчасових мешканців.
4. Права та обов'язки наймача, членів його сім'ї та наймодавця.
5. Підстави та порядок припинення договору найму житла. Наслідки припинення договору.

Задання для самостійної роботи:

1. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

2. Додаткові практичні завдання:

№1 Гончаров уклав договір найму жилого будинку з його власником Вороновим на п'ять років, при цьому дві кімнати відразу ж здав Мусієнкову за договором піднайму на той же строк. Мусієнков самовільно прорубав зовнішню стіну та, встановивши в ній двері, обладнав собі окремий вихід. Через п'ять років Воронов відмовив Гончарову в продовженні договору, а через три місяці після цього уклав договір найму з Ягутіним. Гончаров подав позов до суду про визнання договору з Ягутіним недійсним та про відшкодування збитків, заподіяних відмовою переукласти з ним договір. Одночасно Воронов подав зустрічний позов до Гончарові з вимогою про відшкодування збитків, пов'язаних із відновленням пошкодженої Мусієнковим стіни будинку. Мусієнков на той час виїхав у невідомому напрямку.

Які рішення із зазначених позовів повинен прийняти суд? Обґрунтуйте відповідь.

№2. До Матросова, що знімав квартиру за договором найму у Гулака, приїхали із села два приятелі і жили у нього більше року. Довідавшись про це, Гулак подав позов до суду про дострокове розірвання договору найму із Матросовим, оскільки той пустив пожити тимчасових мешканців без дозволу господаря та до того ж на такий тривалий строк. Одночасно він просив суд зобов'язати Матросова відшкодувати вартість ремонту забрудненої ним квартири.

Яке рішення повинен прийняти суд?

№3. До Матросова, що знімав квартиру за договором найму у Гулака, приїхали із села два приятелі і жили у нього більше року. Довідавшись про це, Гулак подав позов до суду про дострокове розірвання договору найму із Матросовим, оскільки той пустив пожити тимчасових мешканців без дозволу господаря та до того ж на такий тривалий строк. Одночасно він просив суд зобов'язати Матросова відшкодувати вартість ремонту забрудненої ним квартири.

Яке рішення повинен прийняти суд?

№4. Стеценко у зв'язку з закордонним відрядженням надав Черненко у тимчасове користування однокімнатну квартиру з усіма меблями та іншим майном. Черненко під час проживання в квартирі виконав такі роботи: у ванній кімнаті облицював стіни кахельною плиткою; у вхідні двері врізав новий замок; облаштував балкон; приладнав до вхідних дверей ящик для кореспонденції; При поверненні Стеценка з відрядження Черненко звернувся до нього з вимогою про відшкодування вартості витрат. Стеценко відмовився виконувати такі вимоги. Звільняючи квартиру, Черненко зняв з дверей ящик для кореспонденції, зняв замок з дверей. Проти таких дій Черненка Стеценко заперечував.

Як вирішити спір?

Питання для самоконтролю:

1. Визначте поняття договору найму (оренди) житла.
2. Які види договору найму (оренди) житла?
3. Визначте поняття договору соціального і комерційного найму (оренди) житла.
4. Які особливості об'єкта договору найму (оренди) житла?
5. Які сторони договору найму (оренди) житла?
6. Які права та обов'язки сторін договору найму (оренди) житла?
7. Який порядок вселення тимчасових та постійних мешканців?
8. Визначте поняття договору піднайму (оренди) житла?
9. Які підстави зміни і розірвання договору найму (оренди) житла?

Нормативно-правові акти та література:

1. Житловий кодекс УРСР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>.
2. Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від 19 червня 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2482-12>.

3. Про житловий фонд соціального призначення: Закон України від 12 січня 2006 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3334-15#Text>.
4. Житлове законодавство України: стан та шляхи удосконалення: Монографія / За заг. ред. М.К. Галянтича. К.: КВІЦ, 2006. С. 174-211, 266-295.
5. Аврамова О. Договори у житловому праві: особливості та система. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2024. №64. С. 67-69.
6. Баріловська Т.А. Теоретичні аспекти договору найму житла. *Часопис Київського університету права*. К.: Київський університет права НАНУ, 2020. №1. С. 411-414.
7. Івашова І.П. Особливості правового регулювання оренди житла з викупом. *Держава і права*. Вип. 49. URL: https://biem.sumdu.edu.ua/images/stories/docs/K_CPD/Ivashova_001.pdf.
8. Сліпченко С.О., Мічурін Є.О., Соболев О.В. Житлове право України: Науково-практичний посібник. Харків: Еспада, 2003.

ТЕМА 42. ДОГОВОРИ ТА ІНШІ ПРАВОЧИНИ ЩОДО РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Методичні вказівки. Одним з основних правових засобів опосередкування відносин з приводу створення і використання результатів інтелектуальної, творчої діяльності виступають договори у сфері інтелектуальної власності. У системі договірних зобов'язань вони відіграють подвійне значення: з одного боку - сприяють реалізації майнових прав та інтересів авторів (винахідників, виконавців) та їх правонаступників, з іншого - забезпечують можливість доступу й ознайомлення членів суспільства з результатами творчої діяльності.

Необхідно враховувати, що у галузі інтелектуальної діяльності укладається велика кількість різних за своїм характером і природою договорів, певну частину з яких становлять специфічні договірні конструкції, притаманні лише зазначеній сфері. Різноманітність видів творчої діяльності обумовлюють численність правочинів, якими опосередковуються відносини по створенню і використанню їх результатів. Окрему групу правочинів становлять договори, що стосуються інтелектуальної діяльності у галузі авторського права та суміжних прав (видавничий договір, договір про депонування рукопису, постановочний договір, сценарний договір, договір художнього замовлення, договір про використання

твору декоративно-прикладного мистецтва у промисловості, договори у сфері створення і використання об'єктів суміжних прав, договір на управління майновими правами авторів на колективній основі тощо).

Договори у сфері інтелектуальної власності можуть регулювати відносини як з приводу створення об'єкта інтелектуальної власності, так і щодо використання раніше створеного об'єкта. Існують правочини, які передбачають створення та передачу результату творчості для використання у встановленому обсязі.

Договорам про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності притаманні свої специфічні ознаки, що відрізняють їх від інших видів правочинів і обумовлюють їх особливе місце у системі договірних зобов'язань. Крім того, кожна група договорів характеризується наявністю ряду відмінних особливостей, які також необхідно засвоїти студентам при вивченні даної теми.

При вивченні ліцензійних договорів слід мати на увазі, що обсяг прав, які передаються за даними договорами, зумовлюється вибором сторонами виду ліцензії. Розрізняють патентні та безпатентні ліцензії. Патентними визнаються ліцензії, об'єкти яких захищені охоронними документами. Безпатентними є ті ліцензії, об'єкти яких не мають патентної охорони, зокрема ноу-хау. Предметом договору першої групи є надання комплексу виключних правомочностей на: використання винаходу, виготовлення на його основі продукту, виробництво, продаж виготовленого продукту. Друга група ліцензійних договорів поділяється на два види: договори на винаходи, на які ще не подано патентної заявки або на які патентні заявки подано, але патент ще не видано або які зберігаються як конфіденційна інформація.

Договори на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт регулюються нормами гл. 62 ЦК України. Слід звернути увагу на існуючу в цивілістиці наукову дискусію з приводу місця норм про договори на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт в системі норм цивільного права і, в першу чергу, щодо їх співвідношення з нормами, що регулюють підрядні відносини. Аналіз норм ЦК України дає підстави вважати, що дані договори носять самостійний характер. Ці договори мають певні особливості, оскільки пов'язані з науковою творчістю, пошуком нових наукових досягнень і певним чином неможливістю гарантованості результату.

Питання для опрацювання:

1. Поняття, загальна характеристика та види договорів на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

2. Договори про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності: поняття, сторони та зміст.

3. Договори про створення за замовленням та використання об'єкта права інтелектуальної власності: поняття, сторони та зміст.

4. Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності.

5. Ліцензійні договори про передачу виключних прав на об'єкти промислової власності, їх поняття і види.

6. Права та обов'язки сторін за договором на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт.

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: виключні права, творчість, твір, патент, винахід, корисна модель, промисловий зразок, знаки для товарів і послуг; зазначення походження товару, комерційна таємниця, ліценція, виключна, одинична, невиключна ліцензія; повна ліцензія, субліцензія, перехресна ліцензія, зворотна ліцензія, відкрита ліцензія, примусова ліцензія, ноу-хау, ліцензійний договір, ліцензіар, ліцензіат, безпатентний ліцензійний договір, договір на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт, фундаментальні наукові дослідження, прикладні наукові дослідження.

2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

3. Додаткові практичні завдання:

№1. Петро Бобонич уклав ліцензійний договір із ТОВ «ЧАС» про використання запатентованого ним неінвазійного глюкометра – наручного годинника. Згідно з умовами договору ТОВ «ЧАС» мало б здійснювати його виробництво і продаж продавцям для роздрібною торгівлі, а Петро Бобонич кожного кварталу мав отримувати винагороду у розмірі 2 % від вартості кожного виробленого неінвазійного глюкометра. Оскільки протягом восьми місяців від дати підписання договору винагороду Петру Бобоничу так і не виплатили, він звернувся з вимогою щодо її виплати до директора ТОВ «ЧАС», який повідомив, що обладнання ТОВ «ЧАС» не було придатне для виробництва винайденого Петром Бобоничем годинника – глюкометра, а тому вони уклали субліцензійний договір з ТОВ «Іновації», за яким передали право на виробництво і продаж винаходу відповідному товариству. У цьому ж договорі вони передбачили, що винагороду винахіднику буде сплачувати не ТОВ «ЧАС», а ТОВ «Іновації».

Проаналізуйте доводи та дії сторін у даній ситуації. Чи правомірні дії ТОВ «ЧАС»? У яких випадках і за яких умов може бути укладено субліцензійний договір? Чи зміниться рішення завдання, якщо у ліцензійному договорі буде передбачена згода ліцензіара на використання об'єкта інтелектуальної

власності вказівкою на конкретного субліцензіата – ТОВ «Іновації»? Чи є факт невикористання ліцензіатом відповідного об'єкта (якщо договір є чинним) підставою для відмови від виплати винагороди?

№2. Програміст Волков розробив комп'ютерну «MS Word», яка виявилася зручною програмою для роботи з текстом та його редагування. Він уклав ліцензійний договір щодо використання даної програми з бюро перекладів «Дольче ВІТА», проте строк дії у ліцензійному договорі не вказав. Згодом до нього звернулися представники компанії «Тальєнте», які прагнули доопрацювати програму й розпочати її серійний продаж. Як результат переговорів між Волковим і компанією «Тальєнте» було укладено договір «Про передання комплексу виключних майнових прав на комп'ютерну програму «MS Word».

Після укладення договору компанія «Тальєнте» вирішила розірвати ліцензійний договір, на що представник бюро перекладів «Дольче ВІТА» зауважив наступне:

1) умови ліцензійного договору бюро перекладів «Дольче ВІТА» не порушувалися, отже, підстав для розірвання договору немає;

2) договір про передання виключних майнових прав на комп'ютерну програму «MS Word» не можна вважати укладеним, так як:

а) передання виключних прав ще не відбулося, а досягнення згоди щодо всіх істотних умов і підписання договору не свідчать про факт його укладення;

б) програміст Волков відповідно до законодавства не отримав згоди ліцензіата на укладення договору про передання виключних майнових прав;

3) укладення договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності на комп'ютерну програму «MS Word» не впливає на ліцензійні договори, які були укладені раніше, а це означає, що право розірвати договір із бюро перекладів «Дольче ВІТА» має лише програміст Волков, який й надалі є ліцензіаром і тільки шляхом подання позову про це.

Проаналізуйте ситуацію й дайте правову оцінку кожному аргументу, який висунув представник бюро перекладів «Дольче ВІТА». Чи змінилося б рішення завдання з огляду на те, що на момент укладення договору про передання комплексу виключних майнових прав із програмістом Волковим «Тальєнте» не знало про існування ліцензійного договору з бюро перекладів «Дольче ВІТА»?

№3. Один із власників Свідоцтва на торговельну марку «Острів мрій» Максименко уклав із ТОВ «Травелтур» ліцензійний договір про тимчасову згоду на безоплатне використання торгової марки строком до 01 листопада 2017 р.

Проте до закінчення строку ліцензійного договору про це дізнався співвласник Юхимчук, який забажав сплати винагороди за використання торговельної марки, співвласником якої він є разом із Максименком і права на яку посвідчуються Свідоцтвом України на знак для товарів і послуг №224800.

Крім того, ТОВ «Травелтур», у свою чергу, наголосило на тому, що, по-перше, відсутність реєстрації ліцензійного договору позбавляє права ліцензіара на звернення до суду за захистом порушеного права, а по-друге, воно не здійснювало використання торговельної марки, а отже, у будь-якому випадку не повинно сплачувати винагороду.

Проте Юхимчук заперечив, наголосивши, що, по-перше, сам факт використання торговельної марки «Острів мрій» в господарській діяльності ТОВ «Травелтур» підтверджується придбаним ним товаром під торговою маркою «Острів мрій» у магазинах м. Київ 01 грудня 2017 р. і 20 січня 2018 р., а по-друге, ліцензія – дозвіл на використання торговельної марки до 01 листопада 2017 р. і ліцензійний договір не можуть вважатися укладеними без обов'язкового зазначення в них умови щодо винагороди й способів її виплати, а також умови про те, що якість товарів, виготовлених за ліцензійним договором, не буде нижчою за якість товарів володільця свідоцтва і що останній здійснюватиме контроль за виконанням цієї умови.

На яке питання розраховане завдання? Проаналізуйте аргументи сторін. Чи обґрунтованою є позиція Юхимчука і ТОВ «Травелтур»? Вирішіть спір. Чи є придбаний Максименком товар під торговою маркою «Острів мрій» в магазинах м. Київ 01 грудня 2017 р. і 20 січня 2018 р. доказом порушення прав на знак?

№4. Із метою отримання патенту Сідорова подала заявку до Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» на винахід, а саме новий спосіб очищення шкіри, й отримала повідомлення про публікацію відомостей в офіційному бюлетені про це. Дізнавшись про існування такого способу, Директор компанії «Чистоблиск» ознайомився з матеріалами заявки на винахід і провів переговори з Сідоровою щодо можливості укладення договору про передання виключних майнових прав на новий спосіб. У результаті погодження усіх умов договору, зокрема, й умови стосовно захисту прав, а саме про відмову від права на звернення до суду компанією «Чисто-блиск» на користь Сидорової як винахідника, сторони підписали даний договір. Однак після публікації в офіційному бюлетені повідомлення про припинення діловодства щодо заявки компанія «Чисто-блиск» висунула вимогу про відмову від договору.

Яка форма укладення договору щодо передання виключних прав на винахід? Чи можна вважати укладеним договір про передачу виключних майнових прав

на винахід (новий спосіб очищення шкіри)? Які правові наслідки зазначення умови про відмову від права на звернення до суду компанією «Чисто-блиск» у даному договорі? Чи можливе укладення договору про передання виключних майнових прав щодо таких об'єктів, як географічне зазначення і наукове відкриття?

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть способи розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.
2. Які особливості договорів у сфері розпорядження майновими правами інтелектуальної власності?
3. Які умови є істотними для ліцензійного договору?
4. Які існують види ліцензій?
5. Які умови є істотними для договору про створення і використання об'єкта права інтелектуальної власності?
6. Які істотні умови договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності?
7. Чи можуть договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності укладатись в усній формі?
8. Що таке авторський договір? Які види авторських договорів ви знаєте? Охарактеризуйте їх.

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про наукову та науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 11 липня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.
4. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12 липня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>.
5. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 1 липня 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>.
6. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>.
7. Про охорону прав на знаки для товарів та послуг: Закон України від 15 грудня 1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>.
8. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав: Постанова Кабінету

Міністрів України від 18 січня 2003 р. №72. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-%D0%BF#Text>.

9. Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р., № 71. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-2003-%D0%BF#Text>.

10. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: Постанова КМУ від 27 грудня 2001 р. № 1756. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-%D0%BF#Text>.

11. Бажанов В.О. Договірні правовідносини в авторському праві України: монографія. Львів: ПП Сорока Т.Б., 2014. 176 с.

12. Башурин Н.Я. Специфіка договорів на проведення інформаційних пошуків та договорів на здійснення (проведення) патентних пошуків. *Visegrad Journal on Human Right*. 2019. №6. С. 26-31.

13. Бегова Т. І. Поняття «ноу-хау» і договір про його передання: монографія. Х.: Право, 2009. 160 с.

14. Бегова Т. Щодо питання про правове оформлення обороту ноу-хау. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №11. С. 36-40.

15. Вахонєва Т. Поняття та види договорів про створення й передачу об'єктів авторського права. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. №2. С. 59-68. URL: <http://www.inprojournal.org/wp-content/uploads/2016/11/Vakhonieva-216.pdf>.

16. Великанова М. Співвідношення договору на виконання НД або ДК і ТР із договором підряду. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №11. С. 44-48.

17. Великанова М. М. Договори на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт [Текст] : Автореферат... к. юрид наук, спец.: 12.01.03 - цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. К. : Науково-дослідний Ін-т приватного права і підприємництва Акад.правових наук Укр-ни, 2009. 17 с.

18. Воронін Я. Г. Деякі проблеми регулювання правовідносин при проведенні науково-технічних досліджень, наслідком яких є створення винаходів. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 1. С. 210-214. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/24277>.

19. Дмитришин В.С. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в Україні / Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: "Інст. інтел. власн. і права", 2008. 248 с.

20. Жилінкова О.В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2015. 280 с.

21. Завальська Ж. Авторський договір та його види: окремі питання. *Право України*. 2000. №8. Ст. 117.

22. Кирилюк А. В. Ліцензійні договори на використання літературних творів: поняття, умови, форма. Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. Одеса, 2008. Вип. 41. С. 190-195.

23. Кирилюк А.В. Ліцензійні договори на використання літературних творів за законодавством України. Актуальні проблеми держави та права: Зб. наук. праць. Одеса, 2008. Вип. 42. С. 58-65.

24. Коссак В.М. Проблеми договірного регулювання передання майнових прав інтелектуальної власності. Наукові праці. 2006. Том 47. Вип. 34. С. 12-16.

25. Коханович О.О., Олійник Я.А. Авторський договір: поняття, види та особливості. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. №6. С. 107-109. URL: http://lsei.org.ua/6_2017/30.pdf.

26. Основи інтелектуальної власності: навчальний посібник / О.П. Орлюк, А.О. Кодинець, Ю.В. Носік та ін.; за ред. О.П. Орлюк. К.: Інтерсервіс, 2016. 382 с.

27. Право інтелектуальної власності / За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 670 с.

28. Промислова власність в Україні: проблеми правової охорони: Зб. наук. статей / за ред. Ю.С. Шемшученка, Ю.Л. Бошицького. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004. 548 с.

29. Смородина А. Є. Визначення обсягу прав на об'єкти права інтелектуальної власності, які передаються за ліцензійним договором згідно з цивільним законодавством України. *Держава і право*. 2017. № 77. С. 162–172.

30. Смородина А. Є. До питання дозволу на використання твору у відкритих освітніх ресурсах. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. Спецвипуск. С. 69–71.

31. Смородина А. Є. Проблеми укладення ліцензійного договору за законодавством України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. № 87. С. 158–171.

32. Яворська О. С. Договір як правова підстава розподілу інтелектуальних майнових прав на службові твори. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2024. №64. С.80-93. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/view/7896/8113>

33. Якубівський І. Є. Проблеми набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності в Україні: дис. ... доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право;

міжнародне приватне право. Львівський національний університет імені Івана Франка; Львів, 2019.

34. Якубівський І. Є. Договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в системі договірної права. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2024. №64. С. 67-69. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/view/7890/8108>

ТЕМА 43. ДОГОВІР КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ (ФРАНЧАЙЗИНГУ)

Методичні рекомендації. Договір комерційної концесії є новим видом зобов'язань в цивільному праві України. У більшості країн він називається договором франчайзингу. Франчайзинг як метод збуту дозволяє виробникові відомих для споживача і таких, які мають попит, товарів або послуг розширити їх виробництво та збут шляхом відкриття нових компаній, не вкладаючи при цьому власних або запозичених коштів. За договором комерційної концесії правоволоділець надає користувачеві за плату в користування права на об'єкти права інтелектуальної власності правоволоділця, які визначені як «комплекс прав», належних правоволоділцю. При вивченні цієї теми потрібно звернути увагу на те, що оскільки за даним договором надаються в користування права на об'єкти права інтелектуальної власності, до правовідносин сторін застосовуються не тільки норми гл. 76 ЦК України, а й норми Книги четвертої ЦК та норми спеціального законодавства. Також слід приділити увагу питанням сторін та предмету договору, правам та обов'язкам сторін, оплаті та строкам в договорі.

Питання для опрацювання:

1. Поняття, правова характеристика та сфера застосування договору комерційної концесії.
2. Об'єкти договору комерційної концесії.
3. Сторони, форма та порядок укладення договору комерційної концесії.
4. Зміст договору комерційної концесії.
5. Зміна та припинення договору комерційної концесії.
6. Комерційна субконцесія.

Задання для самостійної роботи:

1. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

2. Додаткові практичні завдання:

№1. ТзОВ «Пальміра» придбала у ПАТ «Дозвілля» готель «Узбіччя», а також усі майнові права інтелектуальної власності щодо нього (права на торговельну марку, комерційне найменування тощо). Як з'ясувалось, кілька років тому ПАТ «Дозвілля» уклало договір комерційної концесії з ПП «Злагода», яким було створено ще два таких готелі. У зв'язку із цим, ТзОВ «Пальміра» повідомило ПП «Злагода» про намір відмовитись від договору комерційної концесії. Керівництво ПП «Злагода» заперечило проти розірвання договору, посилаючись на те, що, згідно з Цивільним кодексом України, перехід виключного права інтелектуальної власності на об'єкт визначений у договорі комерційної концесії не є підставою для його розірвання. Окрім цього, оскільки внаслідок переходу майнових прав інтелектуальної власності змінився правоволоділець, то спочатку треба внести відповідні зміни до договору комерційної концесії та зареєструвати їх. І лише тоді можна буде піднімати питання про розірвання договору.

Проаналізуйте ситуацію та дайте правову оцінку аргументам сторін. Яку консультацію Ви дали б: а) ТзОВ «Пальміра»; б) ПП «Злагода»?

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «договір комерційної концесії».
2. У чому полягає відмінність між ліцензійним договором та договором комерційної концесії?
3. Хто здійснює державну реєстрацію договору комерційної концесії?
4. Що є предметом договору комерційної концесії?
5. Які підстави припинення договору комерційної концесії?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Давидюк О. М. Господарсько-правове регулювання комерційної концесії (франчайзингу) у відносинах, пов'язаних із передачею прав на технологію. Право та інноваційне суспільство. 2014. № 1. С. 30-37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2014_1_6.
3. Дмитришин В.С. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в Україні / Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: "Інст. інтел. власн. і права", 2008. 248 с.
4. Золота Л.В. Зміст франчайзингу: особливості договору комерційної

концесії. *Нове українське право*. 2024. Вип. 2. С. 14-20. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/579/527>

5. Килимник І.І. Особливості правового регулювання договору комерційної концесії: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Харків, 2003. 22 с.

6. Сидиров Я.О. Становлення інституту комерційної концесії в Україні (цивільно-правовий аспект): Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. – Харків. 2004.

7. Ульшина-Рябокоть О. М. Комерційна таємниця в Україні: визначення сутності та юридичне закріплення права на комерційну таємницю в документах підприємства. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 18(1). С. 238-249. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2013_18%281%29_32.

8. Цірат А.В. Договір франчайзингу: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. К., 2003. 22 с.

9. Якубівський І. Є. Проблеми набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності в Україні: дис. ... доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Львівський національний університет імені Івана Франка; Львів, 2019.

ТЕМА 44. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ

Методичні вказівки. При розгляді даної теми необхідно звернути увагу на те, що Цивільний кодекс України визначає спрямованість договору підряду на виконання певної роботи. Дуже важливою є вказівка ч. 2 ст. 837 ЦК України на те, що договір підряду укладається на виготовлення, обробку, переробку, ремонт речі або на виконання іншої роботи з переданням її результату замовникові. Це дозволило провести розмежування між договорами підрядного типу та іншими типами цивільно – правових договорів, зокрема, договором купівлі – продажу, договорами про надання послуг. Зважаючи на це, доцільно одразу виокремити ці договори із суміжних договорів. Важливим є також те, що Глава 61 Цивільного кодексу України регламентує підряд як єдиний у своїй правовій сутності договір, що має загальні положення і вирізняє такі його види, як договір побутового підряду, договір будівельного підряду та договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт.

Питання для опрацювання:

1. Поняття та значення договору підряду. Договір підряду і суміжні договори.
2. Сторони договору підряду та залучення до виконання договору третіх осіб.
3. Права та обов'язки сторін за договором підряду.
  - А) Матеріально-технічне забезпечення виконання робіт.
  - Б) Оплата виконаної роботи. Твердий та приблизний кошториси.
  - В) Прийняття виконаних робіт.
4. Зміна і розірвання договору підряду.
5. Поняття договору побутового підряду.
6. Права та обов'язки сторін договору побутового підряду.
7. Правові наслідки неналежного виконання договору побутового підряду.
8. Поняття договору будівельного підряду, його істотні умови.
9. Сторони договору будівельного підряду, їх права та обов'язки.
10. Виконання договору будівельного підряду.
11. Майнова відповідальність за порушення умов договору будівельного підряду.
12. Договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт: поняття, сторони та зміст.

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: договір підряду, твердий кошторис, приблизний кошторис, явні недоліки, приховані недоліки, субпідряд, побутовий підряд, гарантійне обслуговування, будівельний підряд, технічна документація, кошторис, проектна документація; договір на проведення проектних і пошукових робіт.

2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

3. Додаткові практичні завдання:

№1. Член садового товариства Моїсеєнко уклав із робітниками будівельної організації Смирновим, Возним і Акуловим договір, який назвали трудовою угодою. Відповідно до нього робітники зобов'язались у вільний від роботи час збудувати на садовій ділянці Моїсеєнка з його, і, частково, з їхнього матеріалу, дерев'яний будинок на цегляному фундаменті. Хто і які саме матеріали надає - обумовлено в додатку до договору. Строк закінчення робіт був встановлений 20 травня. До 18 травня будівництво було майже завершено, залишилося виконати лише незначні роботи по фарбуванню. Однак у ніч з 18 на 19 травня від удару блискавки будівля згоріла, залишився лише фундамент. Робітники почали вимагати від Моїсеєнка відповідної оплати виконаної роботи, посилаючись на

те, що укладений договір був трудовим, також вони зажадали відшкодування вартості наданих ними матеріалів, що загинули під час пожежі. Моїсеєнко відмовився задовольнити вимоги робітників, оскільки виконану ними роботу він не приймав, а також відмовився відшкодувати і вартість матеріалів, тому що загинули вони не з його вини.

Яка правова сутність відносин, що виникли між Моїсеєнком і робітниками? Чи є підстави для задоволення вимог робітників і для заперечень з боку Моїсеєнка?

№2. Голубков вирішив провести поточний ремонт своєї квартири в період літньої відпустки. З цією метою він уклав договір підряду з підприємцем Сологубом, який зобов'язався побілити стелю, переклеїти шпалери, пофарбувати вікна і двері. Ремонт повинен був проводитися з використанням матеріалів наданих Голубковим. В ході роботи, при розведенні розчину для білення стелі, працівником Сологуба випадково був перекинутий бак. Розчин з бака вилився на підлогу. При цьому виявилися підмоченими рулони нових шпалер, які лежали на підлозі. Паркет після висихання пролитого розчину покоровився. Голубков зажадав від Сологуба за свій рахунок купити нові шпалери і матеріали, що входять до складу білення, а також відремонтувати паркетну підлогу. Останній відмовився. Ремонт зупинився. До цього часу відпустка Голубкова закінчилася. Голубков подав позов до суду з вимогою про відшкодування збитків Сологубом, заподіяних неналежним виконанням ремонтних робіт, і відшкодування моральної шкоди в зв'язку з тим, що ним була використана відпустка на ремонт квартири, а мета не була досягнута.

Чи правомірна вимога Голубкова до Сологуба про відшкодування збитків і моральної шкоди? Як обчислюватиметься ціна пошкодженого матеріалу Голубкова при винесенні рішення судом? Яке рішення може винести суд?

№3. ТОВ «Промінь» (підрядник) звернулося до господарського суду з позовом про стягнення з приватного підприємця Арутюнова (замовника) вартості робіт, виконаних за договором будівельного підряду. В обґрунтування своїх вимог ТОВ надало акт прийому-передачі виконаних робіт, підписаний підрядником. Замовник підписати акт відмовився, оскільки умови договору передбачали проведення випробувань, які виявили недоліки в результаті робіт. Проведення повторних випробувань підрядник вважає недоцільним, оскільки дефекти ним були усунуті.

Який існує порядок прийняття завершених будівництвом об'єктів? Яке рішення має винести господарський суд?

№4. За договором на виконання проектних робіт проектний інститут зобов'язався за завданням організації «Метробуд» розробити технічну документацію шести нових станцій метрополітену. При проектуванні станцій повинні були бути враховані результати пошукових робіт, які передані замовником підряднику 30 квітня. Строк виконання проектних робіт – 30 листопада. Проектування повинно було проводитись у дві стадії. На першій стадії повинен бути підготований технічний проект з приблизним розрахунком вартості будівництва. Термін закінчення – 30 травня. На другій стадії повинна бути розроблена робоча документація з конкретним кошторисом. Строк закінчення – 30 листопада. Замовник повинен був розглянути представлений йому для узгодження підрядником технічний проект протяг 20 днів.

Фактично документацію технічного проекту підрядник передав на розгляд замовника 30 червня. В документації не обґрунтовувалась доцільність проектних рішень. Окрім цього, перевірочний розрахунок навантажень на конструкцію пасажирських залів станцій показав, що вона може не витримати тиску ґрунтів. Замовник запропонував підряднику доопрацювати технічний проект. Але останній відмовився і зобов'язався зауваження організації «Метробуд» врахувати при розробці робочої документації.

Побоюючись того, що і робоча документація, розроблена проектним інститутом, буде такої ж неналежної якості, як і технічний проект, замовник вирішив розірвати з ним договір підряду на виконання проектних робіт в судовому порядку.

Чи був зобов'язаний підрядник за зауваженнями замовника безоплатно доопрацювати технічний проект? Яке рішення може прийняти суд?

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть ознаки договору підряду.
2. Проведіть відмежування договору підряду від трудового договору, інвестиційного договору, договору поставки та договору про надання послуг.
3. Визначте статус сторін договору підряду, їхні права та обов'язки.
4. У чому полягає особливість залучення до виконання договору підряду субпідрядників?
5. Проведіть характеристику основних юридичних ризиків у підрядних відносинах.
6. Які особливості відповідальності за договором підряду?
7. Які є види договорів підряду?
8. Які особливості договору побутового підряду?
9. Наведіть визначення та ознаки договору будівельного підряду.

10. Що є предметом договору підряду на виконання проектних та пошукових робіт?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.
3. Про захист прав споживачів: Закон України від 10 червня 2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text>
4. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
5. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17 лютого 2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>.
6. Загальні умови укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2005 р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/668-2005-%D0%BF#Text>.
7. Банасевич І.І. Істотні умови договору будівельного підряду. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей.* – Випуск XXIV. Івано-Франківськ: Плай. 2010. С. 65-70.
8. Банасевич І.І. Розподіл ризиків за договором будівельного підряду. *Юридична Україна.* 2011. №8. С. 57-60.
9. Банасевич І.І. Організаційно-правові передумови укладення договору будівельного підряду. *Офіційний вісник Вищої ради юстиції.* 2011. №4 (8). С. 56-61.
10. Банасевич І.І. Відповідальність сторін за договором будівельного підряду. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей.* Випуск XXV. Івано-Франківськ: Плай. 2011. С. 65-70.
11. Біленко М.С. Договір будівельного підряду в цивільному праві України: монографія. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2014. 180 с.
12. Вавженчук С. Істотні умови договору будівельного підряду. *Підприємництво, господарство і право.* 2018. №8. С. 9-13.
13. Великанова М. Співвідношення договору на виконання НД або ДК і ТР із договором підряду. *Підприємництво, господарство і право.* 2009. №11. С. 44-48.
14. Гриняк А.Б. Особливості правового регулювання відносин за договорами підряду: монографія / Відп. ред. В.В. Луць / А.Б. Гриняк. – К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011. – 300с.

15.Гриняк А. Види правопорушень у сфері договірних підрядних відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 10 (202). С. 20–23.

16. Гуцуляк В. Новели правового регулювання відносин з проведення проектних та пошукових робіт. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 24 - 29. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/8/5.pdf>

17. Іванов А. М., Іванюк А. О., Шимбарьов В. О. Сутність та правова природа ризику в договорах підряду. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №11. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/40>.

18. Недошовенко А.О. Загальний і спеціальний порядок укладення договору будівельного підряду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 55. Том 1. С. 133-138.

19.Панова Л. Мета як критерій розмежування договорів поставки і підряду. *Право України*. 2004. №8. С.57-59.

20.Ситник О.М. Договір побутового підряду за цивільним законодавством України. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2016. 23 с.

ТЕМА 45. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ДОГОВОРУ НАДАННЯ ПОСЛУГ

Методичні вказівки. У цивільному праві послуги розглядаються як окремий вид об'єктів цивільних прав (ст. 177 ЦК), що відрізняються від інших об'єктів (речей, результатів робіт, нематеріальних об'єктів тощо). У зв'язку з особливостями послуг як об'єктів усі договори, предметом яких вони виступають, поєднуються в єдиний тип цивільно-правових договорів, а саме - договори про надання послуг.

За договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором (ч. 1 ст. 901 ЦК). Таким чином, договір про надання послуг є двостороннім, консенсуальним. Крім того, із визначення випливає, що він є оплатним, хоча це правило не є імперативним, відтак сторони можуть укласти безоплатний договір про надання послуг.

При вивченні даної теми слід особливу увагу звернути на ознаки послуги як предмету договору про оплатне надання послуг. Послугам притаманна своєрідна природа і спільні характерні ознаки. Для усіх послуг характерним є те, що вони: мають нематеріальний характер, а їх результат не набуває уречевлюваного вигляду; тісно пов'язані з особою виконавця та процесом вчинення ним певних дій (здійснення

певної діяльності); не збігаються із самими діями (здійсненням діяльності) виконавця, а існують як окреме явище - певне нематеріальне благо.

Питання для опрацювання:

1. Поняття та ознаки договору про надання послуг. Його співвідношення із суміжними договорами.
2. Види договірних зобов'язань про надання послуг.
3. Зміст договору про надання послуг.
4. Відповідальність сторін за невиконання чи неналежне виконання договору про надання послуг.

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: послуга, договір про надання послуг, послуги юридичного характеру, послуги фактичного характеру.
2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть поняття договору про надання послуг.
2. Наведіть поняття та назвіть ознаки послуги.
3. Які особливості виконання договору про надання послуг?
4. Які правила визначення плати за надання послуг?
5. Які правила відшкодування виконавцеві фактичних витрат за договором про безоплатне надання послуг?
6. Які умови та обсяг відповідальності сторін у зв'язку із невиконання або неналежним виконанням договору про надання послуг?
7. Які підстави розірвання договору про надання послуг?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.
3. Васильєва В.А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2006.
4. Гейнц Р. М. Цивільно-правове регулювання відносин за договором про надання комунальних послуг. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2011. 23 с.

5. Герц А.А. Договірні зобов'язання у сфері надання медичних послуг. Автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2016. 28 с.
6. Горблянський В.Я. Захист прав споживачів за договором про надання послуг. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ, 2019. 20 с.
7. Гунда А.О. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання ритуальних послуг. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2016. 22 с.
8. Сліпченко С.О. Послуга як об'єкт цивільних прав. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 96-й річниці від дня народження О.А. Пушкіна (Харків, 21 травня 2021 р.). Харків, 2021. С. 69-73.
9. Скрипник В.Л. Послуги як особливий об'єкт цивільних прав. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2018. №36. Т.2. С.58-68.
10. Терлецький А.В. Поняття та сутність освітньої послуги як правової категорії. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. №1. С. 254-261. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2023/1/44.pdf>
11. Устінський А.В. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання готельних послуг. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2016. 22 с.
12. Федорченко Н.В. Договірні зобов'язання з надання послуг: проблеми теорії і практики. К.: Юрінком Інтер. 2015. 328 с.
13. Шишка О.Р. Правова невизначеність послуги як об'єкта цивільних прав. *Право і безпека*. 2021. №2 (81). С. 182-187.

ТЕМА 46. ТРАНСПОРТНІ Й ЕКСПЕДИЦІЙНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Методичні вказівки. Транспортні зобов'язання визначаються характером відносин, які виникають в процесі перевезення вантажів, пасажирів та багажу. Специфікою таких відносин є те, що вони опосередковують сферу послуг нематеріального характеру, які надаються боржником кредиту. Транспорт є сполучною ланкою економіки, за його допомогою задовольняються потреби у перевезеннях суспільного виробництва держави, а також її населення. Перевезення - один з видів підприємницької діяльності, яка не супроводжується створенням яких-небудь предметів матеріального світу. Основний економічний ефект,

який сторони одержують у результаті транспортної діяльності, - це переміщення вантажів, пасажирів, багажу й пошти.

Існують такі основні види транспорту: транспорт загального користування (залізничний, морський, автомобільний, повітряний, річковий (внутрішній - водний), місцевий електротранспорт, у тому числі метрополітен; промисловий залізничний транспорт; відомчий транспорт; трубопровідний та шляхи сполучення загального користування. Всі вони тісно взаємопов'язані і становлять єдину транспортну систему країни (ст. 21 Закону України «Про транспорт»). Разом з цим технічна характеристика перевізних засобів і організація перевезень даними видами транспорту багато у чому відрізняються одне від одного.

У главі 64 ЦК міститься перелік низки договорів, що опосередковують відносини з перевезення вантажів, пасажирів, багажу й пошти. Серед них такі: а) перевезення вантажу (ст. 909 ЦК); б) перевезення пасажирів і багажу (ст. 910 ЦК); в) чартеру (фрахтування) - ст. 912 ЦК тощо.

Проте сам перевізний процес не вичерпується відносинами, що виникають з договору перевезення (ст. 908 ЦК). Обов'язки перевізника з подачі рухомого складу, а відправника - з надання для навантаження вантажу також належать до процесу перевезення. Перевізними також є відносини, що виникають з договорів про організацію роботи із забезпечення перевезення вантажів. Вони, зокрема, охоплюють: вузлові угоди, договори на централізоване завезення (вивезення) вантажів, на експлуатацію залізничних під'їзних колій, на подачу і прибирання вагонів, подачу заявок і замовлень, вчинення інших дій учасниками перевізного процесу як до укладення договору перевезення вантажів, так після його виконання. Це стосується, наприклад, виконання залізницею додаткових операцій, пов'язаних з перевезенням вантажів, як-то: навантаження, розвантаження, зважування, експедирування тощо, які здійснюються на підставі окремих цивільно-правових договорів - ст. 22 Статуту залізниць України.

Отже, відомі чинному цивільному законодавству договори, що опосередковують перевізний процес, становлять єдину систему договорів, предметом яких є надання послуг з перевезення вантажів, пасажирів, багажу й пошти. Всю систему цих договорів можна поділити на два види: основні й допоміжні. Основні опосередковують головну сферу взаємовідносин перевізників і клієнтури, допоміжні - нормальну організацію перевізного процесу.

При вивченні даної теми студенти повинні звернути особливу увагу на питання підстав та меж відповідальності перевізника, відправника вантажу та вантажоодержувача.

Розглядаючи питання, що стосуються договору транспортної експедиції, необхідно зупинитися на понятті та видах експедиційних послуг, їх відмінності

від суміжних цивільно-правових договорів (перевезення, доручення, комісії тощо).

Питання для опрацювання:

1. Види перевезень та їх правове регулювання.
2. Укладання договорів про перевезення вантажів.
3. Сторони договору перевезення вантажу.
4. Зміст і виконання договорів про перевезення вантажів.
5. Підстави і межі відповідальності перевізника за договором про перевезення вантажу.
6. Відповідальність відправника вантажу та вантажоодержувача за договором про перевезення вантажу.
7. Претензії і позови при перевезеннях.
8. Особливості договору перевезення вантажу на різних видах транспорту.
  - А) Договір залізничного перевезення вантажів.
  - Б) Договір повітряного перевезення вантажів.
  - В) Договір морського перевезення вантажів.
  - Г) Договір автомобільного перевезення вантажів.
9. Договори перевезення пасажирів і багажу.
10. Цивільно-правовий захист прав споживачів транспортних послуг.
11. Особливості договору чартеру (фрахтування) за законодавством України.
12. Поняття та ознаки договору транспортного експедирування, його співвідношення із суміжними договорами.
13. Порядок укладення, сторони та зміст договору транспортної експедиції.
14. Відповідальність сторін за порушення договору транспортної експедиції, її підстави і межі.

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: транспортне зобов'язання, договір перевезення вантажу, пряме змішане сполучення, товарно-транспортна накладна, коносамент, фрахт, втрата вантажу, нестача вантажу, псування вантажу, навігаційні помилки, комерційні помилки, загальна аварія, окрема аварія, договір перевезення пасажирів та багажу, комерційний акт, морський протест, договір транспортного експедирування.
2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.
3. Додаткові практичні завдання:

№1. Дніпропетровський металургійний завод ім. Петровського заявив позов до Управління Придніпровської залізниці про стягнення штрафу за невиконання прийнятих заявок на перевезення вантажу в II кварталі 2007 року і стягнення збитків, понесених заводом у вигляді неустойки, які він поніс в зв'язку із заявленими претензіями контрагентами за договорами купівлі-продажу.

Управління проти позову заперечувало в зв'язку з тим, що завод сплатив неустойку за самостійними зобов'язаннями, до яких УПЗ не має відношення. Крім того, позивач не довів, що збитки мали місце саме в той період, коли залізниця не виконала заявки на перевезення вантажу.

Обґрунтуйте доводи сторін. Яким має бути рішення по суті?

№2. Судно «Шахтар», що йшло із м. Миколаїв до м. Одеса з продукцією машинобудування, неподалік від м. Одеса дістало пробоїну. Щоб уникнути загибелі судна, капітан прийняв рішення посадити його на мілину. Проте при виконанні цього маневру судно одержало ще одну пробоїну і затонуло. Одержувач вантажу – ПАТ «Одеський завод будівельно-обробних машин» – вимагав сплатити вартість затонулого вантажу. Пароплавство заперечувало проти вимог заводу на таких підставах: рішення капітана було зумовлене наміром зберегти судно і вантаж; за таких умов кожен з учасників перевезення несе відповідальність за наслідки, спричинені обставинами, яких не міг передбачити капітан судна.

На яке питання розраховане це завдання? Дайте правову оцінку доводів сторін.

№3. Петренко вирішив відвідати місто своєї мрії – Ріо-де-Жанейро і з цією метою придбав два авіаційних квитки: один у ПАТ «Перші авіалінії» за маршрутом Київ–Мадрид (час прильоту до Мадриду 14-00), інший – у ПАТ «Другі авіалінії» за маршрутом Мадрид–Ріо-де-Жанейро (час вильоту з Мадриду 18-00). Прибувши до аеропорту «Бориспіль», Петренко дізнався, що рейс Київ–Мадрид відкладається через несправність літака. У зв'язку з цим Петренко прибув до Мадриду лише о 23-00 і, відповідно, запізнився на другий рейс. ПАТ «Другі авіалінії» відмовилися надавати Петренку місця на наступний рейс до Ріо-де-Жанейро, пояснивши це відсутністю своєї вини й браком вільних місць. Крім того, у зв'язку з неявкою Петренка на реєстрацію на другий рейс ПАТ «Другі авіалінії» анулювало йому зворотній квиток. Петренко зрозумів, що в нього не вистачить коштів на покупку нового квитка до Ріо-де-Жанейро і на повернення до України, і тому після перебування в аеропорту Мадриду більше доби він за власні кошти придбав квиток до Києва і повернувся додому. Згодом Петренко звернувся до суду з позовом до ПАТ «Перші авіалінії», в якому вимагав: сплати

компенсації за відмову у перевезенні; повернення вартості невикористаної частини квитка; відшкодування вартості придбаних власним коштом квитків; відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок затримки в перевезенні; відшкодування витрат на проживання в готелі Мадриду; відшкодування витрат на засоби першої необхідності; відшкодування моральної шкоди.

Яке рішення має ухвалити суд? Оцініть перспективу задоволення кожної позовної вимоги окремо.

№4. Пасажир Козаченко запізнився на поїзд на 30 хв. Звернувшись до каси залізничного вокзалу він став вимагати повернення вартості квитка в повному розмірі, пояснивши що запізнився на поїзд внаслідок затримання руху приміських поїздів, а отже немає його вини та є відповідно вина залізничної дороги. Касир відмовила Козаченку в задоволенні його вимог.

Чи підлягає вимога Козаченка задоволенню? Чи зміниться рішення якщо Козаченко став вимагати повернення вартості квитка через два дні після відходу поїзда, надавши довідку що ці дні він знаходився в лікарні з приводу серцевого нападу?

№5. Корнієнко вирішив поїхати в санаторій автобусом АТП-12. При посадці в автобус велика сумка з речами була поставлена в спеціально призначене для цього місце збоку автобуса. При прибутті в пункт призначення і одержанні сумки було виявлено, що сумка залита маслом, яке знаходилося поряд з сумками пасажирів. У результаті частина речей стала непридатною для використання. Корнієнко пред'явив вимоги про відшкодування заподіяної шкоди АТП-12. Однак підприємство відмовилося відшкодовувати шкоду, посилаючись на те, що в цьому винен водій, тому претензії необхідно пред'являти йому.

Ваша думка з цього питання? Наведіть аргументи на користь кожної сторони.

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть визначення й ознаки договору перевезення.
2. Які є види договору перевезення?
3. Які основні перевізні документи оформляються при перевезеннях вантажу?
4. Які істотні умови договору перевезення вантажу?
5. Які права та обов'язки відправника вантажу, перевізника та одержувача вантажу за договором?
6. Які особливості відповідальності за договором перевезення вантажу?

7. Які права та обов'язки пасажира за договором перевезення пасажира й багажу?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

3. Про транспорт: Закон України від 10 листопада 1994 р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Про залізничний транспорт: Закон України від 4 липня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

5. Про автомобільний транспорт: Закон України від 5 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text>.

6. Про внутрішній водний транспорт: Закон України від 03.12.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1054-20#Text>.

7. Повітряний кодекс України: Закон України від 19 травня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text>.

8. Кодекс торговельного мореплавства України: Закон України від 9 грудня 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

9. Статут залізниць України: Постанова КМУ від 6 квітня 1998 р. №457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-98-%D0%BF#Text>.

10. Правила перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу і пошти залізничним транспортом України: Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 27 грудня 2006 р. № 1196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0310-07#Text>

11. Правила перевезення вантажів автомобільним транспортом в Україні: Наказ Міністерства транспорту України від 14 жовтня 1997 р. № 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0128-98#Text>.

12. Габріадзе М. Р. Правове регулювання договору експедування за цивільним законодавством. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 1(30). С. 26 – 30. URL: http://pju.nuoua.od.ua/v1_2020/8.pdf

13. Гришко У.П. Захист прав споживачів транспортних послуг: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2016. 202 с.

14. Гришко У.П. До питання розуміння поняття «транспортна послуга» як об'єкта правовідносин за участю споживачів. *Дев'яті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є.В. Васьковського*:

матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 травня 2019 року). Одеса: Астропринт. 2019. С. 123-126.

15. Гришко У.П. Договір перевезення вантажу автомобільним транспортом: особливості й істотні умови. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. №5 (33). Р.118-121.

16. Дешко Л.М., Велієв Т.Х. огли. Правове регулювання Uber в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. №4. С. 101-105.

17. Колісников А.В., Д'ячкова Н.А. Особливості договору перевезення багажу пасажирським транспортом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №9. С. 149-152.

18. Лукасевич-Крутник І. Система договорів, що опосередковують зобов'язання з надання транспортних послуг. *Підприємництво, господарство і право*. Київ, 2018. №10. С.26-31.

19. Лукасевич-Крутник І. С. Строк як істотна умова договорів про надання транспортних послуг. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. № 11 (29). С. 52–58.

20. Лукасевич-Крутник І. С. Відправник вантажу як учасник договірних відносин з надання транспортних послуг. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 42–46.

21. Лукасевич-Крутник І. С. Елементи виконання зобов'язань з надання транспортних послуг. *Приватне право і підприємництво*. 2019. Вип. 19 / редкол.: Крупчан О. Д. (гол. ред.) та ін. Київ: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, 2019. С. 129–134.

22. Маріц Д.О. Договір перевезення та багажу таксі. *Часопис Київського університету права*, 2015. №3. С. 177-180.

23. Ніколаєнко І. Р. Захист прав пасажирів за договором перевезення у міському та приміському сполученні: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03. Запорізький національний університет, Запоріжжя, Західноукраїнський національний університет. Тернопіль, 2021. 266 с.

24. Самойленко Г. Особливості цивільно-правового регулювання перевезень пасажирів, здійснюваних з використанням мобільних додатків Uber та BlaBlaCar. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №9. С. 29-34.

25. Цірат Г. В. Уніфікація норм міжнародного приватного повітряного права: монографія. Харків: Право, 2018. 472 с.

26. Якимець Олексій. Сторони договору перевезення вантажу морським транспортом та їх правовий статус. *Журнал східноєвропейського права*. 2023. № 106. С. 59-66.

ТЕМА 47. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ

Методичні вказівки. Зберігання спрямоване на забезпечення інтересу особи у тому, щоб належна їй річ, яка на певний строк в силу тих чи інших обставин вибуває із її володіння, залишалася у фізичній та функціональній схоронності.

Важливо звернути увагу, що відносини зберігання у цивільному праві знаходять своє юридичне оформлення не тільки у самостійному договорі зберігання. Так, зобов'язання зі зберігання можуть бути складовою частиною деяких складних договорів, наприклад, перевезення (гл. 64 ЦК), застави (§ 6 гл. 49 ЦК), консигнації тощо. Відносини щодо зберігання виникають і з так званих змішаних договорів (ч. 2 ст. 628 ЦК). В останньому випадку зберігання може виступати як додаткове «обслуговуюче» зобов'язання щодо основного (експедирування (гл. 65 ЦК), доручення (гл. 68 ЦК), комісії (гл. 69 ЦК), купівлі-продажу (гл. 54 ЦК), підряду (гл. 61 ЦК) тощо) або, навпаки, зберігання є основним зобов'язанням, яке доповнюється умовами з інших договірних моделей (експедирування, підряду тощо). Разом з цим також варто наголосити на тому, що підставою виникнення відносин зберігання, окрім договорів, можуть виступати й інші юридичні факти (односторонні правочини, юридичні вчинки, адміністративні акти), юридичні склади, а також і прямі вказівки закону. Усі зазначені вище випадки характеризуються наявністю спеціального правового регулювання, яке подекуди вимагає окремого дослідження. Водночас, більшу увагу слід приділити саме договору зберігання як самостійному договірному виду.

ЦК містить цілу низку правил щодо зберігання на товарному складі та стосовно спеціальних видів зберігання речей – у ломбарді, у камерах організацій підприємств транспорту, у гардеробі організацій, у готелі тощо. Такий підхід до регулювання відносин зі зберігання речей, з одного боку, є, безумовно, виправданим, оскільки, по-перше, він відповідає вимогам ринкової економіки, по-друге, значно розширює сферу використання відповідних договорів, по-третє, спонукає до більш детального регулювання відносин, що виникають з укладених договорів. З іншого боку такий підхід об'єктивно зумовив певні новації в структурній побудові цієї глави. Вона складається з трьох параграфів, а саме: загальні положення про зберігання; зберігання на товарному складі; спеціальні види зберігання.

Питання для опрацювання:

1. Поняття, юридичні ознаки та підстави виникнення відносин зберігання.
2. Елементи договору зберігання.
3. Права та обов'язки сторін за договором зберігання.
4. Відповідальність сторін у зобов'язаннях зі зберігання.

5. Особливості зберігання на товарному складі. Складські документи та права їх власників.
6. Зберігання речей у ломбарді.
7. Зберігання цінностей у банку.
8. Зберігання речей у камерах схову транспортних організацій, у готелях та гардеробах.
9. Зберігання в порядку секвестру.

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: договір зберігання, договір складського зберігання, товарний склад, складська квитанція, просте складське свідоцтво, подвійне складське свідоцтво, секвестр.

2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

3. Додаткові практичні завдання:

№1. Студент Іванчук перед від'їздом на канікули домовився з одногрупником Кириленком, який проживав в Харків, про перевезення до його житла своїх речей з гуртожитку у зв'язку із проведенням впродовж канікул ремонту. Враховуючи відсутність необхідності у витратах на зберігання цих речей, сторони погодили, що зберігання буде безкоштовним. За тиждень до повернення Іванчука до Харкова помешкання Кириленка було затоплено сусідами зверху. Серед зіпсованих речей частково були й речі, залишені на зберігання. Через масштабність пошкодження житла Кириленко не мав де подіти не тільки свої речі, а також й речі Іванчука. Відтак він відвіз дві валізи з його речами до камери схову на Південному вокзалі м. Харків. Про що повідомив Іванчука по його приїзду, попросивши відшкодувати йому оплачене там зберігання. Іванчук відмовив йому в цьому та, у свою чергу, вимагав відшкодувати вартість зіпсованих речей. Разом вони звернулися за консультацією до адвоката.

Яку консультацію має надати адвокат?

№2. Пасажир Тимченко під час подорожі в потязі Київ–Чернівці поклав свою валізу на полку для багажу в купе. Протягом подорожі у нього не виникало необхідності брати свої речі, а по прибутті до місця призначення ним було виявлено пошкодження валізи й речей масляною рідиною.

Як з'ясувалося при огляді верхньої полиці, рідина протікала через щілини з даху вагона. Тимченко негайно звернувся до провідника і начальника поїзду для фіксації факту заподіяння шкоди, а згодом подав позов до ПАТ «Укрзалізниця» про відшкодування шкоди, заподіяної йому внаслідок неналежного виконання

зобов'язань за договором зберігання, передбаченого ст. 974 ЦК України. У відзиві на позов відповідач наголошував, що жодного договору зберігання з позивачем не укладав й також не має жодного законодавчо закріпленого обов'язку зберігати ці речі.

Проаналізуйте спірну ситуацію й наведіть аргументацію обох сторін спору.

№3. Прийшовши до ресторану, подружжя Стефаників було попереджене про необхідність зняти верхній одяг, котрий було запропоновано повісити на вішалки поряд із рецепцією ресторану. Під час перебування Стефаників у ресторані стався інцидент, а саме один із відвідувачів ресторану перекинув на одяг, який висів на вішалках, келих вина.

Адміністрація ресторану відмовилася компенсувати витрати на хімічну чистку одягу. В обґрунтування своєї позиції вони посилалася на табличку поряд з рецепцією, на якій було написано, що адміністрація ресторану не несе відповідальності за особисті речі відвідувачів. Стефаники звернулися до адвоката за консультацією.

Надайте консультацію

№4. У готелі з номера Савчука 20.08.2011 р. було вкрадено гаманець із грошима і банківськими картками, куртку і електробритву. Адміністрація готелю відмовилася відшкодувати вартість викраденого майна, оскільки договору щодо його зберігання Савчук з адміністрацією готелю не укладав.

У ході розслідування справи чергова поверху, на якому проживав Савчук, підтвердила, що бачила ці речі в номері, однак Савчук постійно носив ключ від номера при собі, адміністрації його не здавав, тому вини працівників готелю у зникненні речей немає.

Чи є підстави для задоволення вимог Савчука?

Питання для самоконтролю:

1. Які підстави виникнення зобов'язання зі зберігання?
2. Які особливості зобов'язань зі зберігання, що виникають на підставі закону?
3. Наведіть характеристику сторін, предмета, форми та строку договору зберігання.
4. Які підстави та межі відповідальності зберігача за втрату (нестачу) чи пошкодження речі?
5. У чому полягають особливості зберігання на товарному складі?
6. Які права власників складських документів?

7. Проведіть загальну характеристику спеціальних видів зберігання.
8. Які особливості зберігання в ломбардах?
9. Які особливості зберігання у банківських сейфах?
10. Які особливості зберігання у камерах схову транспортних організацій?
11. Які особливості зберігання у гардеробах і в готелях?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва: Закон України від 23 грудня 2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2286-15#Text>.
3. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 року № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.
4. Статут залізниць України: Постанова КМУ від 6 квітня 1998 р. №457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-98-%D0%BF#Text>. (п. п. 46, 47, 88).
5. Бойко Н.М. Відмінність договору позички від договору зберігання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. Вип.3. (Серія юридична). С.117-125.
6. Водоп'ян Т., Тичковська О. Правове регулювання договору зберігання: окремі питання теорії та практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №6. С.14-18.
7. Грамацький Е.М. Договір зберігання у цивільному праві: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. К., 2004. 20 с.
8. Демчук А.М. Договір зберігання на товарному складі (складського зберігання). Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2015. 22 с.
9. Демчук А. М. Європейський досвід укладення договору зберігання на товарному складі. *Studenckie Zeszyty Naukowe Zeszyt 27 rok. XVIII*. 2015. С. 109–122.
10. Довбій С.П. Договір охорони майна: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. – Харків, 2005. 19с.
11. Донець А.Г. Договір зберігання речей у ломбарді. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 4. С. 79-82.
12. Найдъон А.В. Дискусійні питання характеристики загальних положень договору зберігання цінностей у банку. *Право і суспільство*. 2016. №2. Частина 3. С.62-66.
13. Найдъон А.В. Характеристика сторін та визначення поняття «особливий суб'єктний склад» у договорі зберігання цінностей у банку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип.1. Том 1. С. 134-137.

14. Найдъон А.В. Особливості визначення поняття «банківська таємниця» щодо договору зберігання цінностей у банку. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. №3. С. 49-52.

15. Найдъон А.В. Професійний зберігач та його відповідальність за неналежне виконання договору зберігання цінностей у банку. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. №6. С. 33-37.

16. Новосад А.С. Відповідальність сторін за договором зберігання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. №3. С. 74-76.

ТЕМА 48. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ІЗ НАДАННЯ ПОСЕРЕДНИЦЬКИХ ПОСЛУГ

Методичні вказівки. Посередництво – це цивільно-правовий інститут, що регулює відносини у сфері надання послуг і спрямований на сприяння у встановленні правових зв'язків між клієнтами шляхом здійснення посередником правомірних дій юридичного і фактичного характеру. Воно базується на таких положеннях: посередник може виступати в обороті від власного імені або від імені клієнта, за рахунок клієнта або за власний рахунок, але завжди в інтересах клієнта; презюмується оплатність послуг посередника; посередництво має довірительний характер; посередництво може відбуватися на етапі підготовки і укладення правочину, а не на стадії його виконання. Правовими формами реалізації посередницької послуги є договірні конструкції. Тому інститут договірного посередництва базується на зобов'язальному правовідношенні. Серед названих у ЦК України – це договори доручення, комісії, управління майном. У числі таких, що використовуються, але названі в інших нормативних актах, є договори консигнації, агентування. Саме тому, при вивченні даної теми потрібно особливу увагу звернути на спільні та відмінні риси цих договорів.

Питання для опрацювання:

1. Поняття, види та особливості посередницьких послуг.
2. Поняття та предмет договору доручення.
3. Зміст і виконання договору доручення.
4. Припинення договору доручення.
5. Поняття та предмет договору комісії. Відмінність договору комісії від договору доручення.
6. Зміст договору комісії та умови його виконання.

7. Припинення договору комісії.
8. Договір консигнації та його особливості.
9. Поняття та зміст агентського договору.
10. Поняття договору управління майном та його особливості.
11. Правовий статус сторін договору управління майном.
12. Зміст та виконання договору управління майном.
13. Відповідальність за порушення умов договору управління майном.
14. Припинення договору управління майном.
15. Особливості управління цінними паперами.

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: договір доручення, договір комісії, договір консигнації, агентський договір, договір управління майном, довірче управління майном, довірча власність.

2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

3. Додаткові практичні завдання:

Виробничий кооператив «Квант» передав за договором управління майном Шилову, який був суб'єктом підприємницької діяльності, в управління птахоферму. Через рік управитель з'ясував, що інкубатор, який входив до складу птахоферми і вважався втраченим, перебуває у Носова, який раніше був завідувачем птахофермою. Шилов звернувся до Носова з вимогою повернути інкубатор і сплатити всі доходи, отримані останнім за час неправомірного володіння інкубатором. Однак установник управління – виробничий кооператив «Квант» – 95 погодився з таким веденням управління і заборонив Шилову звертатися з претензіями до Носова. Також Шилову стало відомо, що птахоферма є предметом договору застави за кредитним договором із банком, строк виконання якого настане через 6 років. У зв'язку з цим Шилов звернувся до суду з позовом про дострокове розірвання договору управління птахофермою і виплату йому певної винагороди за час фактичного управління майном.

На яке питання розраховане це завдання? Вирішіть справу.

Питання для самоконтролю:

1. Які особливості посередницьких послуг?
2. Які види посередництва?
3. Які умови виконання доручення?
4. Які істотні умови договору доручення та момент його укладення?
5. Відмежуйте договір доручення від договору комісії та агентського договору.

6. Як співвідносяться довіреність і договір доручення?
7. Сформулюйте визначення поняття та ознаки договору комісії.
8. Що є предметом договору комісії?
9. Який порядок виконання договору комісії?
10. Які підстави та порядок розірвання договору комісії?
11. Які особливості агентського договору?
12. Які особливості договору консигнації?
13. Наведіть ознаки договору управління майном.
14. У чому спільне і відмінне між англо-американським інститутом трасту та передбаченим ЦК України договором управління майном та правом довірчої власності?
15. Які істотні умови договору управління майном?
16. З якого моменту договір управління майном вважається укладеним?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23 лютого 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
4. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#n1134>.
5. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: Закон України від 19.06.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-15#Text>.
6. Правила комісійної торгівлі непродовольчими товарами: Наказ Міністерства зовнішніх економічних зв'язків України №37 від 13.03.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0079-95#Text>.
7. Албу А.А. Цивільно-правове регулювання управління майном: монографія. Івано-Франківськ, 2017. 201 с.
8. Буяджи Г.В. Траст: сучасність, перспективи: монографія. Київ: Алерта, 2018. С. 554.
9. Буяджи Г.В. Особливості управління цінними паперами в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №5. С. 9-12.
10. Венедиктова И. В. Договор доверительного управления имуществом. Х., 2004. 145 с.
11. Васильєва В.А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг. Монографія. Івано-Франківськ, 2006. 346с.

12. Дрішлюк А.І. Агентський договір: цивільно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.03. Одеса. 2003. 20 с.
13. Ізбаш О.О. Поняття та зміст договору управління майном. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. №10. С. 735-738. URL: http://lsej.org.ua/10_2023/178.pdf
14. Колосов Р.В. Договір комісії і агентський договір у цивільному праві: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2004.
15. Крупко П. Договір доручення як форма надання повноважень при добровільному представництві. *Право України*, 2002. № 9. С 104-109.
16. Курпас Ю. В. Становлення та розвиток інституту управління майном в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 20 с.
17. Майданик Р. А. Довірча власність у цивільному праві України (формування, порівняльний аналіз і поняття). *Українське комерційне право*, 2004. № 5. С 37-57.
18. Пилипенко І.С., Манукян А.К., Пашкова Н.В. Правова природа договору управління майном. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №5. С. 220-224. URL: http://lsej.org.ua/5_2022/51.pdf
19. Саванець Л. Довіренність та договір доручення: порівняльно-правовий аналіз. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. №4 (24). С. 112 – 118. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41973/1/Саванець.pdf>
20. Сибіга О.М. Договір комісії за Цивільним кодексом України: монографія. Харків: Право, 2010. 184 с.
21. Січко Д.С., Науменко М.І. Правова природа інституту довірчого управління майном. *«Молодий вчений»*. 2018. №12 (64). С. 193-197.
22. Федорченко Н. В. Договір доручення: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2004. 21 с.
23. Федорченко Н.В. Договірні зобов'язання з надання послуг: проблеми теорії і практики. К.: Юрінком Інтер. 2015. 328 с.
24. Цюра В.В. Теоретичні питання інституту представництва в цивільному праві України: монографія. К.: ФОП Мельник А.А., 2016. 492 с.
25. Цюра В.В. Представництво, посередництво, комісія та агентування: співвідношення правових понять. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 84-88.
26. Чмихов Ю.А. Цивільно-правове регулювання договору про надання ріелторських послуг: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.03. Івано-Франківськ. 2017. 20 с.

ТЕМА 49. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЗІ СТРАХУВАННЯ

Методичні вказівки. Легальне визначення страхування міститься у Законі України «Про страхування», відповідно до ст. 1 якого страхування - це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Економічна сутність страхування полягає в розкладенні збитків, заподіяних одній особі, серед якомога більшого кола суб'єктів, для кожного з яких окремо матеріальні втрати ледь відчутні, а становище потерпілого відновлюється швидко і досить повно. Страхування як вид цивільно-правових відносин підлягає спеціальному правовому режиму. Основу законодавства про страхування складають акти цивільного законодавства, які регулюють найважливішу частину страхових відносин - страхові зобов'язання. Головне місце серед правових актів, що регулюють страхові зобов'язання належить ЦК, в якому страхуванню присвячена окрема глава - 67 (Страхування). Особливу увагу в ЦК приділено питанням правового регулювання договору страхування. Разом з тим, якщо інше не встановлено актами цивільного законодавства, положення ЦК застосовуються також щодо відносин, що впливають із обов'язкового страхування (ч. 2 ст. 999). З цього слідує, що до відносин, які впливають із обов'язкового страхування, положення ЦК мають субсидіарне застосування поряд із спеціальними актами цивільного законодавства.

Другим за значущістю правовим актом, присвяченим страховим зобов'язанням, є Закон «Про страхування», який регулює відносини у сфері страхування і спрямований на створення ринку страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів юридичних та фізичних осіб. Взаємовідносини між страховиком та страхувальником мають дворівневу структуру. По-перше, загальні умови добровільного страхування містяться в правилах страхування. По-друге, конкретні (безпосередні) його умови визначаються при укладенні договору страхування відповідно до законодавства. Кожний страховик зобов'язаний дотримуватись загальних умов страхування, допускаючи лише їх конкретизацію та незначні відступи. При вивченні даної теми слід мати на увазі, що страхування характеризується особливим понятійним апаратом, який дозволяє з'ясувати його правову природу, зокрема: страховий інтерес, страховий ризик, страховий випадок, страхова сума, страхова премія, страховий тариф, франшиза, суброгація.

Питання для опрацювання:

1. Поняття і значення страхування.

2. Законодавство про страхування.
3. Поняття і система страхових зобов'язань.
4. Класи страхування.
5. Добровільне й обов'язкове страхування.
6. Співстрахування, подвійне страхування і перестраховування.
7. Поняття та сутність договору страхування.
8. Учасники (суб'єкти) зобов'язань по страхуванню.
9. Укладення договору страхування та його умови.
10. Права та обов'язки сторін за договором страхування.
11. Припинення і недійсність зобов'язань по страхуванню.
12. Види зобов'язань по майновому страхуванню.
13. Види зобов'язань по особистому страхуванню.

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: страхування, договір страхування, добровільне страхування, обов'язкове страхування, майнове страхування, особисте страхування, класи страхування, страхувальник, страховик, вигодонабувач, застрахована особа, страхові брокери, страхові агенти, співстрахування, перестраховування, аварійний комісар, актуарій, страховий поліс, страховий випадок, страхова сума, страховий платіж, страховий внесок, страховий тариф, страхова виплата, страхове відшкодування, франшиза, суброгація, абандон.

2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

3. Додаткові практичні завдання.

№1. Товариство з обмеженою відповідальністю «Світанок» (далі – ТОВ) 12 квітня 2020 р. уклало кредитний договір із АТ КБ «Приватбанк». У забезпечення виконання взятих на себе зобов'язань із належного повернення кредитних коштів за кредитним договором ТОВ уклало з АТ КБ «Приватбанк» договір застави вантажного автомобіля, який як предмет договору застави був застрахований страховою компанією «Провідна» за його ринковою вартістю (350000 грн). Вигодонабувачем за страховим договором був вказаний АТ КБ «Приватбанк». Застрахований автомобіль 14 липня 2020 р. був пошкоджений у результаті ДТП, яка кваліфікувалася страховою компанією як страховий випадок. Вартість відновлюваного ремонту становила 174280 грн. ТОВ звернулося до страхової компанії для виплати страхового відшкодування для проведення відновлюваного ремонту. Страхова компанія відмовила ТОВ у страховій виплаті, оскільки в договорі як вигодонабувач був зазначений АТ КБ «Приватбанк». Дізнавшись про настання страхового випадку, АТ КБ

«Приватбанк» звернувся до страхової компанії з вимогою виплати йому страхового відшкодування як особі, на користь якої був укладений договір страхування.

На яке питання розраховане завдання? Як слід вирішити спір? Дайте правову оцінку ситуації. Хто має право одержати страхове відшкодування? Які правові підстави для здійснення відмови у страховій виплаті? Наскільки правомірно страховик відмовив ТОВ у здійсненні страхової виплати? Які правові підстави для одержання АТ КБ «Приватбанк» страхового відшкодування?

№2. Страхова компанія «Арсенал Страхування» 15 травня 2020 р. звернулася до страхової компанії «Кредо» з вимогою про сплату їй в порядку регресу 24750 грн страхового відшкодування, що було 27 лютого 2020. р. виплачено нею Мельнику за договором страхування належного йому на праві власності автомобіля VOLVO від 18 квітня 2019 р. В обґрунтування своєї вимоги страхова компанія «Арсенал Страхування» вказала, що 25 грудня 2019 р. Мельник на своєму автомобілі VOLVO став учасником ДТП, що сталося з вини Шевчука, який застрахував свою цивільну відповідальність у страховій компанії «Кредо». Страхова компанія «Кредо» відмовила у виплаті страхового відшкодування, вказавши, що відповідно до ст. 1191 ЦК України, яка визначає право на регресну вимогу, особа, яка відшкодувала шкоду, завдану іншою особою, має право зворотної вимоги (регресу) до винної особи у розмірі виплаченого відшкодування, якщо інший розмір не встановлений законом. Таким чином, безпосередньо відповідати перед страховою компанією «Арсенал Страхування» має Шевчук. Не погодившись із відмовою у виплаті страхового відшкодування, страхова компанія «Арсенал Страхування» звернулася до суду.

На яке питання розраховане завдання? Як слід вирішити справу? Яке рішення має прийняти суд? Проаналізуйте доводи і заперечення кожної із сторін. Які підстави застосування права регресу у страхових відносинах?

№3. Згідно з укладеним контрактом швейна фабрика одержала від англійської фірми партію тканини на суму 800 000 грн для пошиття модельного одягу. Товар було розміщено на складі. Фабрика застрахувала одержану партію товару на повну вартість тканини. Під час зберігання в приміщенні складу сталася пожежа. Із метою запобігання збільшенню збитків адміністрацією фабрики було організовано вивезення (службовим автомобілем) із палаючого складського приміщення тканини, яка ще залишалася неушкодженою. Автомобіль загорівся від палаючої частини даху, що впала на нього. Усі спроби загасити вогонь виявилися марними. Згідно з актом пожежних органів вини фабрики у виникненні пожежі не виявлено. Збитки, завдані фабриці в результаті

пожежі, становлять 600 000 грн, у тому числі: пошкодження продукції (тканини) – загальна вартість 550 000 грн, пошкодження автомобіля – 50 000 грн. Відповідно до укладеного договору страхування фабрика звернулася до страховика з вимогою відшкодувати заподіяні їй збитки в повному обсязі. Страхова компанія, погодившись на відшкодування вартості знищеної пожежею тканини (550 000 грн), відмовилася відшкодувати вартість пошкоджень автомобіля, посилаючись на те, що за договором страхування підлягала лише партія тканини. Представник фабрики в судовому засіданні звернув увагу на той факт, що автомобіль було пошкоджено під час вжиття заходів щодо зменшення ймовірної шкоди від настання страхового випадку, тому страховик зобов'язаний відшкодувати понесені страхувальником витрати у зв'язку з їх проведенням. Іншим аргументом на користь фабрики, на думку її представника, є те, що шкода, заподіяна фабриці, не перевищує страхової суми, у межах якої страховик несе ризик і зобов'язався виплатити страхове відшкодування.

На яке питання розраховане завдання? Яке рішення повинен прийняти суд? В якому розмірі відшкодовуються страховиком збитки, заподіяні внаслідок настання страхового випадку? В якому порядку страхуються непрямі збитки?

№4. Борецький на автостанції м. Сміла придбав квиток на автобус до Києва, в якому було вказано, що перевезення за вказаним маршрутом здійснює ТОВ «Черкаситрансавто» й дані про обов'язкове особисте страхування страховою компанією «Альфа Страхування». Під час поїздки за маршрутом з автобусом, в якому перебував Борецький, зіткнувся вантажний автомобіль МАН під керуванням водія Поліщука. Придніпровським районним судом м. Черкаси Поліщука було визнано винуватим у скоєнні ДТП і притягнуто до адміністративної відповідальності. У результаті ДТП Борецький одержав численні травми голови й кінцівок, на тривалий час втратив працездатність. Страхова компанія «Альфа Страхування» здійснила виплату Борецькому у розмірі 39400 грн страхового відшкодування. Борецький, вважаючи, що розмір заподіяної йому шкоди значно більший за одержане ним страхове відшкодування, звернувся до перевізника з вимогою виплатити йому 18745 грн витрат на лікування і 110 тис. грн моральної шкоди. Перевізник відмовив Борецькому у здійсненні виплати, посилаючись на те, що він був застрахований як пасажир і одержав страхове відшкодування, а перевізник не був винуватим у ДТП. Не погодившись з відмовою перевізника, Борецький звернувся до суду.

На яке питання розраховане завдання? Яке рішення має прийняти суд? Наведіть аргументи кожної сторони.

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть визначення поняття та ознаки договору страхування.
2. Наведіть класифікацію страхових зобов'язань.
3. Які вимоги пред'являє законодавець до страховика?
4. Хто такі страхові посередники?
5. Визначте відмінності між поняттями «страховий ризик» та «страховий випадок».
6. Визначте відмінності між поняттями «суброгація» та «регрес».
7. Які права та обов'язки сторін договору страхування?
8. Які підстави визнання договору страхування недійсним?
9. Які підстави припинення договору страхування?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про страхування: Закон України від 18 листопада 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
3. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#n1134>.
4. Аномалії в цивільному праві України: Навч.-практ. посібник // Відп. ред. Р. А. Майданик. Київ: Юстініан, 2007. (Серія «Аномалії цивільного права»). 912 с.
5. Кудрявська Н.В. Сутність і класифікація страхового посередництва: європейський та український досвід. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Серія: Економічні науки. 2018. №2. С. 125–131.
6. Кудрявцев В. Страхування як спосіб забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №2. С. 29–33.
7. Максимов О.М., Бондар О.С. Загальна характеристика договору страхування за цивільним законодавством України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №11. С. 226-228. URL: http://lsej.org.ua/11_2022/51.pdf
8. Міловська Н. В. *Договірні зобов'язання зі страхування у цивільному праві України: проблеми теорії та практики*: монографія. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2019. 488 с.
9. Міловська Н. В. Теоретичні засади цивільно-правового регулювання договірних відносин зі страхування. Автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2019.
10. Міловська Н. В. Структура механізму правового регулювання

договірних страхових відносин. *Право і суспільство*. 2018. № 3–1. С. 98–104.

11. Міловська Н. В. Правова природа договору перестраховання. *Юридична Україна*. 2017. № 5–6. С. 19–26.

12. Міловська Н. В. Суб'єктний склад договірних зобов'язань зі страхування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Випуск 2. Т. 1. С. 88–91.

13. Міловська Н. В. Розмір страхової суми як істотна умова договорів страхування. *Юридична Україна*. 2017. № 1. С. 21–28.

14. Міловська Н. В. Суброгація в договірних зобов'язаннях зі страхування. *Приватне право і підприємництво*. Збірник наукових праць. Вип. 15, 2016 р. / Крупчан О. Д. та ін. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, 2016. С. 98–102.

15. Міловська Н. В. Права та обов'язки страхувальника в договірних зобов'язаннях зі страхування. *Приватне право і підприємництво*. Збірник наукових праць. Вип. 14, 2015 р. / Крупчан О. Д. та ін. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України, 2015. С. 114–118.

16. Петечел Н.М. Правове регулювання договору медичного страхування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Івано-Франківськ, 2021. 19 с.

17. Проць І.М. Правова природа правовідносин у сфері страхування: адміністративно-правовий аспект. *Соціально-правові студії*. 2021. Випуск 2(12). С. 33 – 38. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3921/1/06.pdf>

18. Сич О.А. Вольська Н.Р. Сутність страхування життя та його доцільність. *Ефективна економіка*. 2018. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6120>

19. Сobotник Р.В. Договір страхування цивільної відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К., 2015. 185 с.

20. Тимошенко І. Некомерційні форми страхування: європейський досвід. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2015. № 2. С. 119–132.

ТЕМА 50: ЗOBOB'ЯЗАННЯ З ДОГОВОРІВ ПОЗИКИ, КРЕДИТУ І ФІНАНСУВАННЯ ПІД УСТУПКУ ГРОШОВОЇ ВИМОГИ

Методичні вказівки. При вивченні даної теми, перш за все, потрібно звернути увагу на розмежування досліджуваних договорів між собою,

виявлення їх спільних та відмінних рис. Так, незважаючи на зовнішню схожість з позикою у назві, від відносин позики істотно відрізняється позичка, за якою індивідуально визначена річ, неспоживана при її господарському використанні, безоплатно передається позичкодавцем у користування іншій особі - позичальнику, для того, щоб останній скористався нею у відповідності із звичайним економічним призначенням і після використання або ж у встановлений строк повернув. На відміну від позики, при позичці передається не право власності на річ, а лише просте матеріальне утримання речі, без наміру залишити її собі.

Банківська система України шляхом надання кредитів організовує та обслуговує рух капіталу, забезпечує його залучення, акумуляцію та перерозподіл у ті сфери виробництва та обігу, де виникає дефіцит капіталу. Банківський кредит надається суб'єктам кредитування усіх форм власності у тимчасове користування на умовах, передбачених кредитним договором. Основними з них є: забезпеченість, повернення, строковість, платність та цільова направленість.

Новим договором у сфері банківського кредитування, практика застосування якого лише починає формуватися, є договір факторингу. За договором факторингу фактор передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження клієнта за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до боржника. Договір факторингу необхідно відмежовувати від суміжних правових конструкцій, насамперед, від кредитного договору та цесії.

Вивчення теми передбачає глибокі знання студентами чинного законодавства, практики його застосування, юридичної літератури, основних понять та спеціальної термінології. В силу значного обсягу учбового матеріалу та його складності студентам необхідно також приділити увагу самостійній підготовці.

Питання для опрацювання:

1. Поняття та правова природа позики. Співвідношення позики і позички, позики і кредиту.
2. Елементи договору позики.
3. Виконання договору позики та відповідальність сторін за неналежне виконання умов договору.
4. Поняття та загальна характеристика кредитного договору.
5. Види кредиту.
6. Елементи та умови кредитного договору.
7. Поняття і види факторингу. Його відмінність від кредитного договору та

від цесії.

8. Сторони та предмет договору факторингу.
9. Зміст договору факторингу.

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: договір позики, кредитний договір, банківський кредит, комерційний кредит, товарний кредит, споживчий кредит, договір факторингу.

2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

3. Додаткові практичні завдання:

№1. При купівлі у спеціалізованому магазині дорогого комп'ютера Міхно звернувся до банку «Міжнародний» для одержання кредиту на оплату комп'ютера. Представник банку, який знаходився в магазині, оформив кредитний договір і видав кредитну картку, за допомогою якої Міхно розрахувався за придбаний комп'ютер. Через десять днів після купівлі комп'ютера Міхно звернувся до магазину з проханням обміняти придбаний комп'ютер на комп'ютер іншої моделі з доплатою. Однак у магазині такої моделі не виявилось і Міхно вирішив повернути придбаний комп'ютер до магазину, на що отримав відмову. У той же день Міхно звернувся до банку з вимогою про розірвання кредитного договору, у відповідь на яку банк заявив про необхідність повернення коштів, одержаних за кредитним договором і сплатити проценти за період користування кредитом за встановленою кредитним договором ставкою. Не погодившись з вимогою банку, Міхно звернувся до суду з позовом про розірвання кредитного договору. Суд відмовив у задоволенні позову, посиляючись на неналежний спосіб захисту порушеного права.

Якими правами наділений покупець у разі придбання товару у кредит? Які правові наслідки відмови позичальника від кредитного договору? Наскільки правомірно відмовив суд у позові Міхно? Змодельюйте аргументи сторін у судовій справі.

№2. Мироненко з метою придбання побутової техніки звернувся до банку «Кредитна допомога» для одержання кредиту строком на один рік, на що одержав згоду. Для використання кредитних коштів банк видав Мироненку кредитну картку. Після повернення кредитних коштів Мироненко звернувся до банку і повернув кредитну картку уповноваженому працівнику банку. Через шість місяців після цього Мироненко дізнався про кредитну заборгованість перед банком за закритим рахунком (кредитною картою, яку він повернув до банку). Після проведеного банком службового розслідування було встановлено,

що працівник банку, який приймав від Мироненка кредитну картку, самовільно зняв кредитні кошти, які обліковувалися на ній, за що був звільнений з посади і притягнутий до кримінальної відповідальності. Банк «Кредитна допомога» заявив вимогу до Мироненка про повернення кредитних коштів, знятих з його кредитної картки, із наступним стягненням сплачених коштів з винного працівника банку. Мироненко не погодився і звернувся за консультацією до адвоката.

Яке вирішення повинен запропонувати адвокат? Проведіть правовий аналіз ситуації. Який порядок використання кредитних карток? Як проводиться закриття кредитного рахунку після повернення кредиту та сплати процентів? Хто в даному випадку є потерпілим? Який спосіб захисту права чи інтересу потерпілого є належним?

Питання для самоконтролю:

1. Що є предметом договору позики?
2. Які вимоги до форми договору позики передбачені ЦК України?
3. У яких випадках позика може бути безпроцентною?
4. Який порядок повернення позики?
5. Які наслідки порушення договору позичальником?
6. Які підстави для оспорювання договору позичальником?
7. Наведіть відмінності між кредитним договором та договором позики.
8. Назвіть основні види кредиту.
9. Наведіть поняття споживчого кредиту.
10. Наведіть види договору факторингу.
11. Назвіть особливості договору факторингу.
12. Назвіть права фактора в залежності від виду договору факторингу.

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#n1134>
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
4. Про іпотеку: Закон України від 5 червня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>.
5. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18 листопада 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1255-15#Text>.

6. Про споживче кредитування: Закон України від 15 листопада 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>.

7. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України №1 від 24.11.2014 р. «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з кредитних договорів». *Вісник господарського судочинства*. 2015. №1. Ст.46.

8. Про впорядкування діяльності кредитних посередників у сфері споживчого кредитування на ринку банківських послуг: Постанова Правління НБУ №50 від 08.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0050500-17#Text>.

9. Судова практика розгляду цивільних справ, що виникають з кредитних правовідносин. URL: [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/1E6E164907ADC7BBC2257B7C004A74D2](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/1E6E164907ADC7BBC2257B7C004A74D2).

10. Амеліна А.С., Давиденко О.В. Кредитний договір. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №3. С. 84-87. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/21.pdf

11. Бабаскін А. Ю. Предмет кредитного договору у цивільному праві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. Право. 2017. Вип. 47. т. 1. С. 97-100.

12. Безклубий І. А. Банківські правочини: цивільно-правові проблеми: Монографія. -К.: Київський університет, 2005.

13. Безклубий І.А. До питання про юридичну природу договору факторингу. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. №3.

14. Безклубий І.А. Ознаки банківського правочину. *Право України*. 2012. №9. С. 156-166.

15. Білько О.П. Роженюк О.О. Сучасні тенденції кредитних правовідносин в Україні. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 1. С. 235–240.

16. Власюк С.А. Бондаренко Н.В. Сучасний стан та основні тенденції розвитку споживчого кредитування в Україні. *Університетські наукові записки*. 2015. № 4. С. 55–63.

17. Вовчак О.Д. Антонюк О.І. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку в умовах фінансово-економічної нестабільності. *Європейські перспективи*. 2016. Вип. 2. С. 148–157.

18. Воробйова В. І., Гуденко Д. О. Проблемні питання визначення поняття та правової природи договору факторингу. *Юридичний науковий електронний вісник*. 2020. №2. С.106 – 109. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/29.pdf.

19. Гаврилко Т.О. Банківське кредитування в Україні: стан і перспективи розвитку. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 31. С. 152–156.

20. Дроздова Н.В. Договори про надання фінансових послуг у цивільному

праві України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К, 2005.

21. Іваницький А. В. Співвідношення договору факторингу з окремими видами договорів в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 4. URL : http://apnl.dnu.in.ua/4_2019/12.pdf

22. Кривенда О. В. Окремі аспекти поняття і правової природи позикових відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2001. № 9.

23. Кривенда О. В. Визнання договору позики безгрошовим (безвалютність позики). *Підприємництво, господарство і право*. 2001. №11.

24. Кривенда О. В. Цивільно-правове регулювання позикових відносин в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. - К., 2003. - 22 с.

25. Муляр М.С. Цивільно-правове регулювання споживчого кредитування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2019. 19 с.

26. Моїсеєнко Ю.М. Форми захисту цивільних прав сторін договору банківського вкладу (депозиту). *Проблеми законності*. 2017. Вип.136. С.56-63.

27. Янишен В. П. Договір позики: спірні питання форми та предмета. *Теорія і практика правознавства*. 2018. № 2 (14). URL : <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/>

ТЕМА 51. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ДОГОВОРІВ БАНКІВСЬКОГО РАХУНКА І БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ. РОЗРАХУНКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Методичні вказівки. Договір банківського рахунку та банківського вкладу – це договори, які опосередковують відносини з відкриття та обслуговування рахунків, що виникають у банківській сфері. Згідно чинного законодавства банки мають право відкривати своїм клієнтам вкладні (депозитні) та поточні рахунки. Вкладний (депозитний) рахунок - це рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей, що передаються клієнтом банку в управління на встановлений строк та під визначений процент відповідно до умов договору. Поточний рахунок є рахунком, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей та для здійснення усіх видів операцій за цим рахунком відповідно до умов договору та вимог законодавства України. Відкриття та обслуговування зазначених рахунків опосередковується договорами банківського вкладу та банківського рахунку.

Розрахункові правовідносини складаються між учасниками цивільного обороту у зв'язку з виконанням платежем виключно грошових зобов'язань.

Розрахункові відносини (розрахунки) входять у зміст грошового зобов'язання та спрямовані на його виконання. Об'єктом розрахункових правовідносин є дії щодо здійснення грошового платежу.

Вивчення даної теми передбачає глибокі знання студентами чинного законодавства, практики його застосування, юридичної літератури, основних понять та спеціальної термінології. В силу значного обсягу учбового матеріалу та його складності студентам необхідно також приділити увагу самостійній підготовці.

Питання для опрацювання:

1. Поняття договору банківського рахунка та його укладення.
2. Особливості виконання договору банківського рахунка.
3. Операції за рахунком, що виконуються банком.
4. Обмеження права розпоряджання рахунком.
5. Списання грошових коштів з рахунка.
6. Правові наслідки порушення договору банківського рахунка.
7. Розірвання договору банківського рахунка.
8. Правовий режим окремих банківських рахунків (розрахункових, поточних, бюджетних, кореспондентських і ін.)
9. Поняття та особливості договору рахунка умовного зберігання (ескроу).
10. Поняття та особливості договору платіжного рахунка.
11. Договір банківського вкладу: сторони, предмет та зміст.
12. Правові наслідки порушення договору банківського вкладу.
13. Цивільно-правовий захист прав вкладників і інших клієнтів банку.
14. Поняття і правове регулювання готівкових і безготівкових розрахунків.
15. Поняття і зміст безготівкових розрахунків.
16. Основні види безготівкових розрахунків.
17. Розрахунки за акредитивом.
18. Розрахунки із застосуванням розрахункових чеків.
19. Поняття та види платіжних послуг.
20. Надавачі платіжних послуг.
21. Договір про надання платіжних послуг.
22. Платіжні операції та порядок їх виконання.

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: банківський рахунок, вкладний (депозитний) рахунок, поточний рахунок, кореспондентський рахунок, договір банківського рахунка, договір рахунка умовного зберігання (ескроу), договір платіжного рахунку, банківська таємниця, договір банківського вкладу

(депозиту), облікова ставка, ощадна книжка, ощадний (депозитний) сертифікат, розрахунок, розрахункові відносини, готівкова форма розрахунків, готівкові кошти, безготівкові розрахункові правовідносини, акредитив, розрахунковий чек, платіжна послуга, надавач платіжної послуги, платіжна операція, договір про надання платіжних послуг.

2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

3. Додаткові практичні завдання:

№1. Ничипорук 15 березня 2019 р. уклав з банком «Добробут» договір банківського вкладу, за яким вніс на депозитний рахунок 150000 грн строком на один рік із виплатою 12% річних. Умовами депозитного договору передбачалися повернення банківського вкладу і виплата процентів за ним по закінченню строку договору на поточний рахунок вкладника, відкритий у цьому ж банку. Ничипорук 16 березня 2020 р. звернувся до банку із заявою видати йому всю суму вкладу з нарахованими процентами. Банк відмовив, посилаючись на те, що кошти з депозитного рахунку були перераховані на його поточний рахунок, а тому договір банківського вкладу припинився. Ничипорук зняв із свого поточного рахунку перераховані з депозитного рахунку гроші лише 27 червня 2020 р. При цьому ним було встановлено, що проценти за банківським вкладом з 14 березня нараховувалися з урахуванням ставки за поточним рахунком. Він звернувся до банку з вимогою сплатити йому за весь період (до 27 червня 2020 р.) проценти за банківським вкладом, виходячи з розміру процентної ставки 12 %, відповідно до ч. 5 ст. 1061 ЦК України. Банк відмовив Ничипоруку, посилаючись на те, що договір банківського вкладу, який передбачав виплату процентів на депозит у розмірі 12% припинив свою дію 14 березня 2020 р., а тому правові підстави нарахування та виплати 12% річних – відсутні. Не погодившись із відмовою банку, Ничипорук звернувся до суду з аналогічним позовом.

Яка правова природа процентів за договором банківського вкладу? Яке рішення має ухвалити суд? Які істотні умови депозитного договору? Чи має банк в односторонньому порядку змінювати процентну ставку за договором банківського вкладу?

№2. Сліпченко уклав з банком «Кредитний» депозитний договір про розміщення в банку коштів у сумі 5000 грн. на строк 1 рік під 22% річних. Відповідно до умов депозитного договору банк мав право при зменшенні Національним банком України облікової ставки пропорційно зменшити процентну ставку по депозиту.

При цьому банк зобов'язаний був письмово повідомити вкладника про зменшення відсоткової ставки за договором. У разі незгоди вкладника йому

надавалося право в 10-денний строк з моменту одержання повідомлення або погодитися на зменшення відсоткової ставки, або розірвати депозитний договір і забрати суму внеску та нараховані відсотки.

Через 3 місяці Сліпченко одержав лист з повідомленням про вручення, в якому банк «Кредитний» повідомляв про зменшення відсоткової ставки за договором до 17% річних у зв'язку з відповідною зміною облікової ставки НБУ.

У листі також повідомлялося, що в разі, якщо Сліпченко протягом 10 днів з моменту отримання листа не розірве депозитний договір, буде вважатися, що він згодний зі змінами умов депозитного договору.

Сліпченко з'явився в банк лише через рік після укладення договору і пред'явив вимогу про повернення його внеску та нарахованих відсотків по ставці 22% річних за весь строк дії договору.

Дайте юридичну оцінку діям банку та вкладника. Наведіть аргументи кожної сторони.

Питання для самоконтролю:

1. Визначте поняття договору банківського рахунка.
2. Який порядок укладення договору банківського рахунка?
3. Які операції за рахунком виконуються банком?
4. Які підстави обмеження права розпорядження рахунком?
5. Які підстави списання грошових коштів з рахунка?
6. Які правові наслідки порушення договору банківського рахунка?
7. Які підстави розірвання договору банківського рахунка?
8. Які особливості договору рахунка умовного зберігання (ескроу)?
9. Дайте визначення договору платіжного рахунка.
10. Які особливості та зміст договору платіжного рахунка?
11. Які механізми цивільно-правового захисту прав вкладників і інших клієнтів банку?
12. Яке правове регулювання готівкових і безготівкових розрахунків в Україні?
13. Які основні види безготівкових розрахунків?
14. Дайте визначення понять «платіжна послуга», «надавачі платіжних послуг», «платіжні операції».
15. Які види платіжних послуг передбачені чинним законодавством?
16. Який правовий статус надавачів платіжних послуг?
17. Який порядок виконання платіжних операцій?
18. Який порядок виконання акредитива?
19. Які відповідальність банку за порушення умов акредитива?
20. Які особливості розрахунків із застосуванням чеків?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#n1134>
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
4. Про платіжні послуги: Закон України від 30 червня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.
5. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23 лютого 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>.
6. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, держаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06 грудня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
7. Про обіг векселів в Україні: Закон України від 05 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-14#Text>.
8. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05 жовтня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>.
9. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами: Постанова Правління НБУ №516 від 03.12.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03#Text>.
10. Положення про порядок емісії та еквайрингу електронних платіжних інструментів: Постанова Правління НБУ №164 від 29.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0164500-22#n7>
11. Положення про порядок здійснення банками операцій за акредитивами: Постанова Правління НБУ №514 від 03.12.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1213-03#Text>.
12. Безклубий І. А. Банківські правочини: цивільно-правові проблеми: Монографія. К.: Київський університет, 2005.
13. Безклубий І.А. Ознаки банківського правочину. *Право України*. 2012. №9. С. 156-166.
14. Безклубий І.А. Правова природа договору банківського рахунка. *Вісник господарського судочинства*. 2005. №9. С. 125-133.
15. Білоус Ю. І. Суб'єктний склад договору умовного депонування (ескроу) в Україні та іноземних країнах: порівняльно-правовий аспект. *Часопис цивілістики*. 2020. №Випуск 36. С. 35 – 39. URL:

<http://chascyvil.onua.edu.ua/index.php/chc/article/view/198/91>

16. Гладь Ю.О. Відступлення права вимоги кредитора за договором банківського вкладу третім особам. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 4. С. 107-110.

17. Калашнікова О. О. Договір банківського рахунку як різновид банківських правочинів. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1.

18. Колодій І.М. Договір ескроу: зарубіжний досвід та специфіка вітчизняного правового регулювання. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. 2017. № 1(3). С.25-29.

19. Матківська Т. Я., Попович О. В. Проблеми та шляхи вдосконалення обліку операцій з грошовими коштами. *Економіка, фінанси, право*. 2020. № 7. С. 40–43. *Бібліогр.* : с. 42–43.

20. Моїсеєнко Ю.М. Форми захисту цивільних прав сторін договору банківського вкладу (депозиту). *Проблеми законності*. 2017. Вип.136. С.56-63.

21. Панова Л. Договір банківського рахунку: історико-правовий екскурс. *Право України*. 2017. №17. С140-150.

22. Печений О. Поняття та класифікація грошових зобов'язань у контексті положень нового Цивільного кодексу України. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 4.

23. Таргоній Ю.Я. Ознаки договору рахунку умовного зберігання (ескроу) за законодавством України. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства*. 2022. Вип. 60. 175-183. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/view/6438/7449>

24. Хірс Я.О. Цивільно-правове регулювання розрахункових відносин за законодавством України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2011. 18 с.

25. Школьнік В.В. правова природа біткоїна як особливого об'єкта цивільного права. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. №52.

26. Юдін О.Ю. Поняття та ознаки безготівкових розрахунків в національній та іноземній валюті, криптовалюти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №4. С. 271-275.

ТЕМА 52. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ДОГОВОРУ ПРО СПІЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА З ДОГОВОРУ ПРОСТОГО ТОВАРИСТВА

Методичні вказівки. Розвиток економічних і соціальних потреб породжує необхідність об'єднання майна і діяльності людей для досягнення ними спільної

мети. Таке добровільне об'єднання являє собою договір учасників, що взаємно зобов'язує їх до певних дій (щодо передачі майнових вкладів і подальшої узгодженої діяльності), тобто тягне за собою виникнення між ними зобов'язально-правових відносин. Учасники, які здійснюють спільну діяльність, ставлять одну й ту саму мету (побудувати будинок, школу), для досягнення якої вони об'єднують свої спільні зусилля і вносять певні майнові вклади.

Згідно з новим ЦК за договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить законові. При цьому спільна діяльність може здійснюватися як на основі об'єднання вкладів (просте товариство), так і без об'єднання вкладів. При вивченні даної теми слід мати на увазі, що законодавець розрізняє такі поняття як «просте товариство» і «спільна діяльність», що не завжди враховується на практиці.

Договір простого товариства укладається для здійснення його учасниками спільної підприємницької діяльності без створення юридичної особи. Істотною умовою цього договору є погодження його учасниками спільної мети - одержання прибутку.

Учасники договору про спільну діяльність без об'єднання вкладів мають спільну мету, відмінну від одержання прибутку (будівництво будинку для наступного проживання в ньому, наукове і творче співробітництво в процесі створення твору науки, техніки тощо).

Студентам слід мати на увазі, що наявність спільної для всіх учасників мети - головна кваліфікуюча ознака договору про спільну діяльність. Договір про спільну діяльність та договір простого товариства мають багато спільних рис, однак їх не можна ототожнювати: уклавши договір простого товариства, сторони об'єднують свої вклади та інші майнові внески для спільної мети, утворюючи при цьому спільну власність, у той час як учасники спільної діяльності діють без такого об'єднання.

Відповідно до ЦК України за засновницьким договором засновники зобов'язуються створити юридичну особу, визначають порядок їх спільної діяльності щодо її створення, умови передання їй свого майна (ч. 2 ст. 88 ЦК). Засновницьким договором визначаються також умови розподілу між учасниками прибутку та збитків, участі в діяльності юридичної особи, виходу засновників зі складу товариства.

При вивченні даного питання, слід мати на увазі, що в засновницькому договорі, як і договорі простого товариства, учасники мають спільну мету. Тому всі сторони в договорі іменуються засновниками (учасниками). За загальним правилом учасниками можуть виступати фізичні та юридичні особи. Однак на відміну від простого товариства результатом укладання і виконання засновницького договору є поява нового

суб'єкта права - юридичної особи, у той час як укладаючи договір простого товариства сторони не мають на меті створення нового суб'єкта.

Питання для опрацювання:

1. Поняття договору про спільну діяльність, його види.
2. Поняття та зміст договору простого товариства.
3. Учасники договору простого товариства.
4. Правовий режим загального майна товаришів.
5. Ведення загальних справ товариства.
6. Відповідальність товаришів по загальних зобов'язаннях.
7. Припинення договору простого товариства.
8. Види договорів простого товариства.
9. Установчий договір як вид договору про спільну діяльність.
10. Сторони установчого договору.
11. Зміст установчого договору.
12. Виконання установчого договору і корпоративне правовідношення.
13. Установчий договір і статут юридичної особи (корпорації).
14. Зміна і розірвання установчого договору.

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: договір про спільну діяльність, договір простого товариства, установчий договір.

2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

3. Додаткові практичні завдання.

№1. Петренко, що займається відгодуванням свиней і реалізацією їх м'яса та інших продуктів заготівельним організаціям, а також на ринку, запропонував сусіду Сидоренку, що утримує у власному будинку кафе, укласти договір про «спільну роботу». У відповідності з означеним договором припускалося об'єднати зусилля учасників по відкорму худоби та збуту м'яса. Обов'язки розподілилися таким чином. Сидоренко зобов'язався збирати і передавати Петренку харчові відходи, а останній продавати зі знижкою певну кількість м'яса та м'ясопродуктів для організації харчування в кафе Сидоренка. При посвідченні договору у нотаріуса виникли сумніви, чи можна застосовувати в даному випадку норми договору про спільну діяльність.

Як потрібно вирішити дане питання?

№2. За договором про спільну діяльність, укладеному між підприємством «Мода» і товариством з обмеженою відповідальністю «Аваль» на 5 років, перше

надало в якості внеску будинок красильного цеху разом з усім необхідним обладнанням, а також 15 тонн барвників, а друге - свою комерційну репутацію, трудові зусилля співробітників по реалізації продукції цеху і ноухау по забарвленню трикотажних виробів. Частки учасників в спільному майні не визначалися.

Що ж стосується видатків і збитків, а також доходів, то вони розподілилися між товаришами порівну. Через два роки успішної роботи підприємство вирішило вийти з договору.

При цьому товариство наполягало на передачі йому в якості компенсації за дострокове розірвання договору половини будинку красильного цеху, посиляючись на те, що ноу-хау вже стало відомо підприємству та успішно ним використовується.

Підприємство навпаки вважало, що вклад товариства був несуттєвим, вимагало повернення будинку і готове було сплатити за використання ноу-хау грошову суму.

Вирішіть справу. Який порядок припинення договору простого товариства? Чи може частка участі в прибутках і збитках бути іншою, ніж частка у спільному майні?

№3. Акціонерне товариство «Рукодільниця» уклало договір простого товариства з трьома текстильними підприємствами. Метою договору було будівництво фарбувального цеху на земельній ділянці, яка знаходиться у власності товариства. Однак, на цій ділянці знаходились гаражі, збудовані за згодою товариства. Не дочекавшись спільного рішення учасників, товариство приступило до зносу гаражів і причинило значний збиток їх володільцям, які звернулись до суду.

В ході судового розгляду з'ясувалось, що при зносі гаражів ніяких спеціальних повноважень на ведення справ від імені товариства не було, і тому решта учасників товариства повинні бути звільнені від відповідальності.

Довіреність товариству як учаснику, якому було доручено вести спільні справи, була видана вже після завершення процедури зносу гаражів.

Однак, повноваження товариства, згідно цієї довіреності, були обмежені діями, майнові наслідки яких не повинні перевищувати визначеного ліміту. Даний ліміт при зносі гаражів був перевищений.

Яке рішення повинен винести суд? Чи зміниться рішення, якщо згадана довіреність була видана до початку зносу гаражів?

Як бути, якщо знесення гаражів здійснювала спеціалізована організація за договором, укладеним «Рукодільницею»?

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть визначення та основні ознаки договору про спільну діяльність.
2. Які види договору про спільну діяльність?
3. Наведіть визначення та основні ознаки договору простого товариства.
4. Що може бути вкладом учасників за договором простого товариства?
5. Який правовий режим загального майна товаришів?
6. Хто здійснює ведення спільних справ учасників за договором простого товариства?
7. Який порядок відшкодування витрат і збитків, пов'язаних із спільною діяльністю учасників товариства?
8. Наведіть підстави та правові наслідки розірвання договору про спільну діяльність.
9. Наведіть визначення та основні ознаки установчого договору як виду договору про спільну діяльність.
10. Яка відмінність установчого договору від договору простого товариства?
11. Який зміст установчого договору?
12. Встановіть співвідношення установчого договору і статуту юридичної особи (корпорації).
13. Які підстави зміни та розірвання установчого договору?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
3. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19 березня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Про затвердження положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземних інвесторів: Постанова КМ України від 30.01.1997 року № 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112-97-%D0%BF#Text>
5. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01 липня 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>
6. Блажівська О.Є. Договір про спільну діяльність : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2007. 20 с.
7. Габріадзе М.Р. Особливості цивільно-правового регулювання спільної діяльності. Право і суспільство. 2020. №3. С.62-67. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/3_2020/11.pdf.

8. Гуцуляк В.К. Договір про спільну діяльність як дієвий інструмент післявоєнної відбудови та відновлення об'єктів інфраструктури України. *Нове українське право*. 2022. Вип. 2. С. 36-43. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/229/208>

9. Гуцуляк В.К. Класифікація договорів про спільну діяльність. *Нове українське право*. 2023. Вип. 3. С. 16-21. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/476/427>

10. Махінчук В. Договір про спільну діяльність у здійсненні підприємницької діяльності. Митна справа. 2013. № 5(89). С. 224–228.

11. Резнікова В.В. Договір про спільну господарську діяльність: поняття, ознаки та види. *Економіка та право*. 2013. № 2. С. 35–39.

12. Стасів А.П. Договір про спільну діяльність як підстава діяльності щодо розробки та реалізації інновацій: основні характеристики, різновиди. *Law & Society*. № 5 (2022). С. 88–100. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/lsp/article/view/6533>.

13. Стасів А.П. Цивільний договір – правовий регулятор відносин щодо створення та реалізації інновацій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Випуск 72: частина 2. 2022. С. 296-301. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/267886/263672>.

14. Стасів А.П. Природа, ознаки та види цивільно-правових договірних конструкцій в сфері розробки та реалізації інновацій. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. № 60 (2022). С. 162–175. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/view/6437/6798>.

15. Шаперенков К.В. Цивільно-правове регулювання договору простого товариства : автореф. дис... канд. юрид. Наук : 12.00.03; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2009. 16 с.

16. Юровська Г.В. Договір простого товариства у цивільному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 ; НДІ приват. права і підприємництва Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2010. 19 с.

ТЕМА 54. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ПУБЛІЧНОЇ ОБЦЯНКИ ВИНАГОРОДИ ТА З ВЧИНЕННЯ ДІЙ В МАЙНОВИХ ІНТЕРЕСАХ ІНШОЇ ОСОБИ БЕЗ ЇЇ ДОРУЧЕННЯ

Методичні вказівки. Основним джерелом виникнення цивільно-правових зобов'язань виступає договір. Водночас поряд з договорами підставами

виникнення зобов'язань виступають і односторонні правочини, для юридичної завершеності і дійсності яких достатньо вираження волі однієї особи. До таких правочинів належить, зокрема, публічна обіцянка винагороди, зроблена особою за передання відповідного правового результату.

На відміну від ЦК УРСР, який передбачав лише один вид зобов'язання з публічної обіцянки винагороди, - публічний конкурс, ЦК України, крім того, також врегульовує правовідносини щодо публічної обіцянки винагороди, які не пов'язані з проведенням конкурсу. Таким чином, можна виділити два типи зобов'язань з публічної обіцянки винагороди: без оголошення конкурсу і за результатами конкурсу.

При вивченні даної теми студентам потрібно звернути увагу на спільні та відмінні риси цих видів публічної обіцянки винагороди.

Поряд із публічною обіцянкою винагороди до зобов'язань, які виникають із односторонніх дій належить інститут ведення чужих справ без доручення. Ці зобов'язання виникають у випадках коли існує нагальна потреба у вжитті заходів, спрямованих на попередження, усунення або зменшення негативних наслідків певних факторів для майна іншої особи, яка сама не в змозі охороняти свої інтереси через відсутність або знаходження в безпорадному стані.

Основною визначальною ознакою зобов'язань, що розглядаються, є те, що дії однієї особи (гестора) здійснюються на користь іншої особи (домінуса) за власною ініціативою гестора, а не у зв'язку з укладенням договору доручення чи іншого цивільно-правового договору, а також взагалі без будь-якої попередньої вказівки домінуса.

З викладеного випливає, що норми глави 79 ЦК України не застосовуються до відносин за участю осіб, які здійснюють дії в чужому майновому інтересі не через власне бажання, а в силу прямої вказівки закону, який покладає на них відповідні обов'язки (охоронці спадкового майна, опікуни та піклувальники, пожежники, працівники органів міліції, Міністерства з надзвичайних ситуацій тощо).

Питання для опрацювання:

1. Поняття недоговірних зобов'язань.
2. Види недоговірних зобов'язань.
3. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу.
4. Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу.
  - а) поняття зобов'язання із публічного конкурсу.
  - б) зміна умов і відмова від проведення конкурсу.
  - в) виконання зобов'язання із публічного конкурсу.
5. Поняття зобов'язань з вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без

її доручення.

6. Умови виникнення зобов'язань з вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.

7. Правові наслідки здійснення дій у зв'язку з рятуванням життя та здоров'я фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи.

8. Зобов'язання у зв'язку із створенням загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: публічна обіцянка, конкурс, гестор, домінус.

2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

3. Додаткові практичні завдання.

№1. Ольхов випадково знайшов у метро гаманець, в якому виявилася візитка з домашньою адресою та фотографією Кірпи. Виявилось, що гаманець дійсно належить Кірпи, якому О. його і повернув. Після цього О. випадково у газеті натрапив на оголошення про винагороду в розмірі 300 грн., обіцяну Кірпа. тому, хто знайде його гаманець. Ольхов. звернувся до Кірпи з вимогою про сплату винагороди, посилаючись на те, що він виконав умови публічної обіцянки винагороди, визначені Кірпою. Останній відмовився виплатити винагороду, пославшись на те, що він здійснив би її виплату, якби Ольхов. пред'явив до нього вимогу одночасно з поверненням гаманця.

Чи має право Ольхов. претендувати на одержання винагороди?

№2. Зоценко знайшов на сидінні вагону метро в нічний час забуту жіночу сумку, в якій були паспорт на ім'я Васіної, студентська залікова книжка, лікарняний лист, два ключі і десять грн. Зоценко надіслав лист Васіній, в якому запропонував повернути їй знайдені ним речі за умови виплати винагороди, призначеної ним самим.

Чи правомірною умова повернення сумки, запропонована Зоценко, якщо Васіна публічно не оголошувала нагороди за її повернення? Що слід зробити Васіній, якщо сума грошей, оголошена Зоценко, буде надмірно велика?

№3. Пенсіонерка Муліна привела додому п'ятирічну дівчинку Сашу, що загубилася в магазині «Дитячий світ». Через декілька днів по телевізору був оголошений номер телефону, за яким слід було повідомити про місце перебування втраченої дитини, і обіцяна винагорода за цю інформацію. Муліна повідомила по оголошеному телефону, що Саша знаходиться у неї і зажадала від

батьків крім винагороди за інформацію відшкодування понесених нею витрат на утримання дитини.

Чи мала право Муліна тримати у себе знайдену дитину? Чи правомірна вимога Муліної про відшкодування понесених витрат?

№4. Спілка письменників з метою увічнення пам'яті померлого поета Ковальова оголосила в пресі відкритий конкурс на створення мармурового пам'ятника поету. В умовах конкурсу передбачалося: поет повинен бути 113 зображений таким, що сидить в своєму улюбленому кріслі і щось пише ручкою в блокноті. Термін представлення робіт: з 10 липня 2008 року по 10 липня 2009 року. 1 грудня 2008 року Спілка письменників оголосила у пресі змінені умови конкурсу: поета слід зобразити таким, що стоїть з відкритою книгою віршів, яку він читає перед аудиторією. Скульптори Іванов і Хрустенко до цього часу виготовили роботи відповідно до первинних умов конкурсу і представили їх конкурсній комісії Спілки письменників.

Чи порушені вимоги строку зміни умов конкурсу Спілкою письменників? Чи мають право скульптори Іванов і Хрустенко зажадати відшкодування витрат, понесених ними до того, як були оголошені нові умови конкурсу? В яких випадках особа, що оголосила конкурс, а потім змінила його умови, звільняється від обов'язку відшкодування витрат скульпторам?

№5. Журнал «Актор» оголосив закритий конкурс серед популярних акторів на написання ними коротких розповідей з наведенням смішних випадків з їх професійного життя. Переможцям конкурсу будуть присуджені дипломи першого або другого ступеня, а за найсмішнішу і найкоротшу розповідь буде вручений приз. Призом є статуетка заввишки 25 см, виготовлена з нефриту на срібній підставці. Крім того, особам, що виграли, будуть виплачені гроші, а журнал «Актор» придбає переважне право на публікацію цих розповідей. Конкурс був проведений у строк, вказаний в оголошенні, проте його результати були оголошені із запізненням на два дні.

Приз був присуджений двом особам. Чи має право журнал «Актор» опублікувати розповіді переможців конкурсу без укладення з ними договору про використання цих розповідей? Чи зобов'язаний журнал «Актор» виплатити переможцям конкурсу гонорар після публікації їх розповідей? Чи відобразиться запізнення оголошення результатів конкурсу на їх дійсності? Яким способом повинно бути оголошено про результати конкурсу?

Питання для самоконтролю:

1. Які основні ознаки недоговірних зобов'язань?

2. Розмежуйте недоговірні і договірні зобов'язання.
3. Яка правова природа публічної обіцянки винагороди?
4. Які особливості зобов'язань з публічної обіцянки нагороди без оголошення конкурсу?
5. Які особливості зобов'язань з публічної обіцянки нагороди за результатами конкурсу?
6. Які умови виникнення зобов'язання з вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення?
7. У чому зміст зобов'язання з вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення?
8. Які правові наслідки здійснення дій у зв'язку з рятуванням життя та здоров'я фізичної особи?
9. Які правові наслідки здійснення дій у зв'язку з рятуванням майна фізичної або юридичної особи?
10. У чому полягає зміст зобов'язання у зв'язку із створенням загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Голубєва Н.Ю. Зобов'язання з публічної обіцянки винагороди: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2005. 19 с.
3. Зубар В.М. Зобов'язання що виникають з ведення чужих справ без доручення. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2001. 18 с.
4. Кузьмич О.Я. Зобов'язання у зв'язку із вчиненням дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення: проблеми кваліфікації в судовій практиці. *Право і суспільство*. 2016. №3. С. 58-64.
5. Кузьмич О.Я. Правові положення щодо участі третіх осіб у зобов'язаннях, що виникають у наслідок рятування здоров'я і життя фізичної особи, майна фізичної особи або юридичної особи. *Право і суспільство*. 2017. №6. С. 54-59.
6. Пеструєв Д.М. Формування концепції правового регулювання ведення справ іншої особи без її доручення в Україні та Польщі. *Часопис цивілістики*. 2019. Випуск 35. С. 41-47.
7. Харитонов Є.О. Зобов'язання, що виникають внаслідок відвернення шкоди, у Цивільному кодексі України. *Право України*. 2015. №4. С. 26-34.
8. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. COVID-19 і делікти створення небезпеки. *Часопис цивілістики*. 2020. Вип. 38. С. 5-11.
9. Чернат В.А. Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2006. 20 с.

10. Шапошніков Д. С. Відшкодування шкоди, завданої здоров'ю та життю особи, яка без відповідних повноважень рятувала майно іншої особи: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2005. 25 с

11. Яковенко В.В., Філик Н.В. Публічна обіцянка винагороди: визначення правової природи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 137-140.

ТЕМА 55. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, ЩО ВИНИКАЮТЬ УНАСЛІДОК ЗАПОДІЯННЯ ШКОДИ

Методичні вказівки. Заподіяння шкоди відповідно до ст. 509 та ст. 11 ЦК України є однією із підстав виникнення зобов'язання. Зобов'язання із заподіяння шкоди називають також «деліктними зобов'язаннями» від лат. *delictum* - правопорушення.

При вивченні даної теми слід мати на увазі, що деліктні зобов'язання характеризуються наступними ознаками. По-перше, сфера їх дії розповсюджується як на майнові, так і на особисті немайнові відносини, хоча відшкодування шкоди носить майновий характер. По-друге, вони виникають в результаті порушення прав, що носять абсолютний характер, будь то майнові права (право власності) або особисті немайнові блага (життя, здоров'я, честь, гідність, ділова репутація тощо). По-третє, оскільки порушено абсолютне право, ці зобов'язання носять позадоговірний характер навіть тоді, коли абсолютне право порушено особою, з якою потерпілий знаходиться у договірних відносинах. По-четверте, такі зобов'язання спрямовані на повне відшкодування шкоди потерпілому. По-четверте, у випадках, передбачених законом (ст. 1172-1176; ст. 1178 ЦК України), обов'язок відшкодувати шкоду може бути покладений не тільки на заподіювана шкоди, але і на інших осіб.

Питання для опрацювання:

1. Поняття і юридична природа зобов'язань, що виникають унаслідок заподіяння шкоди (деліктних зобов'язань).
2. Підстави і умови виникнення деліктних зобов'язань.
3. Боржник і кредитор у деліктному зобов'язанні.
4. Спільне заподіяння шкоди декількома особами і їх відповідальність.
5. Регресна вимога при відшкодуванні шкоди.
6. Поняття моральної шкоди та випадки її компенсації.
7. Відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органів публічної

влади чи посадових або службових осіб.

8. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.

9. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми та неповнолітніми особами.

10. Відшкодування шкоди, завданої недієздатною фізичною особою та фізичною особою, дієздатність якої обмежена.

11. Особливості відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

12. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: делікт, деліктне зобов'язання, регресна вимога, вина, моральна шкода, матеріальна шкода (збитки), джерело підвищеної небезпеки.

2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

3. Додаткові практичні завдання.

№1. Двадцятилітній Йосипенко їхав за кермом новенького автомобіля, що тільки вчора придбав його батько (після тривалих умовлянь Йосипенкові таки вдалося дістати дозвіл батька, щоб похизуватися автівкою перед друзями). Звернувши із головної вулиці, він заїхав у житловий масив багатоповерхових будинків. Оскільки в зоні видимості нікого не було, Йосипенко рухався зі швидкістю 42 км/год., аж раптом не знати звідки на дорогу вискочив дванадцятилітній Сашко. Йосипенко вдарив по гальмах, але уникнути зіткнення не вдалося. Як наслідок, Сашкові було завдано численних забоїв, перелом стегнової кістки і струс головного мозку. Батьки Сашка пред'явили позов до батька Йосипенка (як до власника автомобіля) і вимагали відшкодувати завдану майнову й моральну шкоду. Однак під час розгляду справи в суді було проведено експертизу, за результатами якої встановлено, що навіть якби Йосипенко рухався зі швидкістю 30 км/год., йому б усе одно не вдалося уникнути зіткнення з огляду на те, як раптово Сашко з'явився на проїжджій частині вулиці.

На які питання розраховане завдання? Чи підлягає позов задоволенню? Якщо так, то спрогнозуйте, як слід було б вирахувати розмір шкоди. Чи змінилося б рішення, якби Йосипенко рухався зі швидкістю 30 км/год?

№2. Замковець їхав на своєму автомобілі Bentley Continental GT, додержуючись швидкісного режиму, аж раптом, коли він перетинав перехрестя на зелений сигнал світлофора, на дорогу з-за рогу вулиці вибіг Середюк.

Незважаючи на термінове гальмування, уникнути зіткнення не вдалося. Як наслідок, Середюк отримав струс мозку і перелом променевої кістки. Постановою районного суду Середюка визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 124 КУпАП. Однак Середюк вважав, що це не перешкоджає йому вимагати відшкодування завданої шкоди на підставі статті 1187 ЦК України. У зв'язку з цим він пред'явив позов до Замковця про відшкодування майнової та моральної шкоди на загальну суму 50 тис. грн. У свою чергу, Замковець пред'явив зустрічний позов до Середюка про відшкодування збитків, завданих пошкодженням автомобіля. Замковець зазначив, що внаслідок зіткнення із пішоходом він пошкодив передній бампер, фари і радіаторну решітку автомобіля, ремонт яких стане йому в 140 тис. грн.

На яке питання розраховане завдання? Поясніть особливості відповідальності за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, і вирішіть справу.

№3. Щербань отримував пенсію як ліквідатор аварії на ЧАЕС. Законом від січня 2019 р. було внесено зміни до порядку розрахунку цієї пенсії, внаслідок чого її розмір зменшився на 35%. Однак у вересні 2019 р. Конституційний Суд визнав відповідний закон неконституційним і пенсію знову почали нараховувати, як і раніше. Проте Щербань, посилаючись на статтю 1175 ЦК України, звернувся із позовом до Держави Україна і вимагав відшкодувати йому різницю, яку він недоотримав у період, доки Закон залишався бути чинним (тобто із січня по вересень 2019 р.).

На яке питання розраховане завдання? Оцініть перспективи позову Щербаня з урахуванням практики ЄСПЛ.

№4. Повернувшись додому після робочого дня, Сизий всупереч правилам дорожнього руху припаркував своє авто BMW X6 прямо на газоні біля багатоквартирного житлового будинку, у якому він мешкав.

На ранок на Сизого чекала неприємна несподіванка: на автівку впало старе дерево, що росло на газоні. Як наслідок, пошкоджено дах, лобове скло, водійські двері і капот. Сизий пред'явив позов до Харківської міської ради, вимагаючи відшкодування завданої йому шкоди.

Свій позов він пояснював тим, що саме на міську раду покладається обов'язок стежити за благоустроєм території і своєчасно зрізати аварійні дерева. Представник міської ради проти позову заперечував.

По-перше, він наголошував на тому, що шкода стала наслідком протиправної поведінки самого Сизого, який учинив адміністративне правопорушення.

По-друге, він зауважив, що міською радою для цілей забезпечення благоустрою створено Комунальне підприємство «ХарківЗеленБуд», однак дерево, що впало на авто позивача, не перебувало на балансі цього підприємства. Оскільки дерево росло на прибудинковій території, представник міської ради припустив, що за нього має відповідати Житлово-експлуатаційна організація «Світоч», на балансі якої перебуває будинок.

Однак, як з'ясувалося, відповідне дерево і на балансі ЖЕО «Світоч» також не перебувало.

На яке питання розраховане завдання? Як суд має вирішити справу?

№5. Власенко, перебуваючи в нетверезому стані, розбив у ресторані умивальник. Адміністратор запропонував йому і його приятелям сплатити вартість умивальника, але вони відмовилися.

В цей час до ресторану зайшов дружинник Андрієнко і став вимагати від них дотримання порядку і сплати за скоєну шкоду. У відповідь за це Власенко з приятелями побили дружинника, заподіявши йому тяжкі тілесні ушкодження, від чого Андрієнко втратив працездатність, отже, позбавився і заробітку. Власенка було притягнуто до кримінальної відповідальності.

Андрієнко пред'явив позов до Власенка про відшкодування шкоди. Слідчий визнав, що Андрієнко одержав пошкодження здоров'я під час виконання своїх службових обов'язків як дружинник заводу, і притягнув як цивільного відповідача завод, а також ресторан.

Чи правильно вирішене питання про притягнення цивільних відповідачів у справі? На підставі яких норм Цивільного кодексу України настає відповідальність за заподіяння шкоди в цьому випадку?

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть визначення і основні ознаки деліктних зобов'язань.
2. Які функції деліктних зобов'язань?
3. Які принципи деліктних зобов'язань?
4. Встановіть співвідношення понять «деліктне зобов'язання» і «деліктна відповідальність».
5. Які підстави та умови виникнення деліктних зобов'язань?
6. Наведіть приклади зобов'язань із відшкодування шкоди, завданої правомірними діями.
7. Охарактеризуйте елементи деліктного зобов'язання.
8. Охарактеризуйте регресну вимогу при відшкодуванні шкоди.
9. Які умови врахування вини потерпілого і майнового становища особи, що спричинила шкоду, у деліктних зобов'язаннях?

10. Наведіть визначення поняття «моральна шкода» та випадки її компенсації.

11. Який зміст та особливості зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої фізичній чи юридичній особі незаконними діями органів публічної влади чи посадових осіб при виконанні ними своїх обов'язків?

12. Який зміст та особливості зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої малолітніми, неповнолітніми, недієздатними фізичними особами, а також фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена?

13. Який зміст та особливості зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними?

14. Наведіть особливості відповідальності осіб, які спільно завдали шкоду.

15. У чому полягають особливості відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки?

16. Які особливості відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю?

17. Які особливості відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг)?

18. Які особливості відшкодування збитків, завданих військовими діями?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

3. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.

4. Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів: Закон України від 06.12.2018 р. № 2639-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19#Text>.

5. Про надання споживачам інформації про харчову продукцію: Регламент Європейського Парламенту і Ради № 1169/2011 р. Офіційний вісник Європейського Союзу. 2011. L 304. С. 18–63.

6. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування і суду: Закон України від 1 грудня 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

7. Про відповідальність за шкоду, задану внаслідок дефекту в продукції: Закон України від 19 травня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3390-17#Text>.

8. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 березня 1992 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92#Text>.

9. Про судову практику у справах про відшкодування моральної шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>.

10. Практика верховного суду у справах про компенсацію моральної шкоди. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00554>.

11. Про судову практику у справах про необхідну оборону : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-02#Text>.

12. Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки : Постанова Вищого спеціалізованого суду України від 01.03.2013 № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-13#Text>.

13. Борисова Ю. Є. Моральна шкода та умови її компенсації в англо-американському праві. Вісник ОНУ: Правознавство. 2017. Том 22, вип.1 (30). С. 106-111.

14. Борисова Ю. Є. Наявність вини як умова деліктної відповідальності в цивільному праві України та США. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 6. С. 84-86. (електронне фахове видання) URL: http://papjournal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/6_2017.pdf.

15. Борисова Ю. Є. Особливості та умови деліктної відповідальності неповнолітніх осіб. Правова держава. 2018. № 29. С. 90-93.

16. Борисова Ю. Зобов'язання з відшкодування шкоди як форма реалізації деліктної відповідальності. KELM (Knowledge, Education, Law, Management). 2020. № 4 (32). Vol. 1. P. 254-257.

17. Волков О.А. Зобов'язання відшкодування шкоди, завданої в стані крайньої необхідності за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2009. 20 с.

18. Голубева Н. Ю. Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду: на матеріалах судової практики (коментар до ст. 1166 ЦК України). Київський районний суд міста Одеси: веб-сайт. URL: <https://kievskiyud.od.ua/press-department/all-news/4419-zagalni->

[pidstavividpovidalnosti-za-zavdanu-majnovu-shkodu-na-materialakh-sudovojipraktiki-komentar-do-st-1166-tsk-ukrajini.](#)

19. Заїка Ю. О. Зобов'язання, які виникають при створенні загрози життю, здоров'ю або майну, в системі недоговірних зобов'язань. Юридична наука. 2014. № 7. С. 20–28.

20. Іліопол І.М. Відшкодування шкоди завданої джерелом підвищеної небезпеки: цивільно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №2. С. 146-150.

21. Карнаух Б. П. Причинний зв'язок у деліктному праві: концепція *novus actus interveniens*. Підприємництво, господарство і право : наук.-практ. госп.-прав. журн. 2019. № 9. С. 11–15.

22. Карнаух Б. П. Відшкодування шкоди, завданої іншою особою (стаття 1172 Цивільного кодексу України). *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №11. С. 29 – 33. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/11/5.pdf>

23. Карнаух Б. П. Деліктна відповідальність органів публічної влади за цивільним кодексом України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №3. С. 19 – 24. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/4.pdf>

24. Лесько Ю.В. Володілець транспортного засобу як суб'єкт цивільно-правової відповідальності за завдану шкоду. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 6 том 1. С. 93-97.

25. Мануїлова К.В. Поняття та характеристики джерела підвищеної небезпеки. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2014. № 10-2 том 1. С. 160-163.

26. Микитин В. І. Підстави виникнення договірної та деліктної цивільно-правової відповідальності: деякі теоретичні аспекти. Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С.99-102.

27. Отрадна О.О. Недоговірні зобов'язання в цивільному праві України. Навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2009. 240 с.

28. Отрадна О.О. Проблеми вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання деліктних зобов'язань. Монографія. К.: Юрінком Інтер, 2014. 328 с.

29. Паліюк В. П. Правове регулювання відшкодування моральної (немайнової) шкоди : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2000. 18 с.

30. Парасюк В. М. Теоретичне обґрунтування сутності підстави цивільно-правової відповідальності. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2020. № 1. С. 45–49.

31. Пендяга Г. Л. Відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: автореф. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2008. 15 с.

32.Резніченко С. В., Церковна О. В. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності за завдання шкоди: теорія і практика : монографія. Одеса : ОДУВС, 2009. 188 с.

33.Ременяк С. Я. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми особами, за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса : ОНЮА, 2007. 20 с.

34.Романська, І. В. До питання про співвідношення кондикції та віндикації. Часопис Київського університету права. 2020. № 2. С. 281– 285.

35.Русу С.Д. Питання гармонізації цивільного законодавства України про деліктні зобов'язання до стандартів Європейського Союзу. Університетські наукові записки. 2005. № 1-2(13-14). С. 102-108.

36. Самчук-Колодяжна З.Ф., Колодяжний Д.О. Проблеми відшкодування шкоди, завданої житловим об'єктам громадян України воєнною агресією рф. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №8. С. 162-166. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2023/36.pdf

37.Сорока О. О. Особливості зобов'язань із відшкодування шкоди за законодавством України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 3-2. Т. 1. С. 54-56.

38.Терещук М.М. Сучасні теоретичні та практичні аспекти відшкодування моральної шкоди як міри цивільно-правової відповідальності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №1. С. 165-168.

39.Тимошенко Д. В. Зміст та значення понять «причина», «умова» і «випадковість» для дослідження причинно-наслідкового зв'язку в трудовому праві. Проблеми законності : зб. наук. праць. Харків, 2015. Вип. 128. С. 137–144.

40.Чорна Ж. Л. Відповідальність за шкоду, завдану неповнолітніми, у цивільному праві України. Університетські наукові записки. 2015. № 55. С. 51–58.

41.Церковна О. В. Умисел потерпілого як підстава звільнення від цивільно-правової відповідальності. Університетські наукові записки. 2010. № 4(36). С. 63–68.

42.Цибульська О.Ю. Стандарти Європейського Союзу (DCFR) в сфері регулювання недоговірних зобов'язань та проблеми їх гармонізації в спадковому праві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2022. Випуск 74: частина 2. С. 177-180.

43.Фасій Б. В., Байталюк Д. Р. Автопілотні транспортні засоби: питання цивільної відповідальності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 82–84.

44.Шимон С.І. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди як спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 1998.

ТЕМА 56. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З НАБУТТЯМ, ЗБЕРЕЖЕННЯМ МАЙНА БЕЗ ДОСТАТНЬОЇ ПРАВОВОЇ ПІДСТАВИ

Методичні вказівки. Зобов'язання у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави є окремим самостійним видом недоговірних зобов'язань. Вони мають особливі підстави виникнення, а також специфічний зміст. Для їх виникнення важливим є сам факт безпідставного набуття або збереження, а не конкретна підстава, за якою це відбулося. Ним можуть бути будь-які юридичні факти, як встановлені, так і не встановлені законом. Такими фактами можуть бути правомірні та неправомірні дії як самої безпідставно збагатилої особи, так і потерпілого або третіх осіб. Такою підставою може бути і судова ухвала. Тобто для визнання зобов'язання таким, що виникло внаслідок набуття, збереження майна без достатньої підстави, вирішальне значення має не характер поведінки набувача (правомірна чи неправомірна) і не юридичні факти, на підставі яких виникає це зобов'язання (правочини, події або вчинки), а відсутність встановлених законом або правочином підстав для набуття або збереження майна.

Суб'єктами зобов'язання є особа, яка безпідставно набула або зберегла майно (боржник), і особа, яка має право на отримання від боржника безпідставно набутого або збереженого (кредитор). Ними можуть бути як фізичні особи, в тому числі недієздатні, так і юридичні особи незалежно від характеру їх правосуб'єктності.

Об'єктом зобов'язання внаслідок безпідставно набутого майна є дії безпідставно збагатилої особи (боржника) щодо повернення потерпілому (кредитору) безпідставно набутого або збереженого.

Змістом даного зобов'язання є право потерпілого вимагати повернення безпідставного збагачення (в натурі або шляхом компенсації) від безпідставно збагатилої особи та обов'язок останньої повернути отримане (збережене) майно потерпілому.

При вивченні цієї групи зобов'язань необхідно звернути увагу на їх відмінності із зобов'язаннями з відшкодування шкоди.

Питання для опрацювання:

1. Поняття зобов'язань, що виникають унаслідок безпідставного збагачення.
2. Умови виникнення зобов'язань з безпідставного збагачення.
3. Форми і види безпідставного придбання чи заощадження майна.
4. Зміст зобов'язання з безпідставного збагачення.
5. Співвідношення кондикційного позову з договірним, віндикаційним і деліктним позовом.

Задання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: кондикційне зобов'язання.

2. Розв'язати практичні завдання, подані у Методичних вказівках для підготовки до семінарських занять.

3. Додаткові практичні завдання.

№1. Впродовж кількох років громадянка Німеччини (Клієнт) перераховувала кошти за переказами громадянці України.

Загальна сума отриманих відповідачкою переказів становила 5 500 євро.

Цей факт підтверджений інформацією з Банку, що була отримана під час судового процесу шляхом розкриття банківської таємниці.

Позивачка просила стягнути борг як безпідставно набуте майно. Сама ж відповідачка не заперечувала, що отримала ці кошти, але посилалася на те, що вони призначалися для її сина, який перебував у місцях позбавлення волі. Доказів передачі цих коштів на такі цілі вона не надала.

Також вона не змогла пояснити, на якій правовій підставі отримувала ці перекази: чи то на підставі договору позики, чи на підставі договору дарування.

У дійсності між сторонами не укладалося жодного письмового договору на отримання цих переказів, тобто не було ані договору позики, ні договору дарування.

Зазначимо, що відповідно до законодавства договір позики на такі суми має бути укладеним у письмовій формі, а договір дарування – ще й нотаріально посвідченим.

Яке рішення прийме суд? Чи можна вважати ці кошти безпідставно набутим майном?

№2. Публічне акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» (далі – Банк) звернулося до суду з позовом до Федорченка та просило стягнути з відповідача 123 649 грн 48 коп. безпідставно одержаних ним коштів, посилаючись на те, що відповідач як пенсіонер має поточний рахунок у Банку, на який Банк зараховує суми його пенсії, кошти на виплату якої надходять від управління Пенсійного фонду України (далі – управління ПФУ).

Позивач зазначав, що у вересні 2018 року Банк помилково перерахував на поточний рахунок Федорченко грошові кошти в розмірі 123 649 грн 49 коп., оскільки ці кошти від управління ПФУ до банку не надійшли, натомість відповідач відмовився добровільно повернути гроші.

Яке рішення повинен прийняти суд? Чи підлягає зазначена сума стягненню з відповідача на користь Банку?

№3. Громадянин Кірілов купив у забудовника Мушиги. квартиру у недобудові за умови здачі її 01.01.2019.

Покупець сплатив повний розмір вартості квартири у сумі 500 000 грн. У зазначений срок забудовник Мушуга не здав квартиру в експлуатацію. Забудовник пообіцяв в усній формі здати квартиру в експлуатацію через рік.

На наступний рік Кірілов так і не отримав квартиру.

Ні на які запитання забудовник не відповідав, і повертати вкладені кошти відмовився.

Через півроку, а саме 01 червня 2020 р. Кірілов звернувся до суду з позовом до забудовника Мушуга про відшкодування безпідставно набутого майна (коштів) у вигляді інвестицій на забудову.

Чи правомірні дії забудовника? Чи має право Кірілов вимагати відшкодування коштів?

Чи була усна обіцянка про перенесення здачі квартири в експлуатацію додатковим договором ?

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть визначення кондикційного зобов'язання.
2. Які умови виникнення зобов'язань з безпідставного збагачення?
3. Який зміст зобов'язання з безпідставного збагачення?
4. Яке безпідставно набуте майно не підлягає поверненню?
5. Встановіть співвідношення кондикційного позову з договірним, віндикаційним і деліктним позовами.

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Берестова І.Е. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави: загально-теоретичні проблеми та правові наслідки: *Монографія*. Юрид. акад. М-ва внутр. справ, 2005. 198 с.
3. Романська, І. В. До питання про співвідношення кондикції та віндикації. Часопис Київського університету права. 2020. № 2. С. 281– 285.
4. Шаповалова О.І. Набуття чи збереження грошей без достатньої правової підстави. *Вісник Господарського судочинства*. 2009. №1. С. 88-92.